Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

LÆREBOG
FOR HÆRENS MENIGE

I. DEL

Nr. 152/19 1952 Navn

ved II Bdb 7 Reg Aung 1 Kompani
afdeling underafdeling

indkaldt den 11 November 1952

hjemsendt den 24 April 1954

Bogen, der skal medbringes ved eventuelt senere møde ved hæren, skal opbevares og behandles omhyggeligt.

LÆREBOG FOR HÆRENS MENIGE

I. DEL

FÆLLES FOR
ALLE VÅBEN, KORPS OG
AFDELINGER

FORSVARSMINISTERIET 1952

N. Olaf Møllers Bogtrykkeri, København.
21165

KONG FREDERIK IX

»MED GUD FOR DANMARK«

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Forholdsordre 9

1. AFSNIT

Indledning 11
Vor arv som danske..... 11
Fællesskab i sprog, historie og digtning 11
Fællesskabet om vort land... 13
Fællesskabet i arbejdet 13
Fællesskabet i pligter og rettigheder 15
Atlantpagten 17
Forsvaret af fællesskabet 19
Værnepligten 20

2. AFSNIT

Oversigt over hærens historie 22
Oldtiden 23
Hærens leddeling..... 24
Middelalderens hær 25
Ildvåben 26
Lejetropperne 27
En national, dansk hær..... 28
Den hvervede hær 31
Landmilitsen 32
Den udskrevne stående hær.. 34
Krigen 1848–50 36
Krigen 1864 39
Efter 1864..... 42

Side

3. AFSNIT

Nogle historiske oplysninger om hærens regimenter m. fl. 45
Fodfolket 45
Pansertropperne 54
Artilleriet 55
Ingeniørtropperne 59
Telegraftropperne 61
Forsyningstropperne 61

4. AFSNIT

Hærens ordning 61
Hærens fredsinddeling 62
Hærens befalingsmænd..... 63
Hærens overordnede myndigheder..... 65
Våbnene 66
Fodfolket..... 66
Pansertropperne (rytteriet). 72
Artilleriet 76
Ingeniørtropperne 84
Telegraftropperne 88
Forsyningstropperne 92
Bornholms værn 95
Faglige myndigheder, institutioner og korps under forsvarsministeriet..... 96
Hærens skoler 96

Side

5. AFSNIT

Søværnet 97

6. AFSNIT

Flyvevåbnet 104

7. AFSNIT

Hjemmeværnet 108
Hjemmeværnets inddeling ... 110
Hjemmeværnets befalingsmænd 111
De frivillige kvindekorps 112
Danmarks lottekorps — Kvindeligt hjemmeværn 112
Kvindelige marinere 113

8. AFSNIT

Almindelige tjenesteforhold .. 114
Lydighed og respekt 114
Hilsepligten..... 116
Tiltaleformer 119
Forskellige forhold 120
De meniges indbyrdes forhold og deres optræden.. 120
Orlov og anden frihed..... 121
Sygdomstilfælde 121
Skriftlige henvendelsers form, forholdsattest 122
Foreninger og sammenkomster 123
Andre forhold 123
Klager m. m. 123
Kaserneorden 127
Almindelige regler for ordens opretholdelse 127
Lokaler..... 128

Side

Stuevagten 129
Stueturen 130
Udrustning m. m. 130
Behandling og vedligeholdelse af munderingssager og fodtøj m. m. 131
Påklædning 132
Behandling af våben og ammunition 134
Lønninger og forplejning 136
Lønning og hjemsendelsespenge 136
Forplejning 136
Andre ydelser 139
Ordonnanstjeneste 139
Diskretionspligt 140
Rygter og fremmed indflydelse i hæren 143

9. AFSNIT

Rets- og straffeforhold 144
Civile og militære forseelser.. 144
Handlinger, som er strafbare efter militær straffelov 144
Forseelser i krigstid 144
Forseelser mod disciplinen. 145
Absentation og rømning... 145
Forseelser mod god tone .. 145
Beruselse 145
Andre forseelser 146
Disciplinarmidler og straf.... 146
Disciplinarmidler 146
Straf 146
Erstatning 147
Straffesagers afgørelse 148

Side

10. AFSNIT

Sundhedstjeneste 149
Personlig legemspleje..... 149
Påklædningen 152
Andre forhold 152
Almindelige sundhedsregler.. 153
Kønssygdomme (veneriske sygdomme) 154
Soldatens forhold i streng kulde..... 156
Om synet ved nedsat belysning 157
Nødhjælp 158
Enkeltmandsforbindingspakken 160
Standsning af blødninger.. 161
Blødning fra hoved eller krop 164
Chok 165
Sår i brystkassen..... 166
Sår i underlivet (maveskud) 166
Sår i ansigtet, munden og kæberne 166
Store sår på arme eller ben 166
Benbrud 166
Nødhjælp ved benbrud ... 168
Ledskred 169
Åndedrætsstandsning 169
Fremmedlegemer i øjet.... 171
Hugormebid 171
Forfrysning 171
Forbrændinger 172
Hedeslag, solstik og hedekramper 173
Bevidstløshed 173
Krampetilfælde 174
Smerter i maven 174

Side

Udførelse af kunstigt åndedræt 174
Forbehandling 175
Det kunstige åndedræt 175
Sideløbende behandling ... 181
Efterbehandling 182
Vejledning i frigørelse fra elektriske ledninger 183

11. AFSNIT

Forskellige oplysninger for den værnepligtige 185
Anmeldelse til folkeregistret.. 185
Indkaldte værnepligtiges adgang til opnåelse af særhjælp..... 187
Særhjælp i fredstid 187
Særhjælp i krigstid..... 190
Anden særhjælp 191
Kommunehjælp 191
Fattighjælp 192
Fremgangsmåde ved ansøgning om særhjælp 192
Skattenedsættelse under den værnepligtiges indkaldelse. 194
Indkomstskat til kommunen 194
Indkomstskat til staten og den fælleskommunale udligningsfond 195
Fremgangsmåden ved ansøgning om skattelempelse i anledning af indkaldelsen 195
Folk og værn-arbejdet 195
Soldaterforeninger 196

Side

12. AFSNIT

Dannebrog og dets brug 199
Dannebrogs udseende 199
Flagets størrelse. Vimplen.... 199
Almindelige regler for flagning 200
Hejsning af flag 200
Særlige regler for anbringelse af Dannebrog i forbindelse med andre staters flag 201
Indendørs dekoration..... 201
Flagning ved dødsfald 203
Navneliste 205

FORHOLDSORDRE

Kongelig anordning af $^{6}/_{3}$ 1952 om forholdsordre for det militære forsvar ved angreb på landet og under krig.

Vi Frederik den Niende, af Guds nåde konge til Danmark o. s. v.

Gør vitterligt: Vi anordner følgende:

I tilfælde af angreb på dansk territorium eller på dansk militær enhed uden for dansk territorium skal de angrebne styrker ufortøvet optage kampen uden at ordre afventes eller søges indhentet, selv om krigserklæring eller krigstilstand ikke er de pågældende chefer bekendt.

Dersom forsvarets styrker ikke inden angrebet er bragt op på fuld krigsstyrke, er ethvert angreb på Danmark ude fra eller på dets forfatningsmæssige myndigheder at betragte som ordre til mobilisering.

Hjemmeværnet møder uopholdeligt som bestemt ved »Hjemmeværnet på plads«.

Der må forventes ved krigsudbrud og under krigstilstand at ville fremkomme falske ordrer og meddelelser til befolkningen og til mobiliserende eller kæmpende styrker.

Ordrer om ikke at mobilisere eller ikke at gøre modstand eller afbryde påbegyndt mobilisering eller kamp må derfor ikke adlydes, før der foreligger fornøden vished for, at ordren er udstedt af dertil kompetent myndighed.

Ordrer fra forfatningsmæssige myndigheder, der er taget til fange, eller som af fjenden er sat ud af funktion på anden måde, skal ikke adlydes.

Angrebne enheder eller enheder i nærheden af angrebne enheder sætter uden at afvente ordre omgående alle til rådighed stående midler ind i kampen. Isolerede styrker skal, under energiske forsøg på at sinke fjendens fremrykning mest muligt og tilføje ham størst mulige tab, søge forbindelse med andre kæmpende danske eller allierede enheder.

Kampen skal, selv om styrkerne kæmper isoleret, føres med største energi for herved at skaffe tid til at organisere styrker i eller uden for området.

Kampen skal fortsættes, selv om fjenden truer med repressalier for at bevæge vore styrker til overgivelse. Bliver det uomgængelig nødvendigt at opgive et landområde til fjenden, skal styrkerne gøre, hvad der er muligt for at nå frem til forsvarskampen på andre frontafsnit.

Chefer for landsdelskommandoer, regioner, regimenter, selvstændige afdelinger, marinekommandoer, -distrikter, basiskommandoer m. fl. træffer, når angreb er erkendt, alle foranstaltninger til at forøge deres enheders fredsstyrke i overensstemmelse med de gældende bestemmelser, og søger snarest kampen vendt fra forsvar til angreb.

5. kolonnevirksomhed skal bekæmpes. Politiet vil på dette område bistå de militære myndigheder.

Våben og andet krigsmateriel må aldrig falde i fjendens hånd i brugbar stand.

Befalingsmænd, mather og værnepligtige af hær, søværn, flyvevåben, korps m. fl. — hvadenten de er tjenstgørende, afskedigede (endnu mødepligtige ved mobilisering), hjemkommanderede eller hjemsendte — skal, når angreb på Danmark erfares, ufortøvet og uden at afvente ordre om mobilisering give møde som befalet ved designeringsskrivelse eller på den i soldaterbogen (orlogsbogen) indklæbede røde mødebefaling.

Såfremt landet bliver delvis besat af angriberen, skal alle, der ikke kan nå frem til deres egen afdeling, tilslutte sig andre kæmpende danske eller allierede enheder.

Af det personel af værnene, der er overført til hjemmeværnet, skal de, der i fredstid er iklædt og udrustet, møde som bestemt ved »Hjemmeværnet på plads«. Det øvrige personel af værnene, der er overført til hjemmeværnet, skal derimod afvente nærmere ordre.

1. AFSNIT

INDLEDNING

Vor arv som danske.

Vi er født danske. Fra vor barndom indsuger vi kærlighed til vort skønne fædreland. Gennem hele vort liv knyttes vi stadig inderligere til det danske folk, som trods hårde uvejrstider og modgang stedse har vidst at værne sin selvstændighed og frihed. Det folk, som trods sin lidenhed har hævdet sig i fredens gerning og vundet agtelse blandt de europæiske nationer. Vi er stolte af at være danske, vi kan ikke uddrive danskheden af vort sind, og vi dør som danske. Og de få, som drager ud, forstår netop derved ofte, hvad de modtog som danske.

Fællesskab i sprog, historie og digtning.

Det, der holder os sammen som folk, er det fælles sprog, de fælles minder i historie og digtning, fællesskabet om vort land, som vi oplever det, med sø og land, bakke og dal, mark og skov.

Det fælles sprog. Fra Gedser til Skagen, fra Christiansø til Blåvandshuk tales dansk. Forskelligt lyder det; hver landsdel har sin sprogtone, også sine egne ord. Men længere ligger disse *dialekter* ikke fra hinanden, end at bornholmeren, sjællænderen, fynboen og jyden som landsmænd forstår hinanden og taler sammen.

Dialekter er i øvrigt ikke, således som mange tror, dårligt eller latterligt dansk. Hver dialekt er jo modersmålet for dem, der fødes, hvor dialekten tales. Dårligt dansk bliver sproget kun, når den talende afjasker og forsimpler det.

På tværs af alle dialekter er dog et *rigsdansk* eller *højdansk*. Vi kender det bedst som et skriftsprog, det sprog, vi læser i bøger og blade; som talt sprog hører vi det renest i højtideligere oplæsning og fra scenen, mens det almindeligt talte rigsdansk ofte har en tone af den talendes dialekt.

De fælles minder. Sproget er dog ikke det eneste, der får os til at føle, at vi er danske. Hvor lidt eller meget vi end har glemt af skolens under-

visning i *historie*, er der alligevel en lang række personer og begivenheder, der klart eller tåget dukker op i vor bevidsthed, når blot navnet nævnes.

Navne som Ansgar, Thyre Danebod, Valdemar Atterdag, Kristian den Anden, Hans Tausen og Kristian den Fjerde minder straks om kristendommens indførelse, sydgrænsens første sikring, landets samling efter en opløsningstid, unionens ophævelse og borgerstandens opvågnen, reformationen i Danmark — og Kristian den Fjerde som heltekongen, stor i dyder, omend også stor i fejl.

Det er ikke kun navne for os, det er levende mennesker, der hver for sig har gjort deres til, at vi i dag lever, tænker og taler, som vi gør.

Vi mindes alle sagnet om, at Dannebrog faldt ned fra himlen under slaget ved Reval. Vort røde flag med det hvide kors stammer fra den tid. Det er det ældste flag i verden. Andre lande har skiftet flag efter politiske omvæltninger, men Dannebrog har i århundreder været vort flag i opgangs- og nedgangstider, i krig og fred.

Vi kender begivenheder som Arkonas erobring, stormen på København, stavnsbåndets opløsning, slaget på Rheden, udstedelsen af grundloven af 5. juni 1849, Fredericiaslaget og det sejge forsvar af Dybbøls skanser. Det kan knibe med at huske årstallene, og de fleste enkeltheder er glemt, men begivenhederne er prentet i vor hukommelse, og vi nikker genkendende til dem, når de pånyt føres frem for os i skrift eller tale.

Vi ser danske mænd i krig og fred, og blandt dem springer nogle frem for andre: Absalon, der standsede vendernes angreb på landet, Niels Ebbesen, der vog den kullede greve, Frederik den Tredje, som ville dø i sin rede, den unge kronprins Frederik (den Sjette), der gjorde bonden til fri mand som andre i landet, Frederik den Syvende, som underskrev grundloven og derved var med til at gøre os til ansvarlige borgere i Danmark.

En talløs mængde af minder ejer vi også i vor *digtning*. De gamle sagn om Odin og Thor, om kong Skjold og kong Dan, om Rolf Krake og Regnar Lodbrog er fortalt fra slægtled til slægtled, inden de blev skrevet ned og samlet i bøger om gude- og heltesagn. Vor gamle Danmarkshistorie, Saxo's »Om danskernes gerninger«, er for store deles vedkommende en nedskrevet samling sagn, der først har levet i folkemunde. På lignende vis er det gået med vore folkeviser, — visen om Marsk Stig og visen om dronning Dagmar, og mange, mange andre.

Stærkest føles fællesskabet måske nok gennem de sange og salmer, vi synger. Der er de to gamle »I Danmark er jeg født« og »Den signede dag med fryd vi ser«; der er vor kongesang: Johannes Ewalds »Kong Christian stod ved højen mast« og vor nationalsang, Adam Oehlenschlägers »Der er et yndigt land« helt op til Jeppe Aakjærs »Havren«.

Sangen lever, men også anden digtekunst lever. Det er rigtigt, at de fleste romaner og fortællinger hurtigt glemmes, men det er også rigtigt, at der er bøger, som synes at leve evigt. Holbergs komedier og St. St. Blichers noveller hører blandt dem, men frem for dem dog H. C. Andersens »Eventyr«, som har nået verdensberømmelse.

Den glemte bog skal dog ikke foragtes. Engang var den ny og optog datidens læsere, ligesom det sker med mange af nutidens bøger. Men visse tanker, som er nedlagt i bøgerne, bliver stående og binder os sammen på samme måde som de gamle ordsprog, disse småsætninger med dyb livsvisdom vi gerne bruger, fordi de udtrykker en evig sandhed i kort form. »Brændt barn skyr ilden«, »Nød lærer nøgen kvinde at spinde«, »Hvo intet vover, intet vinder« er tre prøver på almindelige ordsprog. Deres oprindelse er så gammel og usikker, at vi ikke kan finde tilbage til den, men de lever stadig i vor tale og er blevet et led af vort sprog.

Fællesskabet om vort land.

Dette var lidt af, hvad skrift og tale kan sige os. Men rundt om i landet fortæller oldtidsgravene, de bugtede landeveje, den tusindårige hærvej, steders navne opkaldt efter guderne som Odense (Odins vi (helligdom)), Thorslunde og Baldersbrønde, eller efter høvdinge som Haderslev og Sigersted, kirkerne på land og i by, voldstederne og herregårdene os om, at her har vore forfædre levet og virket, bedt og hvilet, dyrket jorden, slidt og aset, og når det kneb værnet om alt det, som var deres. Lige så stærkt taler det nutidige Danmark til os; klitten, heden, skoven og agerlandet er vi fortrolige med, som med stranden og havet. Hvor i landet vi end flytter hen, kender vi os hjemme i Danmark, og det liv, der summer om os, er ikke noget fremmed, men det liv, vi selv er en del af, og som er en del af os selv.

Fællesskabet i arbejdet.

Lille i udstrækning og befolkningstal er Danmark blevet, men Danevældet har dog i sin tid strakt sig over hele Norden og store dele af Eng-

land og Nordtyskland. I modgang som i medgang har danskerne alligevel altid holdt sammen.

Oldtidsbonden, som måtte tage jorden op til dyrkning, havde det hårde, sejge arbejde for sig: Skov skulle ryddes, og mark skulle renses for de vældige stenmasser, isen havde efterladt. Men havde han lagt jorden under sin simple plov, holdt han fast ved den.

Den enkelte bonde har dog ikke blot levet i sin familie og på sin gård og sine jorder. For at tage ny jord op og for at sikre sig sin ejendomsret har han måttet gå i samarbejde med de andre bønder, og dette samvirke er ubrudt fortsat. Det har i nutiden lagt sig smukt for dagen i de store andelsforetagender, som i forbindelse med vore landmænds viden og omsigt har bragt vore landbrugsprodukter op til et sådant stade, at udførslen af dem er blevet et hovedgrundlag for hele landets økonomi.

Oldtidens bønder var ikke alene agerdyrkere. Handel har bonden drevet med Sydens købmænd, der kom sejlende til vore kyster. Rækker af kæmpehøje viser sine steder, hvor vejen gik til de handelspladser, som var mødestedet mellem den danske bonde og den romerske købmand. Den udenlandske handel er aldrig stoppet, og ved åer og i bunden af fjorde dukker de første bysamfund op, som blev oprindelsen til de senere købstæder. Mange fjender havde de at kæmpe med, sørøverne, venderne, som plyndrede og brændte byerne, og den overmægtige bysammenslutning i Nordtyskland — Hansaen — som holdt den hjemlige handel nede. Intet standsede dog deres vækst; en borgerstand voksede op, en stand, der blev ledende i dansk handel og industri. De gamle købmandsgårde og de fyrstelige handelspalæer fra slutningen af 1700-tallet er vidnesbyrd om den tid, hvor den danske handelsflåde hørte hjemme blandt verdens største, værnet af den stærke dansk-norske krigsflåde.

Norges udskillelse i 1814 fra den århundreder gamle forbindelse med Danmark gav vor handel et knæk. Men om end mange andre lande ligger forud for os, er D. F. D. S. og Ø. K. navne med verdensklang, og under den sidste verdenskrig var danske handelsskibe, der var blevet derude i det fremmede, da krigen brød ud, med til at bære sejren hjem.

Vi skal gå tilbage til oldtiden for at finde spiren til det danske håndværk og den danske industri.

Den første håndværker huggede flint til økser og spydspidser. Senere støbte håndværkeren våben i bronce eller hamrede dem ud i jern, ligesom han fremstillede dagliglivets brugsgenstande. Håndværkerstanden består stadig, men ud af håndværket opstod med dampmaskinens opfin-

delse en storindustri, i hvilken arbejderne til at begynde med levede under dårlige kår. Men den danske arbejder kæmpede sig frem, samtidig med at han dygtiggjorde sig i sin gerning. I ufortrødent samarbejde har både arbejdere og arbejdsgivere gjort alt for at yde det bedste, og kan dansk industri hævde sig på verdensmarkedet, har ingen enkeltmand æren derfor. Dygtige arbejdere og dygtige ledere har nået resultatet ved aldrig at give op for vanskelighederne.

I kunst og videnskab har vi i forhold til landets størrelse ydet en indsats på højde med de store lande. Dansk selvstændig kunst er ret ung; alligevel stråler et kunstnernavn som Bertel Thorvaldsen verden over. På videnskabens område var Tycho Brahe og Ole Rømer banebrydende astronomer, H. C. Ørsted lagde i begyndelsen af 1800-tallet grunden til elektricitetens udnyttelse, Søren Kierkegaards filosofiske skrifter studeres og drøftes stadig rundt om i verden, Grundtvigs virke for folkeoplysning er kendt ud over landets grænser, Niels Finsens lysbehandling blev skelsættende i lægekunstens historie, og sidst har Niels Bohrs arbejde med atomforskning bidraget til at åbne mulighed for menneskets herredømme over vældige naturkræfter.

Praktisk betydning har vore videnskabelige højskoler lagt for dagen, bl. a. i vor ingeniøruddannelse, og danske ingeniørfirmaer hævder sig verden over i store og krævende bygningsarbejder.

Fællesskabet i pligter og rettigheder.

Det fællesskab, vi føler gennem vort sprog, minderne fra historie og digtning og gennem vort daglige liv og arbejde, er vokset op i os, uden at vi har mærket det; det er noget, der er groet af sig selv. Fællesskabet som borgere i landet pålægger os derimod visse bånd, der hindrer den enkelte i at leve og handle fuldstændigt, som han ønsker.

Soldaterne i en gruppe må arbejde sammen med den fælles opgave for øje, thi vil enhver af dem kun handle efter sin egen vilje, så at våbnene ikke bliver udnyttet på rette vis, vil det gå ud over dem alle, og målet vil ikke blive nået. Som soldaterne for samarbejdets skyld må tilsidesætte hensynet til dem selv, således må også landets borgere virke sammen til samfundets gavn, og vi må alle forstå, at påbud og love, der måske kan føles som indgreb i vort liv, er nødvendige for gennemførelsen af vort samarbejde. *Thi kun ved dette kan samfundet føres videre.*

Pligter. Samarbejde betyder således grænser for hver enkelts livsformer, og det vil igen sige, at samfundet som organiseret samarbejde må

møde os alle med en lang række pligter. Fra fødsel til grav følger de os, den nyfødte skal tilmeldes præst eller personregister, den seks-syvårige skal undervises til sit fjortende-femtende år, forinden skal han være vaccineret, den unge mand skal melde sig til lægdsrullen, det unge par, der skal giftes, skal kirkeligt eller borgerligt vies, og den døde skal i jorden. Vi skal respektere ejendomsretten, vi skal betale vore skatter til stat og kommune, vi skal færdes efter bestemte regler på gade og vej, vi skal betale told for varer, vi tager med hjem fra udenlandsrejser eller fører ind i landet, og vi må ikke bo i et hus, som myndighederne finder sundhedsfarligt. Dette er nogle ganske få blandt de hundreder af pligter, som påhviler os. Der er mennesker, som finder alle disse pligter urimelige, men som uden betænkelighed voldsomt kræver »spillets regler« overholdt på sportspladsen, fordi de kan se, at på en sportsplads er et pligtfyldt samarbejde nødvendigt.

Men spillets regler i samfundet er de pligter, samfundet gennem sine love kræver opfyldt af os alle, og overholder vi ikke spillets regler, og skubber vi samfundets pligter fra os, gør vi os til dårlige spillere og dårlige borgere, fordi vi forringer samarbejdets og sammenholdets resultat og sætter sikkerheden til både for os selv og for alle de andre. Bag hver eneste pligt, der pålægges os, ligger samfundets vilje til at gavne både samfundet som helhed og hvert af dets medlemmer.

De pligter, samfundet pålægger os, er således værnet om samfundet og os selv.

Rettigheder. Samtidig med at samfundet pålægger os pligter, giver det os rettigheder. Forrest blandt rettighederne i et demokratisk samfund som det danske er retten til »frit at tænke, tro og tale«, den rettighed, som skarpere end nogen anden viser forskellen på det demokratiske samfund og det diktatorisk styrede. Vi har retten til at fremsætte vore anskuelser i skrift og tale, vi har retten til at agitere for dem, og ingen kan tvinge os til en tro eller mening, som vort hjerte og forstand ikke deler. Denne rettighed er da også forudsætningen for, at vi alle kan deltage i landets styrelse — vælge medlemmer til rigsdagen — og at vi alle derved bliver medansvarlige i vort samfunds trivsel.

Men er vi selv medansvarlige for de love, der gives, og for de pligter, der pålægges os, må vi bøje os for dem, og vi må tage den straf, som samfundet, d. v. s. vi selv, er med til at idømme den, der overtræder lovene og derved sætter sig uden for samfundet og dets arbejdskrav.

Enhver lov, der gives, er som en mønt, på hvis ene side står *pligt,* og på hvis anden side står *rettighed.* Vi har pligten til at blive undervist og derved retten til fri skolegang, vi har pligten til at betale vore skatter og derved retten til at leve livet i de goder, samfundet kan yde os, og som vi kan arbejde med til at gøre bedre. Vi har pligt og ret til at aftjene vor værnepligt og dermed til at værne om alt det, vi kalder dansk. Kun den, der skyder pligterne fra sig, kan miste sine rettigheder som fri borger i sit land.

Vore rettigheder i samfundet er betinget af, at vi opfylder vore pligter over for samfundet.

ATLANTPAGTEN

Den Nord-Atlantiske Traktat eller Atlantpagten danner grundlaget for et forsvarsforbund indgået i april 1949 i Washington mellem: Belgien, Canada, Danmark, Frankrig, Island, Italien, Luxembourg, Holland, Norge, Portugal, Storbritannien og U. S. A. Senere har Grækenland og Tyrkiet tiltrådt traktaten, således at Den Nord-Atlantiske Traktats Organisation (NATO) fra februar 1952 omfatter 14 lande.

Atlantpagtens formål er at værne om medlemslandenes frihed og selvstændighed og at medvirke til opretholdelse af freden ved gennem en samling af medlemslandenes forsvarsstyrker at forebygge angreb. Traktaten er således i overensstemmelse med De Forenede Nationers Pagt, som giver nationerne ret til enkeltvis eller samlet at iværksætte forsvarsforanstaltninger mod angreb fra andre staters side.

For Danmarks vedkommende betyder deltagelsen i Atlantpagten, at de danske værn i tilfælde af angreb ikke vil komme til at stå alene, men vil få hjælp af allierede NATO-styrker. For at sikre, at forsvaret bliver effektivt, er allierede land-, luft- og flådestyrker — fra Nordkap i Norge til bjerget Ararat i Tyrkiet — i krigstid underlagt en øverstkommanderende (SACEUR) med hovedkvarter i Paris. Gennem en række underlagte chefer har han i krigstilfælde den fulde kommandomyndighed over de tropper, der er ham tildelt, herunder danske styrker efter regeringens nærmere bestemmelse. Danmark tilhører Nordregionen indenfor det europæiske forsvarsområde med hovedkvarter liggende i Oslo. På tilsvarende måde er allierede styrker, væsentligst flådestyrker, i krig underlagt en øverstkommanderende (SACLANT), der har ansvaret for forsvaret af det nordatlantiske oceanområde, hvortil bl. a. Grønland og Færøerne hører. For at sikre et godt samarbejde mellem styrkerne fra de forskellige nationer afholdes der hyppigt manøvrer.

ATLANTPAGTENS ORGANISATION (NATO)

Vigtigste organer.

De 14 NATO landes regeringer:

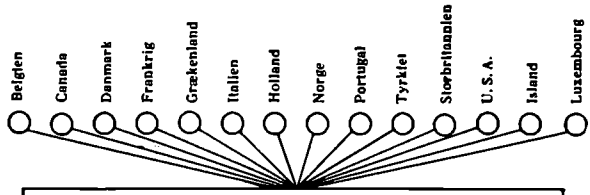

DET NORD-ATLANTISKE RÅD
(Det øverste politiske organ bestående af de 14 deltagerlandes udenrigs-, finans- og forsvarsministre. Arbejdet varetages til daglig af en fast repræsentant for hvert land.)
NORTH ATLANTIC COUNCIL

MILITÆRKOMITEEN
(Øverste militære organ, bestående af een militær chef fra hvert land, fra Danmark forsvarschefen; mødes 3—4 gange årligt.)
MILITARY COMMITTEE

SEKRETARIATET
(Stab af civile embedsmænd til hjælp for rådet.)
SECRETARIAT

DEN STÆNDE GRUPPE
(Udgøres af officerer fra Storbritannien, Frankrig og U. S. A.; varetager det daglige militære arbejde efter militærkomitéens direktiver.)
STANDING GROUP

MILITÆRREPRÆSENTANTERNES KOMITE
(Består af militærrepræsentanter for de 14 NATO nationer; samarbejder med Den stående Gruppe.)
MILITARY REPRESENTATIVES COMMITTEE

ØVERSTKOMMANDERENDE FOR DE ALLIEREDE STYRKER I EUROPA (SACEUR)

ØVERSTKOMMANDERENDE FOR DET ATLANTISKE OCEANS OMRÅDE (SACLANT)

ØVERSTKOMMANDERENDE FOR NORDREGIONEN (C-in-C AFNE)

ØVERSTKOMMANDERENDE FOR CENTRALREGIONEN
(bestrides af SACEUR)

ØVERSTKOMMANDERENDE FOR SYDREGIONEN (C-in-C AFSE)

——— betegner over- og underordnelsesforhold.

betegner ligestilling og samarbejdsforhold.

Atlantpagtens organisation (NATO) er i store træk vist på skitsen side 18. Den øverste politiske myndighed indehaves af *Rådet* af ministre, som i det daglige arbejde bistås af et civilt *sekretariat*. Militære *organer* udarbejder almindelige strategiske og tekniske direktiver til de øverstkommanderende, der har ansvaret for de tildelte NATO-styrkers uddannelse, organisation og ledelse i overensstemmelse med de bemyndigelser, der er givet dem af de forskellige nationer.

Selvom den forsvarsmæssige side af Atlantpagten for øjeblikket er den vigtigste, udvides samarbejdet efterhånden til også at omfatte økonomiske og kulturelle anliggender, og efterhånden som større sikkerhed i verden tilvejebringes, vil dette samvirke mellem de vestlige demokratier få stadig større betydning.

Forsvaret af fællesskabet.

Vi har nu set, hvad der binder os sammen i fællesskab som danske og giver vort folk dets særpræg. Vi har set navne på fremragende mænd på digtningens, kunstens og videnskabens område, mænd som sammen med mange andre har bidraget til åndeligt at højne det danske folk og derved gøre det skikket til at tage større opgaver op. Vi har erkendt den stærke udvikling i agerbrug, industri, handel og skibsfart, som har medført, at vi hos os ikke kender nød i samme udstrækning som i mange andre lande. Med alt, hvad der binder os sammen, med vore pligter og rettigheder i samfundet står vi samlet som eet folk om vor konge og finder folkets vilje udtrykt i landets regering og rigsdag.

Oldtiden har fortalt os om vore ældste forfædre, og det sidste tusindår om vort folk og vor konge i et land, hvis indbyggere aldrig er ophørt med at være danske. Vor danskhed kan vi dog kun bevare ved at værne om den i vor daglige, fredelige syslen og ved at værne om den i farens stund.

Thi fjendtlig erobring af vort land kan tilintetgøre, hvad vi har nået.

Vi må derfor gøre alt, hvad vi kan for at være rede til at værge vort fædreland, og kommer krigen, må enhver inden for sit område og efter sin evne bidrage til at styrke vort værn. Men først og fremmest bliver det soldaten på jorden, på søen og i luften, som optager kampen. Han må derfor have en dyb forståelse af, hvad han kæmper for, så at det for ham bliver ligetil at gennemføre modstanden mod fjenden til det yderste under indsats af hele sin kraft og hele sin viljestyrke. Soldaten må være

rede til at ofre sit liv for Danmark og det danske folks selvstændighed og frihed.

Værnepligten.

Den grundlov, som nu er rettesnor for vort samfund, udtaler i sin paragraf 88:

> *Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.*

For den unge mand, der skal aftjene denne sin værnepligt, er hæren måske nok en fremmedartet verden, men aftjeningen af værnepligten er ikke et brud i hans liv som borger i sit land. Værnepligten er, som vi før har set, kun een blandt de mange pligter, samfundet gennem sine love kræver opfyldt, og blandt de rettigheder, som det yder.

Det fremmedartede ligger vel mest i, at den unge for en tid skal leve sit liv under mere bundne former end ellers for sammen med sine jævnaldrende at blive i stand til legemligt og karaktermæssigt som soldat at yde sit bedste, hvis krigen bryder ind over vort land.

Det drejer sig selvfølgeligt herved umiddelbart om at forsvare vort eget land. Men ligesom vort land efter verdenskrigen 1939—1945 genopnåede sin frihed først og fremmest gennem de allieredes kamp, således kan vi i fremtiden komme til at værne om frihed og ret i vort og andre lande ved, at vi tager vor del af en fælles byrde.

Medansvar. Hvad enten den unge aftjener sin værnepligt i hæren, i søværnet eller i flyvevåbnet, hvad enten han aftjener sin værnepligt som soldat i et våben eller som menig af hjælpetropperne, som håndværker, som sygepasser, ved intendanturkorpset eller på anden måde, er han et lige vigtigt led i værnene. I krig er hærens, søværnets og flyvevåbnets skæbne — og dermed landets skæbne — afhængig af, at menige og befalingsmænd med sikkerhed kan løse de opgaver, de er uddannet til, og at de nøjagtigt udfører de givne ordrer. En hær må arbejde som en maskine, og ligesåvel som en maskine kan sættes ud af funktion, blot et tilsyneladende ubetydeligt led svigter, kan en hær ubrugeliggøres, hvis ikke hvert enkelt led af den arbejder gnidningsløst.

Hver mand i hæren er således medansvarlig for hærens tilstand.

Legemlig og karaktermæssig træning. Uddannelsen af mandskabet har derfor flere formål. Ved den *legemlige træning* sigtes der mod at gøre soldaten stærk og hårdfør, således at han kan gennemgå en krigs stra-

badser uden at bryde sammen; endvidere sigtes der mod at give soldaten det mest indgående kendskab til de våben og det materiel, han skal betjene, og dermed den størst mulige sikkerhed i deres anvendelse, og endelig er formålet at opøve den veltrænede soldat i det faste samarbejde i de små og store enheder, han anbringes i.

Men den legemlige træning har også *karakterdannelse* som sit formål. Et stærkt og hårdført legeme gør dets ejer modig og beslutsom. Kendskab til de midler, man bruger, og sikkerhed i deres anvendelse giver en mand selvtillid, ro og rankhed, og samarbejdet lærer soldaten, at det ansvar, man lægger på ham, ikke kun er et ansvar for ham selv, men et ansvar for dem, han arbejder sammen med.

Den militære uddannelse sigter i lige grad mod at uddanne soldatens legeme og hans karakter.

Disciplin. Det bærende i al opdragelse består i, at den mere erfarne og øvede uddanner og leder dem, der er betroet i hans varetægt; men for at gennemføre opdragelsen må læreren nødvendigvis være udrustet med en bestemt myndighed, når opdragelsen ikke skal ende i tilfældigheder og pjank. Jo snævrere det samarbejde skal være, som opdragelsen og uddannelsen sigter mod, og jo hurtigere samarbejdet i en kritisk stund må være, desto større myndighed må lederen have, og desto større og mere ubetinget disciplin må hans undergivne udvise.

I løbet af forholdsvis kort tid skal soldaten lære den militære disciplin, således at han i en given situation kan udfylde sin plads til fuldkommenhed. Opøvelsen i den militære disciplin sker gennem de små og store *pligter,* der pålægges soldaten under tjenesten, pligter, som erfaringen har vist, tjener uddannelsens formål, hvad enten det gælder ting, som ubetinget skal udføres nøjagtigt og hurtigt, eller det drejer sig om varig, samvittighedsfuld udførelse af arbejde eller vagttjeneste. Samtidigt med at soldaten lærer disse pligter at kende, lærer han også at kende, at jo mere pligtopfyldende han er, desto lettere og bedre udfører han sin gerning, og desto hurtigere og sikrere er hans gruppe samarbejdet.

Kærnen i disciplinen er således soldaternes pligtfølelse. Er den til stede, ved den foresatte, at han kan stole på sine undergivne, og føringen lettes og sikres til fordel for alle. Derved fremmes atter de undergivnes tillid til føreren og skabes det gensidige tillidsforhold, som er grundlaget for afdelingens kampkraft. Men hviler al disciplin på pligtfølelse, må enhver, som bryder denne, tage sin straf, thi svigter disciplinen og

dermed tillidsforholdet, kan det, selv inden for den mindste gruppe, gå ud over ikke alene gruppen selv og dens ydelse, men også over de større enheder, hvori gruppen indgår.

Den militære disciplin skal da hvile på det finest udviklede tillidsforhold, hvor foresatte kan stole på undergivne, undergivne på foresatte og kammerater på kammerater.

2. AFSNIT

OVERSIGT OVER HÆRENS HISTORIE

Det værn, vi nu har, skyldes det danske folks egen vilje, således som denne udtrykkes i grundloven og de til enhver tid gældende værnepligts- og forsvarslove. Men værnenes historie er selvfølgelig langt ældre, og vi kan følge den tilbage, til den taber sig i den forhistoriske tid.

Dolk eller spydspids af flintesten fra omkr. 1500 f. K. Omkr. 42 cm lang. Fot. Nationalmuseet.

Oldtiden.

Fra de ældste tider til omkring år 800 efter Kristi fødsel har vi ingen på dansk skrevet beretning om Danmark og de danske, men gamle forsvarsanlæg som volden om Hedeby ved Slesvig og mange andre såvel som de talrige våbenfund fortæller os om ufredstider, hvor man har måttet værge sig mod indtrængende fjender. Der kom dog tider, hvor de kamplystne, fribårne danske vikinger selv sejlede ud på deres små skibe for ved erobring og plyndring at søge gods og guld i fremmede lande, hvor de var uimodståelige i deres tapperhed. Efterhånden bosatte mange af vikingerne sig i de erobrede lande, navnlig i England, og lagde der grund til et mere varigt, dansk herredømme.

I slaget kæmpede disse vor oldtids krigere i store hobe, fylkinger, og efter en kortvarig, men voldsom skydning med bue og pil eller med kastespyd huggede de ind med sværd og økse, medens de dækkede sig mod fjendens våben ved hjelm og skjold, efterhånden også ved brynje. Kampe til søs forekom vistnok sjældnere, men i givet fald søgte skibene helt op til fjendens, og de kæmpede da på tilsvarende vis som på landjorden.

Tveægget jernsværd i skede fra omkr. 400 f. K. Omkr. 84 cm lang. Fot. Nationalmuseet

Bronceøkse fra omkr. 1000 f. K. Omkr. 22 cm lang. Fot. Nationalmuseet.

Hærens leddeling.

Om ved 900 efter Kristi fødsel tegner Danmark sig som eet rige, der består af det nuværende Danmark, Slesvig til Ejderen og de nu svenske Skåne, Halland og Blekinge, og i spidsen for dette rige står en konge.

Samtidig tegner rigets hærordning sig også skarpere. Dens oprindelse skjules i den forhistoriske tid, men tre led i den kan følges tilbage, tre led, der også frem i tiden danner grundlaget for rigets værn: *Landeværnet* til rigets forsvar, *ledingen* til angreb og *hirden*, kongens egen stående hær.

Landeværnet. Fra første færd skulle landeværnet, der omfattede *alle* frie mænd, værne vedkommende landsdel, senere hele riget. Når fjenden lå for landet, kaldtes mændene under våben ved bål på bavnehøjene og ved vidiebrand, der sendtes fra mand til mand.

Ledingen. Til angrebskrig udbød kongen ledingen. Hvert herred stillede fra to til fire skibe med folk, mad og grejer, og hver mand mødte med jernhat, sværd og spyd.

Vikingeskib fra omkr. 800—1000 e. K., model. Fra Nationalmuseets oldtidsfilm.

Hirden. I sagnet om Rolf Krake og hans mænd — bersærkerne — har vi en beretning om en konge og hans hird. Hirden, der i ældre tider næppe har været særlig stor, bestod væsentligst af storbøndernes sønner, der var godt væbnet og trænet i kamp.

Middelalderens hær.

I begyndelsen af middelalderen ebbede vikingetogene ud. Ganske vist havde *Svend Tveskæg* erobret England, men da erobringen ikke kunne fastholdes, og *Knud den Hellige* sidst i 1000-tallet udbød ledingsflåden, rejste bønderne et oprør, som kostede kongen livet. Bønderne var ikke kampivrige; de har først og fremmest villet passe deres jorder og ikke brudt sig om nye erobringstogter. Men da vort land selv var i fare, da Nordtysklands vendere plyndrede på de danske øers kyster og gennem Holsten pressede mod den danske sydgrænse, da greb vi til våben, og rigets værn blev atter bragt på fode.

Det blev *Valdemar den Store* og *Absalon,* som skabte ny fasthed i dette. Landeværnet holdt fjenden fra landet, og med en endelig samlet ledingsflåde kunne Absalon føre krigen over i fjendens land for i 1169 at tilføje venderne det afgørende nederlag ved erobringen af *Arkona* på Rygen.

Støttet af kirken var kongens magt i stigen, og hans stående hær, hirden, blev derfor udvidet og omdannet til et rytteri, fordi rytteriet nu mere og mere blev fodfolket overlegent. Men det var ikke hver bondes sag at møde som rytter, for alt var ikke gjort med at kunne stille med en hest. Rytteren måtte være udrustet med dyr brynje — hesten måtte tit også være pansret — og dyre våben. Det blev storgodsejerne, som kom til at bære rytteriet, og storgodsejerne var herremændene og klostrene, kun de havde råd til at holde svende og yderligere holde dem udrustet med hest og våben.

Det var med sådanne rytterhære, *Valdemar Sejr* først i 1200-tallet udbredte Danmarks overhøjhed over Nordtyskland, ligesom han efter slaget ved Reval erobrede Estland (15. juni 1219). Men han kunne ikke fastholde erobringerne i Tyskland, og hans efterfølgere måtte helt give op. Kongen havde ikke penge til at lønne den forholdsvis dyre hær, og riget blev truet med opløsning, ikke mindst da store dele af det kom i hænderne på de tyske grever, der havde taget dem som pant af danske konger.

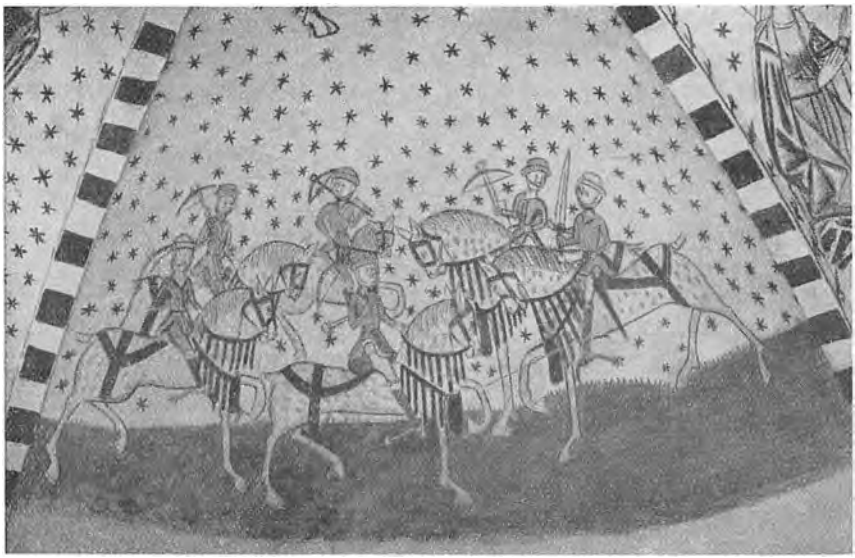

Ryttere, bevæbnet med armbrøst, omkr. 1475. Armbrøsten er en bue, monteret på et skæfte, således at buestrengen kan fastholdes i spændt tilstand. Skudvidde antagelig omkr. 300 m, skudhastighed 2—3 skud pr. minut. Kalkmaleri i Jetsmark kirke, Vendsyssel. Fot. Nationalmuseet.

Men *Niels Ebbesen* fældede 1340 grev Gert og gav ved sin dåd tegnet til kampen mod tysk herredømme og den undertrykkelse, som fulgte i dets spor, og *Valdemar Atterdag* samlede påny det danske rige.

Under denne konge forøgedes for en tid atter fodfolkets betydning, idet det nu foruden sværd og spyd også fik lange, stærke træbuer og delvis tillige stålbuer (armbrøster), så at det kunne tage kampen op med det tungt pansrede rytteri. Valdemar Atterdag genoprettede derfor det danske fodfolk, som blev udskrevet blandt bønderne. Det var med en sådan hær, han erobrede Gotland i 1361, og ved udgravning af krigergravene på øen har man på de faldne set, hvor voldsom virkningerne af de danske våben har været.

Ildvåben.

Herhjemme hører vi første gang om krudtets anvendelse i 1428, da lybækkerne angreb København, og vi havde om ved to hundrede »bøsser« — kanoner — i virksomhed. Deres virkning var dog meget ringe, og

der skulle gå omtrent hundrede år, inden ildvåbnet fik betydning for den danske hær.

På grund af fodfolkets dengang dalende betydning var man fra Valdemar Sejrs tid i stigende grad gået over til at afløse bøndernes ledingspligt med en ledingsskat, der tillod kongen at leje fuldt rustede ryttere. Som følge heraf blev bønderne mindre krigsvante, og bondehærens betydning svandt, således at man, da håndskydevåbnene kom frem og medførte større anvendelse af fodfolk, også til dette brugte lejede tropper, medens rytteriet nu stilledes af adelen. Dette udelukkede dog ikke, at kongerne til tider gjorde brug af den gamle ledingspligt for bønderne, og at også byerne måtte stille et ikke ubetydeligt antal væbnede karle til anvendelse til lands eller til søs.

Lejetropperne.

Lejetropperne blev tilvejebragt ved, at kongen, når krigen stod for døren, overdrog oberster for betaling hver at samle et regiment ved hvervning, oftest af tyske landsknægte. Disse hvervede fik sold og havde desuden udsigt til at berige sig ved plyndring af erobrede byer eller hele landsdele. Nogen fast tilknytning til det land eller den sag, hvorfor

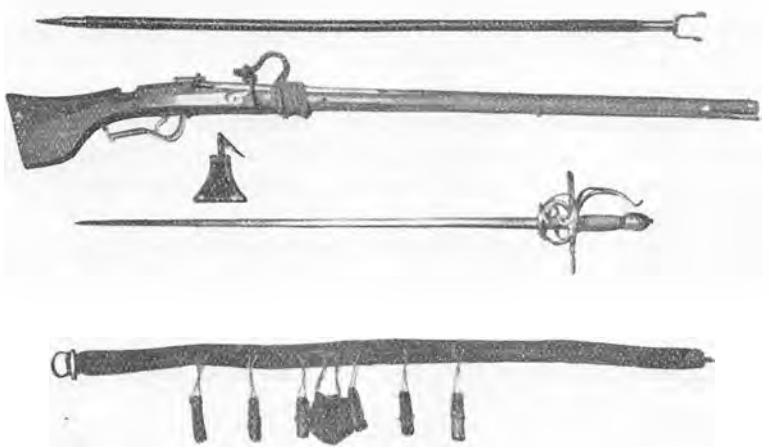

Musketerudrustning fra omkr. 1600. Fra oven: forketstok (til at støtte musketten i under skydning), luntemusket, krudthorn, kårde og bandoler med »patroner« (små flasker med krudt til eet skud) og kuglepung. Luntemuskettens skudvidde var omkr. 200 m, hastigheden omkr. 1 skud pr. minut. Fot. Tøjhusmuseet.

de kæmpede, havde de ikke, og udeblev solden, nægtede de at rykke ud, ligesom de stedse var rede til at tage tjeneste hos en anden fyrste, som tilbød dem højere sold.

Selv om lejetropperne var øvede og velbevæbnede krigere, var de dog et upålideligt og desuden meget kostbart værn. Derimod kunne man sætte sin lid til de udskrevne danske skytter og navnlig til det adelige rytteri, således som det viste sig i *Den nordiske Syvårskrig 1563–70*, hvor *Daniel Rantzau* vandt sine strålende sejre over svenskerne.

En national, dansk hær.

Med de erfaringer, man havde gjort med lejetropper, var det naturligt, at man stræbte efter at få et dansk fodfolk med fast organisation. *Christian den Fjerde* oprettede derfor i 1614 en *national milits*, udrustet af staten. Mandskabet udskreves udelukkende blandt bønderne, da befolkningen i de dengang små købstæder til dels afgav bøsseskytter (artillerister) samt besætning til flåden og i øvrigt — ligesom Københavns borgerskab — havde som pligt at forsvare deres by ved hjælp af borgervæbningen. Militsen bestod af to regimenter — det *jydske* vest for og det *skånske* øst for Store Bælt. Disse to regimenter lever endnu i 4. og 6. regiment. — Senere forøgede kongen under sine krige hæren ved yderligere udskrivning og ved hvervning, og da svenskerne i *krigen 1644–45* besatte Jylland, rejste bønderne sig endog frivilligt for som partisaner, og ligeså virkningsfuldt som det skete tre århundreder senere, at deltage i frihedskampen mod fjenden. Efter krigen opløstes de fleste af de nyoprettede regimenter, men til gengæld forstærkedes forsvaret såvel ved en væsentlig udvidelse af den udskrevne hær, og da navnlig ved rytteri, som ved udbygning af Københavns volde og anlæg af Fredericia fæstning.

Dette var dog ikke tilstrækkeligt, og forinden *Frederik den Tredje* i 1657 erklærede Sverige krig, skred man til en forøgelse af hæren ved regimenter, der så godt som udelukkende hvervedes i indlandet. Hæren kæmpede med held i Skåne, men da den svenske konge Karl Gustav gennem Holsten rykkede op i Jylland, var den modstand utilstrækkelig, som vore endnu kun mangelfuldt øvede afdelinger kunne yde mod de krigsvante svenske tropper, og trods tappert forsvar faldt den endnu ikke færdigbyggede fæstning *Fredericia* i fjendens hænder. Efter at Karl Gustav i begyndelsen af 1658 havde foretaget sit æventyrlige togt over isen og gik i land på Sjælland, var indtrykket heraf så stærkt, at

Stormen på København natten mellem den 10. og 11. februar 1659; til højre på billedet på den hvide hest ses kong Frederik III. Maleri af F. C. Lund.

Frederik den Tredje opgav kampen og derved blev tvunget til at afstå hele Østdanmark — Skåne, Halland og Blekinge.

Endnu samme år åbnede Karl Gustav atter krigen for helt at erobre Danmark og rykkede frem mod *København*. Men i denne yderste fare sluttede alle op om kongen i samdrægtighed og med fast vilje til at forsvare hovedstaden til det yderste. Da fjenden efter en langvarig belejring endelig *den 11. februar 1659* søgte at tage byen med et stormangreb, afvistes dette blodigt af vore soldater, der understøttedes af studenterne og borgerne.

Til trods for den tapperhed, der var udvist såvel i krigen 1644—45 som i 1657—60, havde begivenhederne vist, at når landets forsvar ikke var i tilstrækkelig orden, blev følgen heraf rigets lemlæstelse samt ulykker og fattigdom. Med dette for øje foretoges derfor en omordning af værnet, hvorved hovedvægten blev lagt på at skabe en stærk, udskrevet hær med fornøden uddannelse og suppleret med enkelte hvervede regimenter, også med dansk mandskab. Samtidig forstærkedes rigets befæstnings-

Kampen om Helsingborg 14. juli 1676. Efter et samtidigt kobberstik (Rosenborg).

anlæg, bl. a. anlagdes kastellet i København. Fra *Christian den Femtes* tid fik yderligere artilleriet en fast organisation, og et ingeniørkorps oprettedes.

Den nye hær blev prøvet i *Den skånske Krig 1675–79.* Vi generobrede Skåne, hvor den afgørende kamp fandt sted ved *Lund d. 4. december 1676.* En hel dag varede dette slag – vistnok det blodigste i Nordens historie – og fra begge sider kæmpedes med lige forbitrelse og med skiftende held. Dog da sejren om eftermiddagen syntes at være vor, vristedes den os af hænderne ved et overraskende svensk rytterangreb. Et mindesmærke om slaget er langt senere rejst ved Lund. Det fortæller os om det usalige fjendskab mellem Nordens folk, men først og fremmest bærer det vidnesbyrd om danske og svenske soldaters tapperhed og fædrelandskærlighed.

Ved fredsslutningen i 1679 fik vi ikke lov til at beholde Skåne. De store søfarende nationer tålte ikke, at begge sider af Øresund var i samme lands eje, de hjalp os, når svenskerne var ved at sejre, svenskerne, når vi havde magten.

Den hvervede hær.

Den langvarige krig havde vist, at en omfattende udskrivning af bønderne, med lang tids fraværelse fra gården, med mandefald i slagene og med stor dødelighed ved sygdomme, var faretruende for hovederhvervet, landbruget, i det dengang tyndt befolkede land. Man gik derfor over til udelukkende at sammensætte hæren af hvervede tropper, i begyndelsen for en stor del danske, men senere efterhånden, navnlig for fodfolkets vedkommende, af udenlandske, mest tyske. Fra det tyske hertugdømme Holsten, som hørte til den danske konges rige, såvel som ved talrige indvandrede tyskere kom Danmark i 1700-tallet under stærk tysk påvirkning. Tysk sprog blev i mangt og meget ligestillet med dansk og anvendtes særlig i regerings- og embedsmandskredse og i det hele i de højere samfundslag. Denne udvikling medførte også, at tyske officerer i stort antal blev ansat i hæren, og at kommandosproget blev tysk.

I *fodfolket* afløstes i sidste halvdel af 1600-tallet luntebøssen — musketten — af flintelåsgeværet; fodfolkskanoner kender vi allerede fra Christian den Fjerdes tid. Nærkampene, som før var den almindelige kampform, aftog i betydning, de lange spyd (piker), hvormed en del af fodfolket hidtil havde været bevæbnet, afskaffedes, og skydningen blev mere og mere fremherskende. Til denne fjernkamp opmarcherede hele hæren på een lang linie, og opmarchen hertil samt overholdelse af retning i linien krævede — ligesom den omstændelige ladning af geværet — at soldaterne i fredstid fik en meget omhyggelig uddannelse i stram og hård eksercits.

Rytteriet havde for langt den største del dansk mandskab, da bønderkarlene gerne ville tjene til hest. Regimenterne var fordelt landet over i rytterdistrikter, og endnu den dag i dag fortæller de mange gamle »rytterskoler« på landet os om rytteriets fordeling og om statens omsorg for rytternes børn.

Medens man tidligere, når hæren skulle i kamp, havde anbragt et særligt kendetegn på soldaternes dragt, således at man kunne skelne ven fra fjende, indførte man i sidste halvdel af 1600-tallet *uniformer*

med grå, senere røde kjoler og med særlige aftegn for hvert regiment. Endnu i 1848 bar vore soldater røde kjoler, og denne farve er som bekendt bevaret i Livgardens gallauniform.

Under de store, europæiske krige omkring år 1700 afgav vi mod pengegodtgørelse i ret stor udstrækning *hjælpetropper* til de stater, til hvilke vi af politiske grunde var knyttet. Danske soldater kom derved til at kæmpe på valpladser i Irland, Flandern (Belgien), Frankrig, Tyskland, Ungarn og Italien, overalt højt påskønnede for deres tapperhed. Ikke få af vore nuværende afdelinger bevarer i deres historie minder om den fortrinlige indsats, de dengang ydede. Fjernt fra deres fædreland var de med til at kaste glans over Danmarks navn.

Landmilitsen.

For i krig, ud over den hvervede hær, at have tropper til besætning i fæstninger, til kystbevogtning o. l. oprettede *Frederik den Fjerde* i 1701 en landmilits, udskreven blandt bønderne. Militsens soldater fik kun et par timers eksercits om søndagen samt nogle få dages øvelse i kompagni og bataillon. Til trods for denne ringe uddannelse betænkte kongen sig ikke på, da han optog krigen mod Sverige i 1709, at indlemme en del af landmilitsen i felthæren, og det viste sig da, at militsens rytterregiment endog kæmpede fortrinligt. Under denne, *Den store nordiske Krig*, som varede til 1720, fandt militsen i øvrigt i udstrakt grad anvendelse som soldaterbesætning på flådens skibe, og overalt hvor militsen optrådte, i kampen på land, på søen eller i kystbevogtning, fyldestgjorde den de fordringer, der blev stillet, og mere end det.

Men efter krigen fik landmilitsens soldater ikke gode kår. For at fastholde arbejdskraften til deres jorder opnåede herremændene i 1733 at få landmilitsens soldater stavnsbundne, d. v. s., at de, så længe de stod i den militære rulle, ikke måtte forlade deres regiments udskrivningsområde. Dette i forbindelse med herremændenes magt til vilkårligt at udtage rekrutterne, gjorde soldatertjenesten forhadt blandt bønderne. Men landet var dårligt tjent med en sådan stemning blandt de danske værnepligtige samtidig med, at den tyskprægede og tysktalende, hvervede hær stod befolkningen fjernt og til dels var upålidelig.

Heldigvis blev Danmark i en lang periode forskånet for krig, og da i den sidste halvdel af 1700 tallet den tyske indflydelse mindskedes, da tysk indvandring begrænsedes ved loven om indfødsret, da det tyske kommandosprog i hæren afskaffedes, og da stavnsbåndet løstes i 1788,

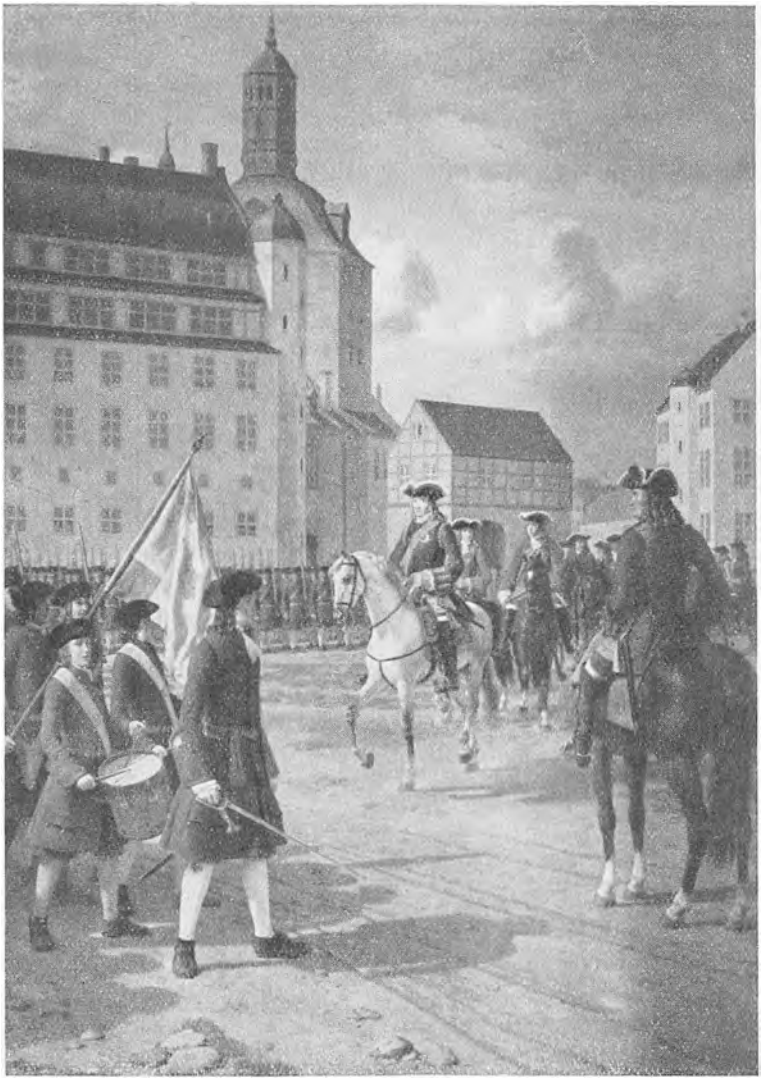

Kong Frederik IV holder revy over landmilitsen uden for Københavns slot. Maleri af C. W. Eckersberg (Christiansborg).

og bønderne atter blev frie borgere, da ophørte også lidt efter lidt hvervningen. Hæren forblev en stående hær, d. v. s. en hær, hvor der til stadighed var en forholdsvis betydelig styrke til fast tjeneste — i dette tilfælde to årgange —, men den rekrutteredes udelukkende ved udskrivning efter folkemængden blandt bønderne. Danmark skulle forsvares af sine egne sønner.

Den udskrevne stående hær.

Under de store krige, som i slutningen af 1700-tallet fulgte i den franske revolutions spor og videreførtes, da franske hære under kejser Napoleon oversvømmede det meste af Europas fastland, bevarede vi længe vor neutralitet. Men da vi indgik i et neutralitetsforbund med Rusland, sendte England en flåde til København for at tvinge os ud af dette forbund. Angrebet kom overraskende, vor flåde var ikke udrustet, men lagdes da som forankrede blokskibe ud i Kongedybet. *Slaget på Rheden den 2. april 1801* blev ikke og kunne ikke blive en dansk sejr, dertil var fjenden altfor overlegen, men den tapperhed, hvormed vi kæmpede, har dog gjort slaget til et lysende minde, ikke alene for vor flåde, men også for hæren, fordi et stort antal landsoldater deltog i kampene ombord.

Englænderne kom igen i 1807, denne gang for at røve vor flåde. Efter et heftigt *bombardement af København* måtte vi opgive modstanden og opleve den tort at se englænderne drage bort med vore orlogsskibe. Dermed begyndte en ulyksalig syvårig krig. Hæren, som næsten fordobledes ved oprettelsen af forstærkningsafdelinger, stod gentagne gange rede til at forsvare Sjælland mod truende fjendtlig landgang, ligesom den under hele krigen bevogtede landets kyster og holdt et korps i Holsten ved rigets sydgrænse.

Hen imod krigens slutning kom vi til at stå alene mod det meste af Europa, og sidst på året i 1813 rykkede russerne, tyskerne og svenskerne op gennem Holsten mod vort derværende korps. Efter flere småkampe, der bar vidnesbyrd om vore troppers fortrinlige disciplin, udholdenhed og dygtighed, søgte korpset at nå ind til fæstningen Rendsborg. Det stødte ved *Sehested den 10/12* på store, fjendtlige styrker, som søgte at spærre vejen, men med enestående tapperhed kastede vi fjenden tilbage ved gentagne angreb, udført såvel af fodfolket som af rytteriet og med virksom støtte af artilleriet, således at vejen til Rendsborg blev fri. Fjendens overlegenhed var dog for stor. *Frederik den Sjette* opgav videre

Flintelåsmusket m. 1791. Skudvidde omkr. 200 m. Skudhastighed omkr. 3 skud pr. minut. Med de glatløbede musketter skød man kun på sluttede kolonner og kun på ganske korte afstande.

modstand, og ved freden i Kiel i januar 1814 blev han tvunget til at afstå Norge og ophæve dets 400 årige forbindelse med Danmark i det dansk-norske rige.

Frederik den Sjette, der under hele sit liv var ivrigt optaget af at arbejde for hærens vel, sørgede også for, at befalingsmænd og menige fik en solid uddannelse og gode våben. Men under indtrykket af pengeknaphed og af den forholdsvis lange fredsperiode blev hæren efter hans død væsentligt formindsket i 1842. Fodfolksregimenterne indskrænkedes til bataillioner, og de reserveafdelinger, den nye hærlov forudsatte, blev

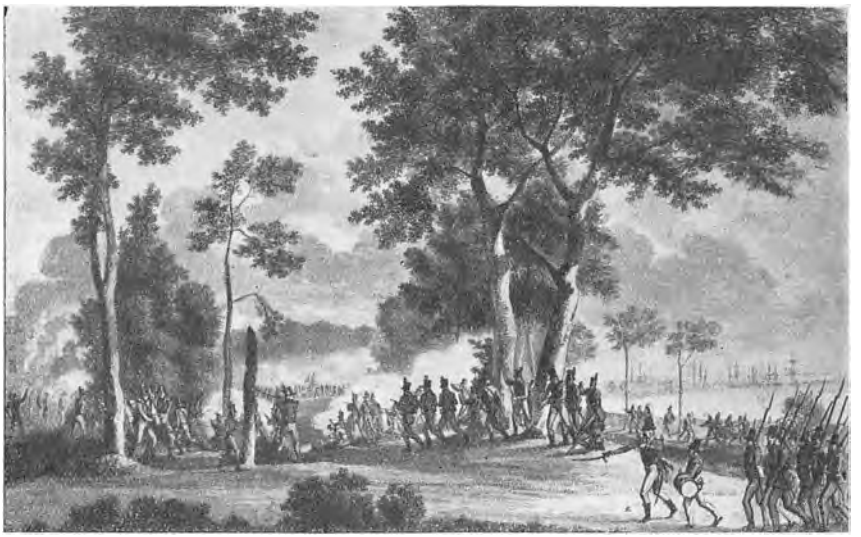

Københavns belejring 1807. Udfaldet i Classens have 31. august. Efter samtidig tegning af C. W. Eckersberg.

ikke oprettet. Desværre afskaffedes også afdelingernes gamle navne som Kongens Regiment, Dronningens Livregiment og landskabsnavne som Jydske Regiment, Fyenske Regiment o. s. v. I stedet for navne fik afdelingerne numre, og regimentsfanerne afløstes overalt af Dannebrogsfaner.

Krigen 1848—50.

I 1848 gik et frihedsrøre hen over Danmark. Man krævede enevælden afskaffet og i stedet for folkets deltagelse i landets styre, og man forlangte, at alle af samme nationalitet skulle udgøre eet folk og een stat.

Dette frihedsrøre nåede også Danmark, der foruden kongeriget bestod af Slesvig, Holsten og Lauenborg. Holstenerne ville med ind i et stort tysk rige, og de krævede sammen med fortyskede slesvigere, at ikke alene Holsten, men også hele Slesvig skulle frigøres fra den danske konges herredømme.

I kongeriget gav frihedsrøret sig også kraftige udslag; man stillede krav om, dels at Slesvig i stedet for at være et særligt hertugdømme skulle sluttes helt til kongeriget med Ejderen som sydgrænse, og dels at kongen skulle give en fri forfatning, hvad den nyudråbte kong *Frederik den Syvende* gav løfte om.

Midt i dette røre brød den slesvig-holstenske bevægelse ud i åbent oprør, og under falsk foregivende lokkedes de holstenske og sydslesvigske afdelinger til at svigte deres faneed og slutte sig til oprøret. Meddelelsen herom fik det danske folks fædrelandsfølelse til at blusse op til en højde som sjældent før. Alle, rig såvel som fattig, stod i begejstring sammen med den ene tanke at værne konge og land. Frivillige meldte sig, bønderne gav heste, og indsamlinger til hæren iværksattes. Folket så op til landsoldaten, og sangen »Dengang jeg drog af sted« kom på alles læber.

Den del af hæren, som straks kunne gøres rede, blev sendt til Sønderjylland, hvor den ved *Bov den 9. april 1848* sprængte den slesvig-holstenske oprørshær.

Derved havde oprøret været knust, hvis ikke Tyskland havde sendt Slesvig-Holsten hjælp, således at vi kom til at stå over for en omtrent tredobbelt overmagt. Påskedag, den 23. april, optog hæren under general *Hedemann* alligevel kampen i *slaget ved Slesvig* og viste vor faste vilje til at forsvare Sønderjylland. Ved en ualmindelig smukt ledet og gennemført modstand standsedes fjenden en hel dag, hvorefter hæren

Tapriffel m. 1848. Skudvidde omkr. 500 m, skudhastighed omkr. 1½ skud pr. minut. Skønt tapriflen var langsommere end de glatte geværer, betød dens større præcision et stort fremskridt.

uhindret gik tilbage. Hovedparten gik til Sundeved, hvor de sejrrige kampe den 28. *maj* og den 5. *juni* atter vidnede om den fortræffelige ånd, der herskede blandt vore soldater.

I vinteren 1848—49 var der våbenstilstand. I denne periode lagdes den sidste hånd på den grundlov, som vi i hovedsagen lever under den dag i dag, og loven blev underskrevet af kong Frederik den Syvende den 5. juni 1849. I tilslutning til den nye grundlov indførtes almindelig værnepligt for alle landets sønner, som derefter blev lige berettigede og lige forpligtede til at deltage i Danmarks forsvar.

Da krigen atter brød ud ved våbenstilstandens ophør, var vor hær blevet væsentligt forstærket, men var dog endnu fjenden langt underlegen. Men medens slesvig-holstenerne belejrede Fredericia, og en del af de tyske tropper var fastholdt i Sundeved over for vor besættelse af Als, lykkedes det general *Olav Rye* at trække resten af den fjendtlige hær efter sig op mod Århus. Vor overgeneral, general *Bülow*, udnyttede den fjendtlige hærs spredning til at føre et samlet stød mod slesvig-holstenerne. Ryes brigade fra Helgenæs og en anden brigade fra Als sluttede sig til hærens hovedstyrke på Fyen. Herfra overførtes tropperne til Fredericia, og natten til den 6. *juli* brød hæren frem fra fæstningen. Ledelsen kunne i mørket være vanskelig, mange af vore fandt døden, deriblandt Olav Rye, men med uimodståelig kraft erobredes fjendens skanser og løbegrave, og under store tab måtte fjenden vige. — Denne vore soldaters indsats står som en klar bekræftelse på det danske folks vilje til at forsvare den frihed og selvstændighed, som den nye grundlov på sin side var udtryk for. Statuen »Den tapre Landsoldat« ved Fredericias gamle vold er et tegn på Danmarks taknemlighed for, hvad dets sønner havde ydet.

De tyske magter trak sig nu ud af krigen, og i 1850 stod imod os alene den slesvig-holstenske hær, som ved tilgang af frivillige fra Tyskland

Kampen ved Dybbøl 5. juni 1848. Det afgørende modangreb mod Dybbøl by. Samtidigt maleri af J. V. Sonne (Frederiksborg).

Slaget ved Fredericia 6. juli 1849. Stormen på Treldeskansen. Samtidig tegning af F. C. Lund.

dog havde nået en ikke ubetydelig styrke. Den 25. juli 1850 gennemførte den danske hær under general *Krogh* ved *Isted* den afgørende kamp mod oprørerne. Regn og tåge gjorde oversigten og dermed ledelsen vanskelig. Striden blev hård og voldsom, men sejren blev vor, og fjenden måtte trække sig tilbage bag Ejderen. *Sønderjylland var genvundet,* og dets sydgrænse hævdedes nu af hæren, som besatte det gamle Danevirke. Forgæves angreb slesvig-holstenerne i september *Mysunde,* og i oktober afviste den viljestærke og tapre oberst *Helgesen* deres med overordentlig kraft foretagne storm på *Frederiksstad.*

General F. Bülow, sejrherren ved Fredericia, 1791—1858. Maleri af A. Jerndorff (Frederiksborg).

Endnu ville oprørerne dog ikke falde til føje, og enden på det blev da, at prøjsiske og østrigske tropper besatte Holsten og afvæbnede den slesvig-holstenske hær. Den danske konges herredømme var derved genoprettet.

Krigen 1864.

Ganske vist var oprørerne slået, men ro kom der ikke om grænsespørgsmålet. Tyskerne støttede slesvig-holstenerne i deres krav om løsrivelse, samtidig med at den hensynsløse prøjsiske minister Otto Bismarck lagde sine planer om at inddrage de omstridte lande i Prøjsen. Vi forhandlede med stormagterne, men både uden- og indenrigspolitisk blev vor stilling vanskeligere og farligere, og da Frederik den Syvende døde i november 1863, var krigen uundgåelig. Østrig sluttede sig til Prøjsen, og vi skulle altså kæmpe mod to stormagter, da den forenede prøjsisk-østrigske hær *den 1. februar 1864* rykkede ind over Sønderjyllands grænse.

Til trods for den faretruende udvikling havde vi ikke i tide sørget for, at vor hær var i kampdygtig stand. De afdelinger, som var oprettet i 1848—50, var blevet opløst, uden at man havde sat noget andet i stedet. Først ganske kort før krigen udbrød, havde man forsøgt at indhente det forsømte ved af hver bataillon at danne to, som tilsammen udgjorde et regiment, uden at man dog dertil havde det fornødne antal befalingsmænd. Bevæbning og udrustning var mangelfuld. Vort forladegevær var vel godt i sin art, men ikke så hurtigtskydende som det prøjsiske bagladegevær, og medens vort feltartilleri nåede at få riflet skyts, var vore glatløbede fæstningskanoner det tyske riflede skyts langt underlegent.

Da det var vor hensigt at optage kampene i *Danevirkestillingen*, havde vi i årene før krigen forstærket den med skanseanlæg. Men stillingen var lang i forhold til vor hærs styrke. Mod vest skulle store oversvømmelser, mod øst Slien, dække fløjene, men vinteren i 1864 var streng, vandene frøs til, og vore soldater fik et hårdt arbejde ved isning.

Den prøjsisk-østrigske hær foretog ikke noget angreb mod Danevirkestillingens forholdsvis stærke front, hvorimod prøjserne søgte at omgå stillingen ved et angreb på *Mysunde den 2. februar*. Men angrebet afvistes, og prøjserne trak sig da længere ud i halvøen Svansen, for muligvis at komme over Slien dèr.

Vore soldater, der hver nat måtte stå på alarmpladserne, led imidlertid stærkt under kulden, og dette i forbindelse med faren for, at fjenden skulle omgå stillingen, bevægede overgeneralen, general *de Meza*, til at opgive forsvaret af Danevirke og føre hæren tilbage. Under tilbagetoget til Flensborg, der foretoges natten til den 6. februar i stærk kulde og snevejr, blev vejene spejlglatte og marchen meget trættende, men vanskelighedene blev overvundet ved vore soldaters viljekraft og udholdenhed. Fjendens forfølgning standsedes af 1. og 11. regiment ved *Sankelmark*, syd for Flensborg, og efter endnu en lang og anstrengende march nåede hærens hovedstyrke Dybbøl og Als, medens rytteriet fortsatte mod Nørrejylland. Østrigerne fulgte efter vort rytteri, medens prøjserne vendte sig mod Dybbøl.

Det var før krigen bestemt, at *Dybbølstillingen* skulle befæstes, men da hæren ankom til den, var arbejderne endnu meget langt fra at være fuldendt. Heldigvis ville prøjserne ikke forsøge på at tage stillingen, inden deres belejringsartilleri var ankommet, og derved fik vi nogen tid til at forstærke den. Foreløbig kom det til nogle mindre kampe, hvorved

vore forposter efterhånden blev trængt tilbage til en linje tæt foran skanserne. Derefter begyndte prøjserne at arbejde sig frem mod disse ved anlæg af løbegrave, og da deres belejringsartilleri var kommet, rettede de mod vore skanser en artilleriild, der stedse steg i voldsomhed. Ilden var ødelæggende, og vi formåede kun lidt med vore glatløbede og kortskydende kanoner. Kun skanse II, som var forsynet med riflet skyts, besvarede under løjtnanterne *Anker* og *Castenschiold* lige til det sidste fjendens ild. Vore skanser blev efterhånden skudt sammen, og soldaterne måtte søge nødtørftig dækning mod den uafbrudte ild, så godt de kunne. Tabene blev store, men ingen svigtede sin pligt, ingen tænkte på at give op.

Efter to måneders belejring bestemte prøjserne sig til at storme. Efter en artilleribeskydning, stærkere end nogensinde, brød stormtropperne pludselig frem den *18. april*. I vor forreste linie nåede besætningen knap nok at komme i stilling og blev efter fortvivlet modstand omringet eller tvunget tilbage. Men 8. brigade, 9. og 20. regiment, stod i reserve, dækkede tilbagegangen ved et modangreb, der ved den tapperhed, hvormed det udførtes, er et af vore smukkeste minder fra denne krig. Over

Tilbagetoget fra Dannevirke 6.—7. februar 1864. Fodfolk redder en kanon med tilbage. Samtidigt maleri af N. Simonsen (Frederiksborg).

for overmagten gik angrebet dog i stå, og med tabet af halvdelen af sin styrke måtte brigaden søge tilbage til Als.

Med dybbølstillingens fald var krigens udfald givet. Nørrejylland blev besat af fjenden, og vi måtte samle forsvaret om Fyn og Als. Men også Als gik tabt, da prøjserne den 29. juni gik over Alssund og overvældede vor langt underlegne besætning på øen.

Dybbøls sejge forsvar vakte genlyd viden om i Europa, hvor man følte med Danmark i kampen mod de overmægtige fjender. Men medfølelsen hjalp os ikke ved fredsslutningen, hvor vi måtte afstå Sønderjylland og Holsten og Lauenborg. Mindet om den uret, der var overgået os, levede dog stadig i de venligtsindede nationer, og efter den første verdenskrig fik vi det nordlige Sønderjylland tilbage. Den danske soldats tilsyneladende håbløse kamp i 1864 havde ikke været forgæves.

Efter 1864.

I tiden efter 1864 blev vor hær ændret gentagne gange. Kort efter krigen udvidedes den almindelige værnepligt, så at alle tjenstdygtige blev indkaldt til uddannelse. Senere reduceredes antallet af indkaldte, men

Dybbøl 1864. Kong Christian IX inspicerer skanse II. Maleri af O. Bache (Frederiksborg).

da den første verdenskrig brød ud i 1914, kunne der dog opstilles en anselig styrke som sikringsstyrke, og vi ved nu, at der blev regnet med den, selv af en stormagt som Tyskland, der havde mere end nok at gøre med fjenderne i vest og øst.

I årene efter denne krig blev hæren tre gange omordnet uden dog at få den styrke, som landets forsvar krævede, og selv da de udenrigspolitiske forhold skærpedes i vinteren 1939—40, lå kun en lille styrke inde.

Da tyskerne overfaldt os den *9. april 1940*, kunne vi kun med svage styrker imødegå fjenden. I den korte tid kampen varede, indtil modstanden ifølge regeringens ordre ophørte, fik vore soldater lejlighed til at vise deres bedste egenskaber.

Den kommanderende general, generalløjtnant W. W. Prior, udsendte tre dage senere følgende skrivelse til hæren:

»Jeg udtaler herved over for hærens afdelinger min dybeste tak og uforbeholdne anerkendelse for Deres holdning og hele forhold under de sidste dages begivenheder.

Jeg ønsker at fremhæve, at ingen inden for hærens rækker har svigtet sin pligt mod konge og fædreland. Enhver befaling er efterkommet, i flere tilfælde med livet som indsats.

Jeg føler mig overbevist om, at enhver dansk mand og kvinde vil forstå at vurdere den loyalitet, hvormed I under regeringens bud under vanskelige forhold har ydet modstand og derefter indstillet kampen, da dette blev krævet.

I kan alle som een med oprejst pande se enhver i øjnene i bevidstheden om at have gjort jeres pligt.

De ofre i blod, der er ydet, har ikke været forgæves. De har vist for alle, at den enkelte var rede til at ofre alt for sit land, og at afdelingerne har gjort deres pligt som gode danske afdelinger.

I mindet om disse soldater, hvem det blev forundt at ofre livet for konge og folk, vil vi sætte vor lid til en lysere fremtid.«

Den tid, som fulgte, var en tung tid for landet og ikke mindst en bitter tid for hær og søværn, der ganske vist foreløbigt af besættelsesmagten fik lov til inden for snævre rammer at leve videre — fra tysk side vel ud fra et håb om medarbejde og støtte, medens man fra dansk side gjorde, hvad der skønnedes forsvarligt for at kunne råde over danske værn, når det endelige opgør skulle ske. Da tyskerne så, at de — bortset fra nogle

få overløbere – ikke fra værnene kunne vente den støtte, de havde håbet på, men tværtimod i dem så en trusel mod sig, afvæbnede de den *29. august 1943* ved natligt overfald på kaserner og lejre de få troppestyrker, vi endnu havde under våben. Også denne gang værgede de danske soldater sig tappert overalt, hvor der blot var nogen mulighed derfor.

En del af hærens befalingsmænd havde tidligt fundet plads i modstandsbevægelsens rækker. Fra denne dag, hvor tyskerne havde afsat den danske regering, var ingen længer bundet af tidligere bestemmelser om forholdet over for tyskerne. Alle var fri, og den faglige kunnen og evnen til at lede og organisere, som var lært i værnene, kom i vid udstrækning modstandsbevægelsen til gavn i kampen »under jorden«, hvor danske, uanset om de var civile eller militære, stod sammen om at bekæmpe besættelsesmagten, hvor det kunne ske.

Samtidigt formeredes og uddannedes i Sverige »Den danske Brigade« med rammer fra hær og søværn og med mandskab fra de skarer af flygtninge, som havde fundet ly derovre – ofte efter en fremragende indsats hjemme. I foråret 1945 stod brigaden rede til sammen med hjemmestyrkerne og de allieredes hære at tage den sidste dyst med tyskerne. På

Fra kampen ved Åbenrå 9. april 1940. 20 mm kanon i stilling. Fotografi.

grund af kapitulationen kom det ikke til den ventede, alvorlige kamp — men evne og vilje var til stede.

Endelig bør man ikke glemme de mange som — i de allieredes hære, flåder og flyvevåben eller på skibe i allieret tjeneste — direkte kæmpede og led for deres land og derved væsentligt bidrog til dets anerkendelse.

For danske hjemme og ude havde stået eet fælles mål: Danmarks frihed. Stormagterne tvang Tyskland i knæ, men vor deltagelse i kampen for friheden havde været så virksom, at de vurderede den højt og nævnte os som allierede.

Når man blader i hærens historie, vil man stedse der finde som et fremtrædende træk vore soldaters fædrelandskærlighed, pligtfølelse og tapperhed. — *Danmark venter med ubegrænset tillid, at den danske soldat også i fremtiden vil vise de samme egenskaber, grundlaget for vor værnekraft.*

---

3. AFSNIT

NOGLE HISTORISKE OPLYSNINGER OM HÆRENS REGIMENTER M. FL.

A. Fodfolket.

Fodfolkets regimenter er alle af gammel oprindelse; de er oprettet i årene fra 1614 (4. og 6. Regiment) til 1778 (2. Regiment) og har alle kæmpet for fædrelandet.

Indtil 1842 havde regimenterne navne, og det var da denne fodfolksenhed, der bar afdelingens historie. Men dette år afskaffedes regimentsinddelingen, hvorefter Livgarden og navnløse batailloner med numre fra 1 til 22 førte overleveringen videre. 1863 udvikledes af hver bataillon to batailloner, der tilsammen under krigen 1864 udgjorde et regiment med fredstidens bataillonsnummer. 1880 genindførtes regimenter, uden at overleveringen dog overførtes hertil. Dette ændredes imidlertid 1951, da regimenterne 1—10 nydannedes på grundlag af gamle, traditions-

bærende bataillioner. Af disse regimenter har to nu atter fået navne, idet 2. Regiment tillige hedder »Slesvigske Fodregiment« og 8. Regiment »Dronningens Livregiment«.

1. Regimenter.

Livgarden, *oprettet 30/6 1658.* (Navne: 1658 Kongens Livregiment til Fods, 1684 Garden til Fods, 1763 Den kgl. Livgarde til Fods, (1763–65 og 1767–71 forenet med Livgarden til Hest), 1867 Livgarden). I 1932 formeredes Livgarden som et regiment.

Livgarden har i fredstid hovedsagelig haft garnison i København. Den har deltaget i Svenskekrigen 1658–60, Skånske Krig 1675–79, Store Nordiske Krig 1700 og 1709–20, forsvaret af København 1807 samt i Krigene 1848–50 og 1864. Desuden har afdelinger af Livgarden været i fremmed krigstjeneste 1689–97 og 1701–14.

På Livgardens fanebånd står navnene på de kampe, i hvilke den i særlig grad har udmærket sig: København 1658–59, Nyborg 1659, Lund 1676, Malmø 1677, Helsingborg 1710, Gadebusch 1712, Stralsund 1715, Isted 1850, Dybbøl 1848 og 1864.

1. Regiment, *oprettet 7/12 1763.* (Navne: 1763 Det danske Livregiment til Fods, 1819 1. Livregiment til Fods, 1842 1. Linie Infanteri-Bataillon, 1848 1. lette Infanteri Bataillon, 1855 1. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 1. Infanteri-Bataillon, 1863 1. Infanteri-Regiment, 1865 1. Infanteri-Bataillon, 1867 1. Bataillon, fra 1. november 1951 1. Regiment).

Regimentet har fra sin oprettelse så godt som altid været en københavnsk afdeling. Fra 1/4 1952 har regimentet garnison i Høvelte. Det har deltaget i Krigene 1801, 1807–14, 1848–50 (1. Lette Infanteri-Bataillon, udskrevet i Nordsjælland) og 1864. På regimentets fanebånd står: Bov 1848, Slesvig 1848, Fredericia 1849, Isted 1850 og Sankelmark 1864.

2. Regiment, *oprettet 1/10 1778.* (Navne: 1778 Fyenske Infanteri-Regiment, 1785 Slesvigske Infanteri-Regiment, 1842 13. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 13. Infanteri-Bataillon, 1863 13. Infanteri-Regiment, 1865 13. Infanteri-Bataillon, 1867 13. Bataillon, fra 1/11 1951 2. Regiment. Som tidligere anført bærer regimentet – fra 26/3 1949 – tillige navnet *Slesvigske Fodregiment).*

Regimentet fik sit udskrevne mandskab fra Nordslesvig og det sydlige Nørrejylland, senere fra Sydslesvig til 1864. Regimentet havde garnison i Slesvig til 1842, til 1854 i Fredericia, til 1923 i København, derefter i Viborg for i 1932 at flytte til Haderslev. Det har deltaget i Krigene 1848–50 og 1864. På regimentets fanebånd står: Boden 1813, Isted 1850.

3. Regiment, *oprettet 30/11 1657.* (Navne: 1657 Ebersteins Regiment, 1665 Bremers Regiment, 1672 Max. Rosenkrantz Regiment, 1676 Prins Christians Regiment, 1695 Prins Carls Regiment, 1730 Schacks Regiment, 1734 Dombroicks Regiment, 1735 Laalandske Infanteri-Regiment, 1753 Prins Frederiks Infanteri Regiment, 1806 Prins Christian Frederiks Regiment (Arveprinsens), 1839 Kongens Regiment, 1842 6. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 6. Infanteri-Bataillon, 1863 6. Infanteri-Regiment, 1865 6. Infanteri-Bataillon, 1867 6. Bataillon, fra 1/11 1951 3. Regiment).

Regimentet har indtil 1742 hovedsagelig haft garnison i Holsten; fra 1742–1852 i København, derefter i Slesvig, Aarhus og efter Krigen 1864 i Viborg, idet regimentet siden 1842 har haft nørrejydsk mandskab. Det har deltaget i Krigene 1657–60, 1675–79, 1709–20, 1848–50 og 1864, og desuden har dele af det været i fremmed krigstjeneste fra 1689–97 og fra 1701–14. På regimentets fanebånd står: Nyborg 1659, Wismar 1675, Rygen 1715, Treldeskansen 1849, Dybbøl 1848 og 1864.

4. Regiment, *oprettet 17/11 1614.* (Navne: 1614 Sjællandske Kompagni af Skaanske Regiment Knægte, 1628 Sjællandske nationale Regiment Knægte, 1661 Sjællandske Landregiment til Fods, 1679 Sjællandske Regiment, 1768 Kronprinsens Regiment, 1808 Kongens Regiment, 1839 Kronens Regiment til Fods, 1842 5. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 5. Infanteri-Bataillon, 1863 5. Infanteri-Regiment, 1865 5. Infanteri-Bataillon, 1867 5. Bataillon, fra 1/11 1951 4. Regiment).

Regimentet har i tiden indtil 1852 ligget specielt på Sjælland (fortrinsvis i København), men har desuden ligget dels i Holsten, Sønderjylland, på Lolland-Falster og dels på Møen. Regimentet lå derefter en kort tid i Rendsborg og kom i 1863 til Odense, 1864–65 i Nyborg, 1865 atter i Odense, fra 1/1 1952 i Roskilde (senere Slagelse). Regimentet har deltaget i Krigene 1658–60, 1675–79, 1693, 1700, 1709–20, 1801, 1848–50 og 1864. Desuden har dele af regimentet været i fremmed krigstjeneste 1689–98 og 1701–14. På regimentets fanebånd står: Kjøbenhavn 1659, Landskrona 1676, Dybbøl 1848, Isted 1850, Dybbøl 1864.

5. Regiment, *oprettet 24/3 1747.* (Navne: 1747 Falsterske Regiment, 1785 Aalborgske Infanteri-Regiment, 1790 3. Jyske Infanteri-Regiment, 1842 11. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 11. Infanteri-Bataillon, 1863 11. Infanteri-Regiment, 1865 11. Infanteri-Bataillon, 1867 11. Bataillon, fra 1/11 1951 5. Regiment).

Regimentet havde indtil 1779 hovedsagelig garnison i København, men kom derefter, da det fik sit mandskab fra Nørre-Jylland, til Aalborg, hvor det lå til 1816, fra 1816–20 igen i København for atter i 1820 at vende tilbage til Aalborg, hvor det lå til 1913, da det fik garnison i Roskilde, hvorfra det den 1/1 1952 flyttedes til Vordingborg.

Regimentet har deltaget i Krigene 1801, 1807–14, 1848–50 og 1864. På regimentets fanebånd står: Bov 1848, Slesvig 1848, Isted 1850, Sankelmark 1864.

6. Regiment, *oprettet 17/11 1614.* (Navne: 1614 Fyenske Kompagni af Jyske Regiment Knægte, 1661 Fyenske Landregiment til Fods, 1679 Fyenske Regiment, 1729 Prins Frederiks Regiment, 1730 Fyenske geworbne Regiment, 1749 Kronprins Christians Regiment, 1766 Kongens Regiment, 1808 Kronens Regiment til Fods, 1839 3. Livregiment til Fods, 1842 4. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 4. Infanteri-Bataillon, 1863 4. Infanteri-Regiment, 1865 4. Infanteri-Bataillon, 1867 4. Bataillon, fra 1/11 1951 6. Regiment).

Regimentet har hovedsagelig ligget på Fyn i de første 100 år af sin levetid og har haft styrker i Nakskov og Nyborg fæstninger. Fra 1723–1803 i København, 1803–42 i Helsingør (med sjællandsk mandskab), derefter atter i København indtil 1861. Fra 1861–64 i Eckernførde, 1864–1932 igen i København, fra 1932 garnison i Odense. Foruden at en del af regimentet har været i fremmed krigstjeneste 1689–1714, har det deltaget i alle vore krige lige fra 1625. På regimentets fanebånd står: Lutter am Barenberg 1626, Wismar 1675, Christiansstad 1677–78, Stralsund 1715, Dybbøl 1848, Isted 1850, Dybbøl 1864.

7. Regiment, *oprettet 31/10 1679.* (Navne: 1679 Jydske Wedelske Regiment til Fods, 1684 Jydske nationale Regiment, 1702 Jydske Regiment, 1715 Jydske geworbne Regiment, 1780 Jydske Regiment til Fods, 1781 Jydske Infanteri-Regiment, 1790 Fyenske Infanteri-Regiment, 1842 12. Linie-Infanteri-Bataillon, 1848 12. Lette Infanteri-Bataillon, 1855 12. Linie Infanteri-Bataillon, 1860 12. Infanteri-Bataillon, 1863 12. Infan-

teri-Regiment, 1865 12. Infanteri-Bataillon, 1867 12. Bataillon, fra 1/11 1951 7. Regiment).

Regimentet havde indtil 1785 hovedsagelig garnisoner i Syd-Jylland og Rendsborg – enkelte korte perioder i sjællandske byer. 1785–1932 havde det garnison i Fredericia, 1932–39 i Sønderborg. Fra 1939 har regimentet atter garnisoneret i Fredericia.

Regimentet fik sit udskrevne mandskab fra Nørrejylland, undtagen i perioden 1842–64, da det dannedes af Sønderjyder. Det har deltaget i Krigene 1700, 1709–20, 1801, 1807–14, 1848–50 og 1864. En del af regimentet har været i fremmed krigstjeneste 1689–97 og 1700–09. På regimentets fanebånd står: Stralsund og Rügen 1715, Kjøbenhavn 1801, Isted 1850.

8. Regiment, *oprettet april 1657.* (Navne: 1657 Ulrik Christian Gyldenløves Regiment-Dragoner, 1658 Holcks Regiment-Dragoner, 1659 Dronningens Livregiment Dragoner, 1659 Dronningens Livregiment, 1842 17. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 17. Infanteri-Bataillon, 1863 17. Infanteri-Regiment, 1865 17. Infanteri Bataillon, 1867 17. Bataillon, fra 1/11 1951 8. Regiment. Som tidligere anført bærer regimentet – fra 26/3 1949 – tillige navnet *Dronningens Livregiment).*

Regimentet blev oprettet som en jydsk dragonafdeling (beredent fodfolk), men blev senere en holstensk fodfolksafdeling, der, efter i 1658 og 1662 at have haft garnison i henholdsvis København og på Kronborg, fra 1679–1852 hovedsagelig havde garnison i Glückstadt. Fra 1852–1932 lå regimentet i København, fra 1932–1951 i Roskilde, hvorfra det den 1/1 1952 flyttedes til Aarhus.

Regimentet har deltaget i Krigene 1657–60, 1675–79, 1700, 1709–20, 1807–14 og 1864. Dele af regimentet har i årene 1689–91 og 1701–1709 været i fremmed krigstjeneste. På dets fanebånd står: Kjøbenhavns Belejring 1658–59, Dybbøl 1864.

9. Regiment, *oprettet 29/4 1657.* (Navne: 1657 Lübbes Regiment, 1662 Rüses Regiment, 1673 Weyhers Regiment, 1676 Prins Frederiks Regiment, 1699 Prins Christians eller Kronprinsens Regiment, 1747 Kronprinsiske Regiment, 1748 Kongens Regiment, 1764 Norske Livregiment til Fods, 1819 2. Livregiment til Fods, 1842 2. Linie Infanteri-Bataillon, 1848 2. lette Infanteri-Bataillon, 1855 2. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 2. Infanteri-Bataillon, 1863 2. Infanteri-Regiment, 1865 2. Infanteri-Bataillon, 1867 2. Bataillon, fra 1/11 1951 9. Regiment).

Regimentet har haft garnisoner i Holsten, Syd-Jylland og på Sjælland, fortrinsvis i København, hvorfra det i 1923 kom til Tønder; i 1939 flyttedes regimentet til Fredericia for fra den 1/1 1952 atter at vende tilbage til Tønder.

Regimentets bataillonerne I og II er de i 1937 oprettede to fodfolkspionerbataillonerne henholdsvis 1. og 2., af hvilke enkelte enheder deltog i kampene i Sønderjylland den 9. april 1940. Regimentet har iøvrigt deltaget i Krigene 1657–60, 1675–79, 1801, 1807–14, 1848–50 (2. Lette Bataillon, Sjællændere) og 1864. Dele af regimentet har desuden været i fremmed krigstjeneste 1689–97 og 1701–09. På regimentets fanebånd står: Bremerförde 1657, Wismar 1675, Christiansstad 1676, Fredericia 1849, Isted 1850, Dybbøl 1848 og 1864.

10. Regiment, *oprettet 10/4 1703.* (Navne: 1703 1. Danske Infanteri-Regiment, 1735 Slesvigske Infanteri-Regiment, 1785 Riberske Infanteri-Regiment, 1790 2. Jydske Infanteri-Regiment, 1842 9. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 9. Infanteri-Bataillon, 1863 9. Infanteri-Regiment, 1865 9. Infanteri-Bataillon, 1867 9. Bataillon, fra 1/11 1951 10. Regiment.

Regimentet har haft garnisoner i Holsten, Syd- og Nørrejylland, et kortere tidsrum også i København for efter Krigen 1864 at få garnison i Aalborg, hvorfra det i 1938 flyttedes til Viborg for fra den 1/1 1952 atter at vende tilbage til Aalborg.

Regimentet oprettedes i Italien som et led i det danske korps, der da kæmpede i udenlandsk krigstjeneste og gik efter hjemkomsten straks med i krigen mod Sverige til 1720. Senere har det deltaget i Krigene 1848–50 og 1864. På regimentets fanebånd står: Gadebusch 1712, Fredericia 1849, Dybbøl 1864.

Bornholms Værn. Fra ældgammel tid har Bornholm haft sit hjemmeværn, men først i 1613 blev dette fast organiseret som *Bornholms Milits.* Da Bornholm i marts 1658 var blevet afstået til Sverige, generobrede militsen under Jens Kofoed atter øen i december s. å., og et svensk landgangsforsøg ved Allinge afsloges den 4/7 1659. I 1809 reorganiseredes og udvidedes militsen, der som hidtil omfattede alle våbenarter. I 1867 omdannedes den til *Bornholms Væbning,* hvilket navn i 1923 ændredes til *Bornholms Værn.*

I 1951 organiseredes *I Bataillon af Bornholms Værn* på grundlag af den tidligere 7. Bataillon, der er oprettet den 31/12 1680. (Navne: 1680 Marineregimentet, 1741 Bornholmske Infanteri-Regiment, 1785 Aarhu-

siske-Infanteri-Regiment, 1790 1. Jydske-Infanteri-Regiment, 1842 7. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 7. Infanteri-Bataillon, 1863 7. Infanteri-Regiment, 1865 7. Infanteri-Bataillon, 1867 7. Bataillon, den 1/11 1951 I Bataillon af Bornholms Værn).

Afdelingen har haft garnison i Holsten, Nørre-Jylland og efter 1816 i København, kom 1861 til Sønderborg, efter Krigen 1864 til Svendborg senere Nyborg, hvorfra den i 1913 flyttedes til Vordingborg; fra den 1/1 1952 kom afdelingen til Bornholm.

Afdelingen har deltaget i Krigene 1700, 1709–20, 1801–14, 1848–50 og 1864. Desuden har dele af afdelingen i årene 1701–1703 været i fremmed krigstjeneste. På dens fanebånd står: Torsebro 1710, Gadebusch 1712, Fredericia 1849, Frederiksstad 1850, Dybbøl 1864.

2. Lokalforsvarsbatailloner.

Til nedennævnte otte regimenter er knyttet et vist antal *Lokalforsvarsbatailloner*, således:

1.	R.:	15., 18., 21. og 24.	bataillon.
2.	»:	3. og 22.	»
3.	»:	20. og 23.	»
4.	»:	8. og 14.	»
5.	»:	16. og 25.	»
6.	»:	26.	»
7.	»:	10. og 19.	»
10.	»:	27. og 28.	»

Vedrørende lokalforsvarsbataillonerne skal følgende historiske oplysninger gives:

3. **Bataillon,** *oprettet 1/7 1842.* (Navne: 1842 3. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 3. Infanteri-Bataillon, 1863 3. Infanteri-Regiment, 1865 3. Infanteri-Bataillon, 1867 3. Bataillon), var en sjællandsk afdeling, der indtil 1868 havde garnison i København (1852–61 dog i Altona), derefter i Helsingør og fra 1923 i Haderslev. Den har deltaget i Krigene 1848–50 og 1864. På dens fanebånd står: Fredericia 1849, Isted 1850, Mysunde 1864, Dybbøl 1864, Als 1864.

8. **Bataillon,** *oprettet 1/7 1842.* (Navne: 1842 8. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 8. Infanteri-Bataillon, 1863 8. Infanteri-Regiment, 1865 8.

Infanteri-Bataillon, 1867 8. Bataillon) med nørrejydsk mandskab, havde indtil 1852 garnison i København, derefter i Holsten. Efter Krigen 1864 lå den i Viborg til 1913 og kom derefter til Holbæk. Den har deltaget i Krigene 1848–50 og 1864. På dens fanebånd står: Fredericia 1849, Dybbøl 1864.

10. Bataillon, *oprettet 1/7 1842.* (Navne: 1842 10. Linie-Infanteri-Bataillon, 1848 10. Lette Infanteri-Bataillon, 1855 10. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 10. Infanteri-Bataillon, 1863 10. Infanteri-Regiment, 1865 10. Infanteri-Bataillon, 1867 10. Bataillon) med sønderjydsk mandskab, garnisonerede indtil 1857 i København og har siden ligget i Fredericia. Den har deltaget i Krigene 1848–50 og 1864. På dens fanebånd står: Slesvig 1848, Mysunde 1850, Dybbøl 1849 og 1864.

14. Bataillon, *oprettet 15/9 1848.* (Navne: 1848 Lauenborgske Jæger-Bataillon, 1852 14. lette Infanteri-Bataillon, 1855 14. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 14. Infanteri-Bataillon, 1863 14. Infanteri-Regiment, 1865 14. Infanteri-Bataillon, 1867 14. Bataillon) med mandskab fra Holsten og Lauenborg og med garnison i Ratzeburg. Den 16/1 1851 aflagde bataillonen ed til den danske konge, og efter at have fået dansk mandskab deltog bataillonen, som 14. Infanteri Regiment, i krigen 1864. I 1867 fik den garnison i Aarhus, hvorfra den i 1913 flyttedes til Slagelse.

15. Bataillon, *oprettet 1/10 1778.* (Navne: 1778 Laalandske Infanteri-Regiment, 1785 Holstenske-Infanteri-Regiment, 1842 15. Linie-Infanteri-Bataillon, 1851 Holstenske Infanteri-Bataillon, 1852 15. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 15. Infanteri-Bataillon, 1863 15. Infanteri-Regiment, 1865 15. Infanteri-Bataillon, 1867 15. Bataillon), var oprindelig en holstensk afdeling, der garnisonerede i Rendsborg til 1852 (fra 1851–52 dog i Glückstadt). Derefter lå den til 1868 i Helsingør, hvorfra den kom til København. Den har deltaget i Krigene 1807–14 og 1864. På dens fanebånd står: Stralsund 1809, Bornhøved 1813, Sehested 1813, Dybbøl 1864.

16. Bataillon, *oprettet 24/3 1747.* (Navne: 1747 Møenske Regiment, 1785 Oldenburgske Infanteri-Regiment, 1842 16. Linie-Infanteri-Bataillon, 1851 2. Holstenske-Infanteri-Bataillon, 1852 16. Linie-Infanteri-Bataillon, 1860 16. Infanteri-Bataillon, 1863 16. Infanteri-Regiment, 1865 16. Infanteri-Bataillon, 1867 16. Bataillon, var oprindelig en holstensk afdeling med garnison i Rendsborg til 1852 (dog fra 1767–68

i Norge og fra 1768–70 i København), fra 1852–68 lå den i København, hvorfra den kom til Odense. Den har deltaget i Krigene 1807–14 og 1864. På dens fanebånd står: Stralsund 1809, Sehested 1813, Dybbøl 1864.

18. Bataillon, *oprettet 1/3 1785.* (Navne: 1785 Sjællandske Jægerkorps, 1842 2. Jægerkorps, 1860 18. Infanteri-Bataillon, 1863 18. Infanteri-Regiment, 1865 18. Infanteri-Bataillon, 1867 18. Bataillon), har haft garnison i Helsingør, undtagen i perioderne fra 1816–42 og 1857–68, da den lå i København og i perioden fra 1852–57 i Glückstadt. I 1923 kom den til Sønderborg. Den har deltaget i Krigene 1801, 1848–50 og 1864. På dens fanebånd står: Oversø 1848, Fredericia 1849, Mysunde 1864, Dybbøl 1864, Als 1864.

19. Bataillon, *oprettet 1/1 1790.* (Navne: 1790 1. Bataillon let Infanteri, 1790 1. Sjællandske Bataillon let Infanteri, 1808 Sjællandske Skarpskyttekorps, 1816 Jydske Jægerkorps, 1842 3. Jægerkorps, 1860 19. Infanteri-Bataillon, 1863 19. Infanteri-Regiment, 1865 19. Infanteri-Bataillon, 1867 19. Bataillon), fik sit mandskab fra Jylland, men havde garnison i København indtil 1842, da den kom til Nyborg og fik fyensk mandskab. I 1913 flyttedes den til Vordingborg. Bataillonen har deltaget i Krigene 1801, 1807–14, 1848–50 og 1864. På dens fanebånd står: Slesvig 1848, Fredericia 1849, Isted 1850.

20. Bataillon, *oprettet 1/7 1842.* (Navne: 1842 1. Jægerkorps, 1860 20. Infanteri-Bataillon, 1863 20. Infanteri-Regiment, 1865 20. Infanteri-Bataillon, 1867 20. Bataillon). Bataillonen, der havde jydsk mandskab, lå i København til 1861, 1861 kort tid i Slesvig senere Altona, 1864 Aarhus, 1913 Slagelse og fra 1923 Viborg. Den har deltaget i Krigene 1848–50 og 1864. På dens fanebånd står: Slesvig 1848, Dybbøl 1848, Kolding 1849, Isted 1850, Dybbøl 1864.

21. Bataillon, *oprettet 21/9 1788.* (Navne: 1788 Slesvigske Jægerkorps, 1842 4. Jægerkorps, 1860 21. Infanteri-Bataillon, 1863 21. Infanteri-Regiment, 1865 21. Infanteri-Bataillon, 1867 21. Bataillon), havde oprindelig hjemme i Slesvig (Ekernførde). Efter krigen 1864 fik bataillonen en kort tid garnison i Fredericia og Helsingør; fra 1868 i København. Den har deltaget i Krigene 1807–14 og 1864. På dens fanebånd står: Sehested 1813, Jagel 1864.

22. Bataillon, *oprettet 1/1 1790.* (Navne: 1790 1. Bataillon let Infanteri i Holsten, 1790 1. Slesvig-Holstenske Bataillon let Infanteri, 1808 Holstenske Skarpskyttekorps, 1816 Holstenske Jægerkorps, 1820 Lauenburgske Jægerkorps, 1842 5. Jægerkorps, 1851 Holstenske Jæger-Bataillon, 1852 5. Jægerkorps, 1860 22. Infanteri-Bataillon, 1863 22. Infanteri-Regiment, 1865 22. Infanteri-Bataillon, 1867 22. Bataillon). Bataillonen, der indtil 1863 fik sit mandskab fra Holsten, garnisonerede i Kiel til 1852, fra 1852 i København, 1868 i Helsingør, 1911 i København og fra 1923 i Haderslev. Den har deltaget i Krigene 1807—14 og 1864.

23.—28. Bataillon. Bataillonerne er alle oprettede 1867 og har ingen krigshistorie.

23. Bataillon har haft garnison i: København og Viborg.
24. » » » » »: København.
25. » » » » »: Nyborg, Næstved, Aalborg og Vordingborg.
26. » » » » »: Odense og Næstved.
27. » » » » »: Fredericia og Odense.
28. » » » » »: Aarhus.

I tiden fra 24. marts 1905 til 15. marts 1906 var Christian den Tiende som prins chef for 28. Bataillon.

B. Pansertropperne.

Panservåbnets stærke udvikling i Krigen 1914—1918 og i årene derefter førte også til indførelsen af dette våben i den danske hær; således blev ved hvert af de to rytterregimenter i 1932 oprettet et panservognskompagni. Udviklingen fortsattes, i 1937 indgik i hvert rytterregiment 2 skyts- og 2 panservognseskadroner og i 1951 organiseredes de to rytterregimenter (Gardehusarregimentet og Jydske Dragonregiment) i det danske forsvar under benævnelsen »Pansertropperne«.

Gardehusarregimentet, *oprettet 10/2 1762 (1/6 1774).* (Navne: 1762 (1774) Husarregimentet — Moltkes Husarregiment, 1780 1. og 2. Husarregiment, 1785 1. og 2. Husarkorps, 1788 Husarregimentet, 1842 Gardehusardivisionen, 1855 Husarregimentet, 1857 Gardehusarregimentet).

Regimentet lå oprindelig med en afdeling på Sjælland, en anden i Holsten, fra 1816 med hele regimentet i Nordsjælland og København, hvorfra det i 1940 blev flyttet til Næstved.

Regimentet har deltaget i Krigene 1807—14, 1848—50 og 1864. På dets estandartbånd står: Gadebusch 1813, Sehested 1813, Jagel 1850.

Jydske Dragonregiment, er dannet ved sammendragning af to gamle rytterregimenter, 3. og 5. Dragonregiment.

3. Dragonregiment, oprettet 1/8 1670. (Navne: 1670 Slesvigske nationale Rytterregiment, 1675 Holstenske nationale Rytterregiment, 1678 Slesvigske nationale Rytterregiment, 1681 2. Fynske nationale Rytterregiment, 1763 Fyenske Dragonregiment, 1772 Fyenske Regiment Ryttere, 1785 Fyenske Regiment Dragoner, 1796 Fyenske Regiment lette Dragoner, 1842 6. Dragonregiment, 1865—1932 3. Dragon Regiment).

Regimentet har haft adskillige garnisoner såvel i Jylland som på Øerne, fra 1865 til 1932 i Aarhus.

Regimentet har deltaget i alle vore krige lige fra 1675. I 1932 indgik det i Jydske Dragonregiment som dettes 3. og 4. Eskadron, på hvis estandartbånd står: Sehested 1813, Aarhus 1849.

5. Dragonregiment, oprettet 1/11 1679. (Navne: 1679 5. Jydske nationale Rytterregiment, 1748 3. Jydske Rytterregiment, 1763 Jydske Rytterregiment, 1772 Jydske Regiment Ryttere, 1785 Jydske Regiment Dragoner, 1796 Jydske Regiment lette Dragoner, 1842—1932 5. Dragonregiment).

Regimentet har haft adskillige garnisoner fortrinsvis i Jylland, fra 1772 i Randers. Regimentet har deltaget i alle vore krige lige fra 1686. I 1932 indgik det i Jydske Dragonregiment som dettes 1. og 2. Eskadron, på hvis estandartbånd står: Rosengarten og Alt Rahlstedt 1813.

Jydske Dragonregiment fik ved dets oprettelse i 1932 og har indtil videre fortsat garnison i Randers.

C. Artilleriet.

Artilleriet, der hidtil havde været knyttet til rigets forskellige fæstninger, fik i 1764 en samlet organisation som »Det kongelige Artillerikorps«. Dette inddeltes i kompagnier — fra 1780 med faste numre — med hvervet mandskab, men desuden hørte til korpset udskrevne »nationale« artilleribataillon, som fortrinsvis skulle gøre tjeneste som fæstningsartilleri. Feltartilleriet fik fra slutningen af 1700-tallet militært uddannede kuske og faste bespændinger, og fra 1803 rekrutteredes artilleriet ligesom den øvrige hær udelukkende med udskrevet mandskab.

Feltartilleriet. I 1803 deltes Artillerikorpset i »Den Danske Artilleribrigade« og »Den Holstenske Artilleribrigade«, som atter i 1842 blev til henholdsvis 1. Artilleriregiment (i København) med 8 batterier og 2. Artilleriregiment (i Holsten) med 4 batterier.

Da de holstenske batterier i 1848 gik over til oprørerne, deltog i den Første Slesvigske Krig på vor side kun 1. Artilleriregiments batterier, under krigen dog supplerede med nyoprettede. To af disse sidste (9. og 10.) samt to batterier (11. og 12.) af dem, der havde stået i den slesvig-holstenske hær under krigen, fik efter denne garnison i Holsten. De fik alle dansk mandskab, medens det holstenske tildeltes 1. Artilleriregiment i København.

I Krigen 1864 deltog samtlige Hærens 12 feltbatterier foruden et 13. batteri og 6 fæstningskompagnier, som udvikledes af artilleriregimenterne.

Selv om feltbatterierne under krigen var samlede i større enheder, var dette dog ikke nogen fast ordning, og idet feltartilleriets krigshistorie således er knyttet til batterierne, er det også dem, der har båret de stolte traditioner videre. De første artilleriafdelinger (1.—4.) oprettedes i 1880 og blev i 1910 forøget med 5. Artilleriafdeling. I 1923 dannedes et nyt feltartilleriregiment (3.), og samtidig oprettedes 7. Artilleriafdeling samt nogle reserveafdelinger. 1. Feltartilleriregiment kom da til at bestå af 1. og 2. Artilleriafdeling samt tre reserveafdelinger (8.—10.), 2. Feltartilleriregiment af 4., 5. og 6. Artilleriafdeling samt tre reserveafdelinger (11.—13.), 3. Feltartilleriregiment af 3. og 7. Artilleriafdeling samt to reserveafdelinger (14.—15.). Ved hærloven 1932 nedlagdes 13.—15. Artilleriafdeling, medens 8. og 9. samt 11. og 12. Artilleriafdeling blev linieafdelinger, der indlemmedes i henholdsvis 3. og 2. Feltartilleriregiment, og 10. Artilleriafdeling blev luftværnsafdeling (sidstnævnte blev i 1937 et regiment — Luftværnsregimentet — med 3 afdelinger). Ved hærloven af 1937 underlagdes 6. Artilleriafdeling 1. Feltartilleriregiment, medens 10. Artilleriafdeling (luftværnsafdelingen), som ovenfor og senere under luftværnsartilleriet anført, udvikledes til Luftværnsregimentet. I 1951 dannedes et nyt feltartilleriregiment (4.) og et nyt luftværnsregiment (Jydske) samt oprettedes 23., 24. og 33. Artilleriafdeling, medens de hidtidige afdelinger 6., 11. og 12. fremtidig benævnes henholdsvis 21., 22. og 32. Artilleriafdeling.

Feltartilleriet består således efter ordningen i 1951 af:

1. Feltartilleriregiment med 1., 2. og 21. Artilleriafdeling.
2. » » 4., 5., 22. og 32. »
3. » » 3., 8., 9., 23. og 33. »
4. » » 6., 7., 10., 11. og 24. »
12. Artilleriafdeling under Bornholms Værn.

Luftværnsartilleriet. Ved mobiliseringen i 1863 dannedes, som nævnt, 6 fæstningskompagnier, af hvilke 6. Fæstningskompagni udmærkede sig under kampen ved Mysunde den 2. februar 1864, medens 3., 4. og 6. deltog i det hårdnakkede forsvar af dybbølstillingen. 3. og 6. Fæstningskompagni ophævedes efter krigen, men 1. og 2. Kompagni, der blev slået sammen med henholdsvis 5. og 4., blev besætning på Københavns nye søbefæstning, og dannede stammen for 1. og 2. Artilleribataillon, som oprettedes i 1867.

1. Artilleribataillon besatte søbefæstningen, men efterhånden som denne udvidedes, og nye kystbatterier anlagdes på Sjælland, måtte også besætningen øges, hvorfor bataillonen ifølge hærloven 1909 udvikledes til Kystartilleriregimentet på 3 bataillioner. I 1922 indskrænkedes regimentet dog atter til een bataillon, og da kystbefæstningen i 1932 underlagdes Søværnet, ophævedes også denne bataillon.

2. Artilleribataillon blev besætning på Københavns landbefæstning og udvikledes, efter anlægget af de nye fæstningsværker, i 1894 til Fæstningsartilleriregimentet med 2. og 3. Artilleribataillon. Regimentet opløstes i 1920.

Da kystbefæstningen i 1932 underlagdes Søværnet, overførtes Kystartilleribataillonens yngre årgange til »Kystdefensionen«, medens resten og de faste befalingsmænd indgik i luftværnsafdelingen, 10. Artilleriafdeling. Denne udvikledes i 1937 til Luftværnsregimentet med 10., 13. og 14. Artilleriafdeling. Regimentet er således blevet arvtager i Hæren efter Kystartilleriregimentet og derved efter de gamle fæstningskompagnier med den smukke krigshistorie fra 1864.

I 1951 organiseredes luftværnsartilleriet i *Sjællandske Luftværnsregiment* (tidligere, »Luftværnsregimentet«) og det nyoprettede *Jydske Luftværnsregiment;* samtidig oprettedes 3. Luftværnsafdeling, medens 2. og 12. vil blive oprettet senere; Luftværnsregimentets hidtidige artilleriafdelinger 10., 13. og 14. benævnes fremtidig henholdsvis 1., 13. og 14. Luftværnsafdeling.

Luftværnsartilleriet består således efter ordningen i 1951 af:
Sjællandske Luftværnsregiment med 1., 12. og 13. Luftværnsafdeling,
Jydske Luftværnsregiment med 2., 3. og 14. Luftværnsafdeling.
Den 9. april 1940 deltog 14. Artilleriafdeling i kampene i Sønderjylland.

Nedenfor er givet en fortegnelse over de ældre feltbatterier med angivelse af nogle af de mange kampe, i hvilke de særligt har udmærket sig. Da batterierne i Krigene 1813 og 1848–50 i almindelighed betegnedes ved chefernes navne, er disse vedføjede efter de anførte kampe.

1. Artilleriafdelings 1. Batteri (1780 8. Kompagni, 1814 1. Kompagni, 1828–1909 1. Batteri): Mysunde 1850 (Lumholtz) – Dybbøl 1864.

1. Artilleriafdelings 2. Batteri (1780 2. Kompagni, 1828–1909 2. Batteri): Bov 1848 og Nybøl 1848 (Bruun) – Kolding 1849 (Schultz) – Dybbøl 1864.

2. Artilleriafdelings 1. Batteri (1780 5. Kompagni, 1828–1909 5. Batteri): Bov 1848, Vedelspang 1850 og Mysunde 1850 (Dinesen).

2. Artilleriafdelings 2. Batteri (1780 6. Kompagni, 1828–1909 6. Batteri): Bov 1848 og Slesvig 1848 (Fuhrmann), Isted 1850 (Haxthausen).

3. Artilleriafdelings 1. Batteri (1780 7. Kompagni, 1828–1909 7. Batteri): Isted 1850 (Baggesen) – Vejle 1864.

3. Artilleriafdelings 2. Batteri (1780 9. Kompagni, 1791 8. ridende Kompagni, 1816 8. Kompagni, 1828–1909 8. Batteri): Frederiksstad 1850 (Mossin) – Dybbøl 1864.

4. Artilleriafdelings 1. Batteri (1849 11. Batteri, 1852–1864 10. Batteri, 1867–1910 10. Batteri): Isted 1850 (Just) – Dybbøl 1864.

4. Artilleriafdelings 2. Batteri (1780 18. Kompagni, 1814 14. Kompagni, 1828 14. Batteri, 1842–48 2. Artilleriregiments 2. Batteri, 1851 Holstenske Artilleridivisions 2. Batteri, 1852–1864 og 1867–1910 12. Batteri): Bornhøved 1813 og Sehested 1813 (Gerstenberg).

4. Artilleriafdelings 3. Batteri (1780 17. Kompagni, 1814 13. Kompagni, 1842–48 2. Artilleriregiments 1. Batteri, 1851 Holstenske Artilleridivisions 1. Batteri, 1852–64 og 1867–1910 11. Batteri): Sehested 1813 (Koye) – Dannevirke 1864 – Dybbøl 1864.

5. Artilleriafdelings 1. Batteri (1780 1. Kompagni, 1814 3. Kompagni, 1828–1909 3. Batteri): Nybøl 1848 og Slesvig 1848 (Jessen) – Isted 1850 og Frederiksstad 1850 (Glahn).

5. **Artilleriafdelings 2. Batteri** (1780 4. Kompagni, 1828—1909 4. Batteri): Gudsø 1849, Fredericia 1849 og Isted 1850 (Marcussen) — Dybbøl 1864.

7. **Artilleriafdelings 3. Batteri** (1849 12. Batteri, 1852—1864 og 1867—1909 9. Batteri, 1909—1923 2. Artilleriafdelings 3. Batteri): Isted 1850 (Budde-Lund) — Dybbøl 1864.

D. Ingeniørtropperne.

Egentlige ingeniørtropper havde man ikke i gamle dage, men i givet tilfælde kommanderedes det fornødne arbejdsmandskab afgivet til de ingeniørofficerer, der ledede befæstnings- eller belejringsarbejder o. l. — Da man endelig i 1684 fik en fastere organisation og oprettede Ingeniørkorpset, omfattede dette dog stadig kun det ledende personale, og først i 1764 fik man ingeniørtropper, idet der da skabtes et kompagni, som kort efter deltes i to, nemlig Fyrværker- og Minørkompagniet samt Haandværkerkompagniet (i hvilke indgik pontonnerer). Disse kompagnier hørte dog under Artilleriet — en del af deres virksomhed var nemlig tøjhus- og laboratoriearbejde —, og endnu i 1828, da der formeredes to egentlige ingeniørkompagnier: Minør- og Sapørkompagniet samt Pontonner- og Pionerkompagniet, udgjorde de en del af Artilleriet. Først i 1842 udskiltes Ingeniørtropperne som et selvstændigt våben. Af Minør- og Sapørkompagniet samt det ophævede Raketkorps dannedes da 1. Ingeniørkompagni i København og 2. Ingeniørkompagni i Rendsborg, medens det tredie kompagni — Pontonnerkompagniet — i Rendsborg indtil videre i fredstid forblev under Artilleriet, hvorfra det lånte heste til øvelserne. I 1848 gik kompagnierne i Rendsborg, hvis mandskab hovedsagelig var fra Slesvig og Holsten, for største delen over til oprørerne, således at kun 1. kompagni kom til at deltage i kampen på vor side, dels afgivet til Hærens større enheder, dels anvendt til de mange store befæstningsarbejder, som forefaldt i denne krig. — Særlig må fremhæves Ingeniørtroppernes udmærkede optræden under belejringen af Fredericia 1849 samt i kampene ved Isted og ved Frederiksstad 1850.

Efter krigen genoprettedes 2. Ingeniørkompagni (i København) og Pontonnerkompagniet (i Rendsborg).

Før og under Krigen 1864 udførte Ingeniørkompagniet store befæstningsarbejder ved anlæg af Danevirke- og Dybbølstillingerne samt udvidelse af Fredericia fæstning, og under krigen udvikledes af de forhån-

denværende tre ingeniørkompagnier: 5 sapør(pioner)kompagnier, 1 brokompagni (6.) og 1 parkkompagni (7.) foruden tre landgangsbroafdelinger. Hvad ingeniørtropperne kunne udrette under vanskelige forhold, fik de navnlig anledning til at vise ved Dybbøl, hvor der til hver skanse blev afgivet en mindre styrke sapører, som, ofte under stærk beskydning, udførte et fortrinligt arbejde ved udbedring af de skader, fjendens ild havde forvoldt, og mangen sapør meldte sig frivilligt til udførelse af særlig farefulde hverv. Da stillingen måtte opgives efter stormen den 18. april, foretog endelig Brokompagniet afbrydning af broerne over Alssund, udførte dette i få minutter under den heftigste ild og med udmærket ro og orden.

Da krigen var ophørt, indskrænkedes Ingeniørtropperne atter til at omfatte de oprindelige tre kompagnier: 1. Ingeniørkompagni, 2. Ingeniørkompagni (nuværende 4.) og Brokompagniet (nuværende 3. Ingeniørkompagni), men allerede i 1867 formeredes 1 liniebataillon og 1 reservebataillon hver med fire kompagnier og med garnison i København (Kronprinsessegades kaserne). Iblandt liniekompagnierne indgik et telegrafkompagni (det nuværende 8. Ingeniørkompagni), der overtog den »krigstelegraf«, som havde virket under krigen i 1864.

I 1880 samledes de to bataillon til Ingeniørregimentet med i alt fem liniekompagnier, idet der oprettedes et jernbanekompagni, og tre reservekompagnier samt fra 1894 et kystsignalkompagni (Jernbanekompagniet og Kystsignalkompagniet er senere ophævede som sådanne). I 1895 fik regimentet sin nuværende kaserne, og i 1914 inddeltes det i tre bataillon med ialt ti kompagnier, hvoraf tre telegrafkompagnier (8., 9. og 10.) dannede den tredie bataillon.

I 1925 ændredes inddelingen til tre (fra 1932: to) pionerbataillon og telegrafbataillonen.

I 1947 udgik Telegrafbataillonen af Ingeniørregimentet og blev en selvstændig enhed under Generalkommandoen.

I 1951 fik Ingeniørregimentet navnet *Sjællandske Ingeniørregiment* med to ingeniørbataillon, 1. og 4. (1. den tidligere »1. Pionerbataillon« og den nyoprettede 4.). Endvidere oprettedes *Jydske Ingeniørregiment*, også med to ingeniørbataillon, 2. og 3. (2. den tidligere 2. Pionerbataillon og den nyoprettede 3.).

E. Telegraftropperne.

Som ovenfor under Ingeniørtropperne anført udgik Telegrafbataillonen af Ingeniørregimentet i 1947 for egentlig at danne et regiment med to batailloner — 1. og 2. Telegrafuddannelsesbataillon. I 1951 oprettedes *Sjællandske-* og *Jydske Telegrafregiment;* i førstnævnte indgik Telegrafbataillonen og 1. Telegrafuddannelsesbataillon (nu benævnt 1. Telegrafbataillon), i sidstnævnte regiment indgik 2. Telegrafuddannelsesbataillon (nu benævnt 2. Telegrafbataillon).

I Sjællandske- og Jydske Telegrafregiment skal tillige indgå henholdsvis 4. og 3. Telegrafbataillon, når disse til sin tid oprettes.

F. Forsyningstropperne.

I tidligere tid organiseredes hærens train kun i tilfælde af krig. De uheldige erfaringer, man derved havde gjort, senest i Krigen 1864, forårsagede imidlertid, at trainet ved hærloven 1867 fik en fast ordning i fredstid, idet der oprettedes en mindre trainafdeling ved hvert af de to artilleriregimenter. Ifølge hærloven 1880 blev trainafdelingen dog en selvstændig enhed under artilleriet og kom til at bestå af 2 trainkompagnier med garnison i København og en mindre styrke ved 3. Artilleriafdeling i Aarhus. Ved Hærloven 1909 blev trainafdelingen underlagt rytteriet og udvidedes til 3 trainkompagnier, der dog i 1922 atter reduceredes til 2 kompagnier med garnisoner henholdsvis i København og Randers. Hertil kom ved Hærloven 1932 et motorvognskompagni. Ifølge Hærloven 1937 omfattede trainafdelingen 1 trainkompagni og 1 motorvognskompagni. I 1951 oprettedes to trainregimenter, sjællandske og jydske. I Sjællandske Trainregiment indgik 1. Trainafdeling (tidligere benævnt Trainafdelingen) og 2. Trainafdeling (nyoprettet), i Jydske Trainregiment vil indgå 3., 4. og 5. Trainafdeling, som senere vil blive oprettet.

4. AFSNIT

HÆRENS ORDNING

Hærens ordning er baseret på lov nr. 276 af 18/6 1951 om forsvarets ordning (sammensætningen af værnene, korpsene m. fl.).

Efter denne lov er hærens hovedbestanddele:
Hærkommandoen og andre overordnede kommandoorganer,
fodfolket,
pansertropperne (rytteriet),
artilleriet,
ingeniørtropperne,
telegraftropperne,
forsyningstropperne og
skolerne.
Dertil kommer dele af hjemmeværnet.

HÆRENS FREDSINDDELING

Hærkommandoen
Hærstaben — Våbeninspektørerne

Østre landsdelskommando
Livgarden
1. regiment
4. regiment
5. regiment
Gardehusarregimentet
1. feltartilleriregiment
2. feltartilleriregiment
Sjællandske luftværnsregiment
Sjællandske ingeniørregiment
Sjællandske telegrafregiment
Sjællandske trainregiment
Hjemmeværnet

Vestre landsdelskommando
2. regiment
3. regiment
6. regiment
7. regiment
8. regiment
9. regiment
10. regiment
Jydske dragonregiment
3. feltartilleriregiment
4. feltartilleriregiment
Jydske luftværnsregiment
Jydske ingeniørregiment
Jydske telegrafregiment
Jydske trainregiment
Hjemmeværnet

Bornholms værn

De under landsdelskommandoerne nævnte regimenter formeres i divisioner og regimentskampgrupper.

Direkte under forsvarsministeriet hører bl. a. nedennævnte myndigheder, korps m. fl., der er fælles for værnene:

Forsvarets krigsmaterielforvaltning
Forsvarets materielintendantur
Forsvarets bygningstjeneste
Forsvarets intendanturkorps
Forsvarets lægekorps
Forsvarets auditørkorps
Københavns militærhospital
Forsvarsakademiet
Forsvarets gymnasium
Våbenarsenalet
Ammunitionsarsenalet
Krudtværket
Forsvarets velfærdstjeneste (Folk og værn)
Forsvarets pressetjeneste

HÆRENS BEFALINGSMÆND

Ingen kan blive befalingsmand, uden at han først har været våbenøvet som menig og vist sig i besiddelse af de evner og de karakteregenskaber, som må kræves af den, der skal føre kommando ved uddannelsen og i krig. På den anden side kan enhver menig stige til en hvilken som helst grad, når han er dygtig nok.

En undtagelse fra kravet om at være blevet våbenøvet som menig før udnævnelse til befalingsmand er ved særlig lov gjort for folk, der under besættelsestiden har virket som delings- eller højere førere ved modstandsbevægelsen og herved har vist særlig duelighed.

Alle befalingsmænd er de meniges overmænd, og de menige er deres undermænd.

For at enhver i påkommende tilfælde kan vide, hvem der skal befale, har befalingsmænd en vis indbyrdes rækkefølge. Inden for samme grad går den, der er ældre i graden, forud for den yngre.

Enhver, der er sat til at befale over andre, er disses foresatte, og de andre hans undergivne.

Til befalingsmændene henføres:

General, generalløjtnant, generalmajor, oberst, oberstløjtnant, kaptajn, kaptajnløjtnant, premierløjtnant og sekondløjtnant,
oberst, oberstløjtnant, kaptajn, kaptajnløjtnant og løjtnant af reserven,
kaptajn, kaptajnløjtnant og premierløjtnant af specialgruppen,
overfenrik og fenrik,
oversergent, sergent og korporal.

Hvorledes bliver man befalingsmand i hæren, og hvor lang tid tager det?

Hærens rygrad er stammen af *faste befalingsmænd.* Disse er imidlertid kun få i tal, og hæren må derfor, såvel til sin mobiliseringsstyrke som under uddannelsen, have et meget betydeligt antal *midlertidigt tjenstgørende befalingsmænd.*

Disse uddannes først på våbnenes sergent- eller korporalskoler. Egnede elever kan under uddannelsen ved korporalskolen overgå direkte til sergentskolen.

På sergentskolen kan endvidere optages egnede korporaler, der efter afsluttet uddannelse ved korporalskolen selv ønsker uddannelse til sergenter.

Den samlede pligtige tjenestetid (iberegnet tiden som rekrut og menig) beløber sig til højst 24 måneder for sergenter og højst 18 måneder for korporaler.

På løjtnantskursus kan optages befalingsmænd, som skønnes egnede til uddannelse til løjtnant (R).

Løjtnant (R) kan efter at have forrettet frivillig tjeneste i en vis tid avancere til kaptajnløjtnant (R).

Efter gennemgang af et kaptajnskursus kan befalingsmænd af reserven udnævnes til kaptajn (R).

Uddannelsen til *fast befalingsmand af linien* bygger helt på frivillighedens princip.

Uddannelsen til *fast officer af linien* kan eksempelvis for en matematisk-naturvidenskabelig student forme sig således:

	Uddannelsestid
Rekrut	ca. ½ år
Sergentskole	ca. ½ år
Tjeneste som sergent	½—1 år
Hærens officersskole indtil.....	3 år

Befalingsmænd, der ikke har den matematisk-naturvidenskabelige studentereksamen, skal inden optagelse på hærens officersskole gennemgå en uddannelse ved forsvarets gymnasiums afdelinger således:

Befalingsmænd med

— Folke- eller mellemskoleuddannelse:
1. og 2. afdeling.

– Mellemskoleeksamen, realeksamen, tilsvarende eller højere uddannelse: 2. afdeling.

1. afdeling varer ca. 1 år, 2. afdeling ca. 2 år.

Befalingsmænd med nysproglig eller gammelsproglig studentereksamen skal blot gennemgå et ca. 6 måneders kursus ved 2. afdeling inden optagelse i hærens officersskole. Elever ved hærens officersskole benævnes kadetter.

Efter bestået eksamen kan egnede officerselever forvente udnævnelse til sekondløjtnant og senere premierløjtnant.

Uddannelsen til fenrik kan eksempelvis forme sig således:

	Uddannelsestid
Rekrut	ca. ½ år
Korporalskole	- ½ -
Sergentskole	- ½ -
Tjeneste som sergent og oversergent	- 1½ -
Fenrikskole indtil	1½ -

Efter bestået eksamen kan fenrikeleverne forventes udnævnt til fenrik.

En fenrik avancerer gennem overfenrik til officer af specialgruppen.

Foruden befalingsmændene findes der ved hæren stammandskab, der benævnes *mather.*

Disse er specialister indenfor forskellige, særlige tjenestegrene (såsom radio-, radar- og motorkøretøjtjeneste).

Mathelever skal forpligte sig til tjeneste ved hæren i ca. 2 år efter mathskolens afslutning.

Efter udløbet af den første tjenestetid kan mather antages til frivillig tjeneste for 1 år ad gangen i yderligere 4 år.

Egnede mather, som selv ønsker det, kan endvidere optages på våbnenes befalingsmandsskoler.

HÆRENS OVERORDNEDE MYNDIGHEDER

Hans Majestæt Kongen er højstbefalende over hæren.

Forsvarsministeren er den ansvarlige minister for hærens anliggender. Han administrerer hæren gennem forsvarsministeriet.

Chefen for hæren har kommandoen over de hærkommandoen underlagte troppeafdelinger. I krig har han ledelsen af forsvaret til lands. Umiddelbart under chefen for hæren hører:

Hærstaben, der udfører de forarbejder, som er nødvendige for hærens øverste ledelse ved landets forsvar og krigsførelse. Den leder tillige forretningerne ved hærkommandoen,

generalinspektørerne for fodfolket, pansertropperne, artilleriet, ingeniørtropperne, telegraftropperne, forsyningstropperne og hjemmeværnet, der hver inspicerer deres våben og sørger for, at uddannelse, organisation m. v. er tidssvarende,

cheferne for landsdelskommandoerne, der fører kommandoen over de i landsdelene værende enheder og

regionscheferne, der har ansvaret for de respektive regioners forsvar og de i regionerne værende troppers taktiske uddannelse.

VÅBNENE

Hærens enheder kan efter deres opgaver i hovedsagen inddeles i

1. *felttropper,* der indgår i divisioner og regimentskampgrupper og består af de yngste årgange af alle våben,
2. *lokalforsvar,* der løser mere lokalt prægede opgaver og består af de ældre årgange af fodfolket, pansertropperne, feltartilleri og luftværnsartilleri, samt
3. *hjemmeværn,* der i mindre, taktiske enheder løser stationære opgaver og består af de ældste årgange.

Fodfolket.

Fodfolket er hærens hovedvåben; det er fodfolket, som med støtte af de andre våben fører angrebet igennem, erobrer de fjendtlige stillinger og fastholder det vundne terrain eller i forsvaret fastholder sin stilling mod fjendens stormløb og kaster ham ud, hvor han måtte være trængt ind.

De moderne hurtigskydende våben har gjort det nødvendigt, at fodfolket i kamp ikke byder for store mål. For at undgå dette, trækkes de forskellige led (kompagnier, delinger og grupper) — i angreb som i forsvar — ud fra hinanden og fordeles såvel i dybden som i bredden. Ved således at fordele sig i terrainet søger fodfolket at gøre tabene så små som muligt, samtidig med at det ved bedst mulig brug af sine ildvåben stræber at nedkæmpe eller lamme fjenden. Den enkelte mand må herved kunne handle på egen hånd.

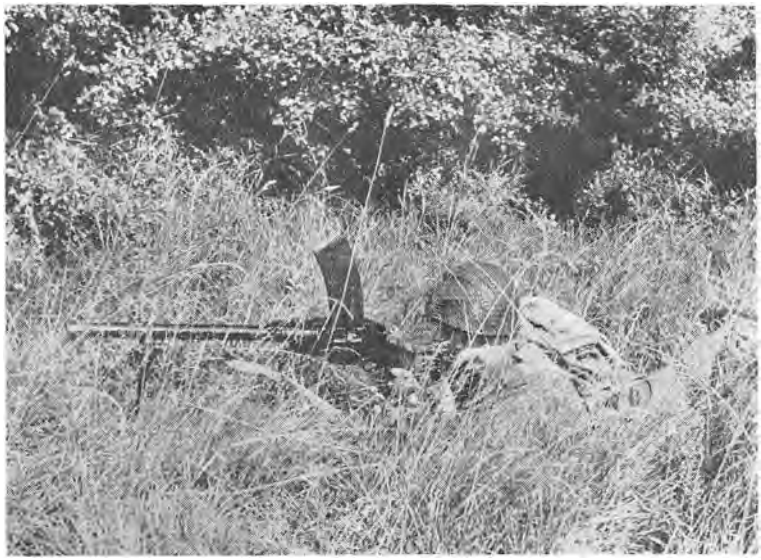

Let maskingevær.

Gevær med geværgranat.

Fodfolkets kamp støttes, dels af dets egne tunge våben (maskingeværer, morterer og panserværnsvåben), dels af artilleri, kampvogne og flyvere.

Under angreb gælder det om så hurtigt som muligt og med færrest mulige tab at komme ind på livet af fjenden og nedkæmpe hans forsvar.

Derfor må fjenden bringes til at ophøre med at skyde, enten ved at han nedkæmpes, eller ved at han tvinges i dækning, således at han ikke kan betjene sine våben. Hertil bruges ilden fra fodfolkets lette og tunge våben og fra artilleriet. Angrebet består derfor i et samarbejde mellem ild og bevægelse, mellem dem der skyder på fjenden (den fjendtlige stilling), og dem der udnytter virkningen af denne skydning til at trænge ind på fjenden. Dette samarbejde finder sted mellem såvel grupper og delinger indbyrdes og de tunge våben, der støtter dem, som mellem større fodfolksenheder, artilleri og flyvere.

Angrebsstyrken søger så tæt ind på fjendens forsvarsstilling, som ilden fra egne tunge våben og artilleri tillader, for derefter, når ilden forlægges, evt. støttet af kampvogne at trænge frem gennem den fjendtlige stilling, idet hvert enkelt led i nærkamp erobrer forsvarsanlæggene i det befalede angrebsmål, hvor de straks indretter sig til forsvar — rede til at afvise fjendtlige modstød og til på nærmere ordre at fortsætte fremrykningen mod næste angrebsmål.

ANGREBET KRÆVER SÅLEDES SAMARBEJDE OG USTANDSELIG FREMDRIFT AF ALLE. Jo længere man tøver i fjendens ild, desto større bliver tabene.

I forsvaret skal fodfolket standse angriberen ved hjælp af en kraftig ild, der kan gøres særlig præcis og kraftig, fordi den kan planlægges i forvejen, og der kan oplægges rigelig ammunition ved våbnene.

Det område, hvori egne styrker indretter sig til forsvar, kaldes forsvarsstillingen. Denne skal have dybde for at sinke og besværliggøre fjendens indtrængen.

I forsvaret graver man sig ned for at skaffe sig dækning mod den fjendtlige ild og gode muligheder for afgivelse af ilden, når fjenden angriber. De udførte gravearbejder består af forskellige anlæg, der skal kunne forsvares til alle sider af ilden fra egne våben eller fra enheder til siderne eller længere tilbage. Anlæggene placeres i øvrigt således, at især terrainet umiddelbart foran og mellem anlæggene kan holdes under ild, ligesom anlæggene sløres med græstørv, malede net eller lig-

81 mm morter.

75 mm rekylfri kanon.

nende for at skjule dem bedst muligt mod iagttagelse fra jorden og fra luften. Foran stillingen og undertiden inde i stillingen anbringes minefelter og pigtrådshegn.

Lykkes det trods alt fjenden at trænge ind i stillingen, må ingen forlade sine anlæg og forsøge at gå tilbage. Man svigter derved sin opgave og udsætter sig kun for at blive lettere mål for fjendens ild og et bytte for hans kampvogne. Tværtimod skal hver gruppe og hver deling blive på sin plads og med alle midler bekæmpe de kampvogne og det fodfolk, der enten angriber direkte eller forsøger at trænge forbi. Kun herved skabes der mulighed for at egne modstøds- og modangrebsstyrker kan kaste fjenden tilbage.

I forsvaret må enhver være FAST BESLUTTET PÅ ALDRIG AT GIVE OP, uanset hvor håbløs situationen end kan synes at være i øjeblikket.

Både i angreb og forsvar holdes der reserver bag de forreste linier. Reserverne bruges i angrebet til at trænge frem gennem de huller, der er slået i den fjendtlige stilling, og rulle den op ved angreb i flanke og ryg, eller til at optage forfølgelsen af tilbagegående fjender.

I forsvaret anvendes reserverne til at dæmme op for fjendens indtrængen for derefter ved modangreb at tilintetgøre ham eller drive ham ud af stillingen igen.

Inddeling.

Vort fodfolk består af:
Generalinspektøren for fodfolket.
11 regimenter: (Livgarden, 1.—10. regiment),
hvert med et antal specialkompagnier og et antal bataillonner.
Hver bataillon består af et antal kompagnier.
Chefen for et regiment er oberst.
Chefen for en bataillon er oberstløjtnant.
Chefen for et kompagni er kaptajn eller kaptajnløjtnant.

Bevæbning og udrustning.

Moderne fodfolk er udrustet med mange forskellige våben. Ved de *lette kompagnier* er mandskabet udrustet med gevær, let maskingevær, maskinpistol, pistol, kompagnimorter, geværgranat, raketkaster og håndgranatmateriel. Ved særlige *tunge kompagnier* findes desuden tunge

maskingeværer, bataillons- og regimentsmorterer, panserværnskanoner og luftværnsmaskingeværer.

Hovedparten af fodfolket er udrustet med gevær.

Geværet er halvautomatisk og har kaliber 7,62 mm. Magasinet rummer 8 patroner. Den praktiske skudhastighed er 16—24 skud i minuttet. Geværets største praktiske skudafstand er 4—500 m.

Samtlige lette grupper er udrustet med et *let maskingevær,* der ligesom geværet har kaliber 7,62 mm. Patronerne føres i magasiner, der kan rumme 30 patroner. Skudkadencen er 500—550 skud i minuttet.

Maskingeværets største praktiske skudafstand er 600 m, men ved at anbringe det i en let trefod forøges træfsikkerheden og dermed den praktiske skudafstand betydeligt, og maskingeværet kan desuden løse spærreildsopgaver selv i mørke og tåge.

En del befalingsmænd og menige er udrustet med *maskinpistol,* der har kaliber 9 mm. På grund af sin form, lille vægt, store skudhastighed og enkle betjening er maskinpistolen særlig egnet til *nærkamp,* herunder bykamp. Magasinet rummer 35 patroner, skudkadencen er ca. 600 skud i minuttet. Praktisk skudafstand indtil 100 m.

Visse befalingsmænd og menige er desuden udrustet med *pistol.* Til pistolen bruges samme patron som til maskinpistol.

Ved grupper og sektioner medføres *geværgranater,* som ved hjælp af en særlig granatstol udskydes mod kampvogne, køretøjer o. lign. Granaten kan trænge gennem 18—20 cm stål og 60 cm beton.

Ved kompagnierne findes desuden *raketkastere,* der udskyder en 89 mm raket. Raketten kan trænge gennem 25—28 cm stål og 90 cm beton.

Foruden disse våben er en del befalingsmænd og menige forsynet med *håndgranater* og *røghåndbomber;* sidstnævnte bruges til sløring af mindre bevægelser o. lign.

Til at bekæmpe mål bag dækninger, som de lette maskingeværer og geværer har vanskeligt ved at ramme, og til at røgblinde fjendtlige maskingeværer, observationsstader m. v. råder de lette kompagnier over *60 mm kompagnimorterer,* der udskyder granater i høje og stejle baner. Morterens største praktiske skudvidde er ca. 1200 m. Granaterne er brisant-, røg- og signalgranater.

Ved fodfolkets tunge kompagnier findes følgende våben:

Maskingeværer, der har samme kaliber som det lette maskingevær, men en større skudhastighed (ca. 1000 skud i min.). Det skyder altid fra en trefod, og patronerne føres i patronbånd, hvorved det er muligt med

stor præcision at lægge en voldsom ild over mål selv på store afstande. Største praktiske skudafstand er ca. 2000 m.

Bataillons- og regimentsmorterer, der har kalibrene 81 mm og 120 mm, udskyder granater med lignende virkning som det lette feltartilleri på afstande henholdsvis 2–3 og 5–6 km. Ligesom ved kompagnimortererne anvendes både brisant- og røggranater.

Til bekæmpelse af fjendtlige kampvogne på længere afstande råder fodfolket over *76 mm panserværnskanoner,* der er i stand til at bekæmpe kampvogne på afstande op til 800–1000 m. Desuden findes der *75 mm rekylfri kanoner,* der anvendes dels til kampvognsbekæmpelse på afstande indtil 1000 m ved brug af granater med rettet sprængvirkning, dels til beskydning af fjendtligt fodfolk på afstande op til 2–3000 m ved brug af brisantgranater.

Til at imødegå luftangreb fra lavtflyvende maskiner råder fodfolket over *12,7 mm maskingeværer* anbragt enten i ringlavetter på køretøjerne eller i feltaffutager opstillet i terrainet.

Udrustning og særligt materiel.

Yderligere råder fodfolket over *specialmateriel,* f. eks. kampvognsminer til at etablere minespærringer, minesøgningsmateriel, sprængmidler til udførelse af mindre sprængninger, stormspang til overgang over vandløb o. m. a.

Til at holde forbindelse mellem de enkelte led under kamp råder regimenter, batailloner og kompagnier over signalmateriel, f. eks. radio, felttelefon og lyssignalmidler (signalpistoler med lyskugler og raketter).

Endvidere findes der ved kompagnier og batailloner kogemateriel til tilberedning af varm mad og sanitetsmateriel (sygebårer, forbindsstoffer o. s. v.).

Pansertropperne (Rytteriet).

Sammen med flyverne udgør pansertropperne hærens »øjne«.

Det er pansertroppernes opgave at skaffe så gode oplysninger om fjenden som muligt. Uden sådanne oplysninger kan troppeføreren ikke vide, hvor og hvorledes kampen skal tages op med hovedkræfterne.

Det vil derfor normalt være pansertropperne, som først møder fjenden, og ofte må de tage det første stød, når de – samtidig med at dele deraf fortsat skaffer efterretninger – har fået til opgave at dæmme op

Spejdervogn.

Panservogn, Humber.

for fjendens fremtrængen, indtil bagvedværende styrker af andre våben kan nå frem.

Pansertropperne er fuldt motoriserede og er bortset fra flyverne det hurtigste af alle våben. I forhold til mandskabsstyrken har pansertropperne meget stor slagkraft, ligesom de for at kunne løse deres opgave har et særlig stærkt udbygget meddelelsesnet, idet næsten alle køretøjer er forsynet med radiostationer. Til brug ved kamp til fods rådes bl. a. over lette motoriserede eskadroner.

Da fjenden ikke frivilligt giver oplysninger fra sig, må der ofte kæmpes for at få indblik i hans forhold. Pansertroppernes hurtige køretøjer gør det muligt for dem at være først fremme og — om fornødent gennem kamp, hvor også de tunge våben og de styrker, der kæmper til fods, sættes ind — skaffe de oplysninger, der er brug for. Radioforbindelsen giver mulighed for øjeblikkelig at melde tilbage om fjendens styrke, bevæbning, stilling og bevægelser.

Når fjendens og egne fodfolksstyrker nærmer sig hinanden, trækkes pansertropperne — i angreb som i forsvar — ofte ud på fløjene for at opklare og sikre her, eller de trækkes om bag egen front, hvor de gør sig klar til løsning af nye opgaver.

På grund af deres hurtighed og slagkraft er pansertropperne særligt egnede til indkredsning og nedkæmpelse af fjendtlige mindre styrker, der landsættes fra luften eller på vore kyster.

Når fjenden er kastet, kan pansertropperne optage forfølgning og hindre ham i påny at sætte sig fast. Hvor det drejer sig om større styrker, vil pansertropperne som regel ikke selv kunne tilintetgøre dem, men må da søge at opholde fjenden, indtil de øvrige våben kan nå frem, ofte kan dette nås ved at omgå og afskære ham. Selv om en fjende holder stand, vil pansertropperne undertiden kunne bryde igennem et svagt punkt i hans linier og ved hurtige bevægelser i forbindelse med gentagne angreb bag disse skabe uro og forvirring.

Da pansertropperne som regel ikke optræder samlet i større styrker, men i mindre opklaringskommandoer og -patrouiller, og da antallet af folk i de enkelte køretøjer kun er lille, er pansersoldaten ofte henvist til at handle på egen hånd. Han må derfor have både mod, agtpågivenhed, snarrådighed og beslutsomhed og samtidig være i besiddelse af høj moral og kampdisciplin. Dette har man altid krævet af en rytter, og disse krav gælder ikke mindre pansersoldaten, rytteren af i dag.

Panservogn, Staghound.

Pansret mandskabsvogn.

Pansertropperne består i fredstid af:

Generalinspektøren for pansertropperne med stab,

2 panserregimenter: gardehusarregimentet og jydske dragonregiment samt

pansertroppernes befalingsmandsskoler.

Panserregimenterne er sammensat af kampvognsbatailloner, motorbatailloner, opklarings- og specialeskadroner.

Chefen for et panserregiment er oberst eller oberstløjtnant.

Chefen for en eskadron er kaptajn eller kaptajnløjtnant.

Bevæbning og udrustning.

Rytteriet er bevæbnet med geværer, pistoler, maskinpistoler, lette maskingeværer, geværgranater, håndgranater, lette og middeltunge morterer, luftværnsmaskingeværer, panserværnsgeværer og panserværnskanoner.

Panservognene er udrustet med 37 eller 75 mm kanoner, maskingeværer og røggranatkastere (panservognsmorterer).

Alle panservogne og en del af de øvrige køretøjer er forsynet med radiostationer.

På nogle køretøjer medføres meddelelsesmateriel, miner og sprængmidler samt pionermateriel.

Artilleriet.

Feltartilleriets hovedopgave er at støtte fodfolkets kamp ved med sin ild at nedkæmpe og ødelægge de mål, som fodfolket ikke med sine egne våben kan magte.

Artilleriet anvendes nu til dags ofte samlet i masse, d. v. s. at store artilleristyrker samtidig sættes ind mod samme mål. Artilleriet bliver herved en vægtig faktor i troppeførerens hånd, der sætter ham i stand til at lægge eftertrykket i kampen netop der, hvor han ønsker det.

Dele af artilleriet (især lette feltartilleriafdelinger) vil dog også blive sat ind til direkte støtte for de kæmpende fodfolksenheder, således at artilleriobservatører følger fodfolket under dets bevægelser og beskyder mål efter fodfolkets direkte krav.

Krigserfaringerne viser, at ingen betydelig kamphandling kan påbegyndes endsige gennemføres, medmindre den støttes kraftigt af artilleri.

Let kampvogn, M. 24.

Middeltung kampvogn.

Et i fredstid vel indøvet og sikkert virkende samarbejde mellem artilleriet og hærens øvrige våben er derfor af afgørende betydning.

Under *angreb* hjælper artilleriet fodfolket frem ved inden angrebet at beskyde det fjendtlige område, angrebet rettes imod, ved, når angrebet går frem, at lægge et tæppe af stål, ild og røg (rullende spærreild) foran det fremrykkende fodfolk, ved at indramme angrebsstedet med ild og derved hindre fjendtlige reserver i at komme de angrebne styrker til undsætning og ved at beskyde fjendens længere tilbage værende styrker som f. eks. hans artilleri, forsyningsanstalter, troppesamlinger og andre mål, som direkte eller indirekte er af betydning for fjendens modstandsevne.

I *forsvaret* tager artilleriet den angribende fjende under beskydning på lang afstand og søger at tilføje ham de størst mulige tab, allerede inden han når frem i nærheden af vore stillinger, foran hvilke der langs naturlige eller kunstige hindringslinier i terrainet kan være forberedt spærreskydninger, som med øjebliks varsel vil kunne påkaldes. Når fjenden kommer nærmere og begynder nærangrebet, beskyder artilleriet især de mål, der er farligst for vort eget fodfolk.

Artilleriets ild ledes gennem et stærkt udbygget net af telefon og radio, hvorigennem artilleriobservatørerne, som opholder sig direkte hos det forreste fodfolk eller på oversigtspunkter længere tilbage, kan lede ilden eventuelt fra flere artilleriafdelinger samlet. Ilden kan endvidere ledes fra flyvemaskiner, idet der til hver artilleriafdeling hører (vil komme til at høre) to specialbyggede artilleriobservationsmaskiner, konstrueret med særligt henblik på at kunne lande og starte hvorsomhelst i almindeligt dansk terrain. Disse maskiner føres af artillerioffícerer.

Når der er grund til det, kan mange af artilleriets skydninger i forvejen være beregnede og forberedte, således at der kun behøves et aftalt kodeord eller lyssignal for at bringe dem til udførelse. Sådanne skydninger kan f. eks. forberedes mod steder, hvor det kan forventes, at fjenden vil vise sig, såsom vejkryds, broer, terrainlinier, udkanter af byer og skove o. lign. Skydningerne udløses og ledes som regel af artilleriobservatørerne, men disse skal dog også i dette tilfælde stedse være rede til straks at tage andre opdukkende mål under beskydning, således også bevægelige mål som kampvogne, motoriserede tropper, marcherende styrker o. s. v.

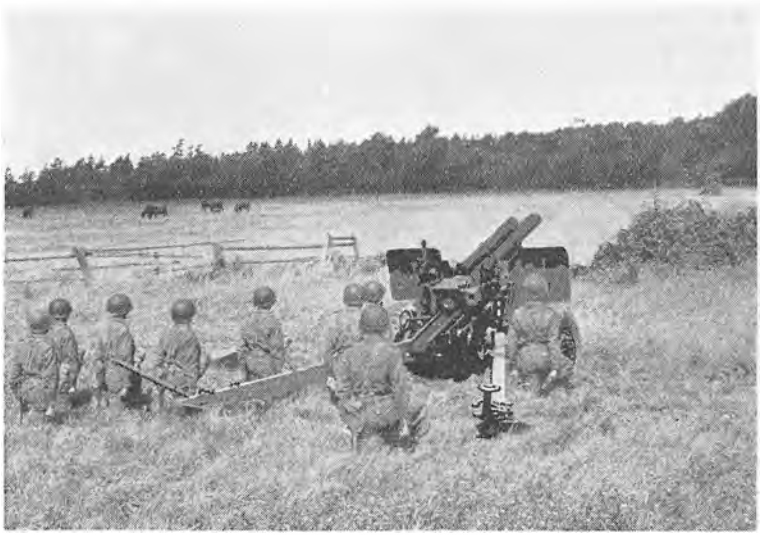

105 mm haubits, M. 50.

155 mm haubits, M. 51.

For at alt dette skal kunne lade sig gøre, kræves indenfor artilleriet et nøje indøvet samarbejde mellem alle de forskellige led, observatører, mandskab ved signaltjenesten og mandskabet på kommandostationer og ved skytset.

Medens artilleriets ild, når skytset står i stilling, skal kunne flyttes meget hurtigt fra et mål til et andet, vil der altid medgå en vis tid til at flytte skytset fra en stilling til en anden. Stillingskifte vil f. eks. være påkrævet, når fodfolket under fremrykning er nået så langt frem, at forbindelserne bliver for lange, eller måske endog så langt, at det kniber med skytsets rækkevidde. For at fodfolket ikke i længere tid end strengt påkrævet skal undvære artilleriets støtte, eller en del af den, og som følge heraf måske være tvunget til at standse sin fremrykning, skal den tid, artilleriet bruger til stillingsskifte, bringes ned til et minimum ved den bedst mulige uddannelse af motorførere og kanonmandskab såvel som af observatører og signalmandskab ved afbrydelser og genoprettelsen af forbindelsesnettene.

En høj uddannelsesstandard i forbindelse med en aldrig svigtende vilje og evne til samarbejde med fodfolket er derfor nødvendig overalt i artilleriet. Det må aldrig glemmes, at artilleriets indsats — eller manglende indsats — i reglen vil være afgørende for kampens udfald.

Luftværnsartilleriets hovedopgave er at bekæmpe de fjendtlige luftstridskræfter og hindre deres angreb på felthæren og landets krigsvigtige mål.

Denne opgave, som i moderne krig er blandt forsvarets vigtigste, kan med de moderne tekniske hjælpemidler (radar, radiobrandrør m. m.) i forbindelse med et højt uddannelsesstandpunkt løses ved nedskydning af de fjendtlige luftfartøjer. Men selv om nedskydning ikke opnås, vil luftværnsartilleriets skydning dog i stor udstrækning kunne hemme de fjendtlige flyveres virksomhed ved at tvinge dem op i højder, hvorfra deres forehavende vanskeliggøres eller måske endog helt umuliggøres.

Luftværnsartilleriet kan med sit hurtigskydende og hårdt rammende skyts efter omstændighederne tillige deltage i kampen mod mål på jorden og på søen, således især ved bekæmpelse af kampvogne m. v., men i øvrigt også ved løsningen af egentlige feltartilleriopgaver.

Inddeling:

Artilleriet består i fredstid af:

Generalinspektøren for artilleriet,
feltartilleriet,
luftværnsartilleriet,
artilleriets befalingsmandsskoler og artilleriskydeskolen.

Feltartilleriets enheder er:

1.–4. feltartilleriregiment, hver bestående af et antal afdelinger, hvoraf nogle er lette afdelinger, nogle middeltunge og nogle tunge.

12,7 mm maskingevær, M. 50, i firlingaffutage.

Luftværnsartilleriets enheder er:
sjællandske luftværnsregiment,
jydske luftværnsregiment,
med et antal afdelinger samt
Københavns luftværnsartilleri.

For såvel felt- som luftværnsartilleri gælder, at alle mobile enheder er motoriserede.

Ved feltartilleriregimenterne findes uden for afdelingerne særlige enheder (stabsbatterier og målebatterier), udrustet med specialmateriel efter deres anvendelse.

Chefen for et regiment er oberst.
Chefen for en afdeling er oberstløjtnant.
Chefen for et batteri er kaptajn eller kaptajnløjtnant.

Bevæbning og udrustning:

3. Feltartilleriet er udrustet med følgende skytstyper:
Lette afdelinger: 105 mm haubits (amerikansk) eller 88 mm kanon (engelsk), begge med skudvidde godt 11 km,
middeltunge afdelinger: 155 mm haubits (amerikansk), skudvidde ca. 15 km,
tunge afdelinger: 155 mm kanon (amerikansk), skudvidde ca. 23 km.

Til disse skytstyper findes flere forskellige projektiler, som kan udskydes med ladninger af varierende størrelse.

Luftværnsartilleriet er udrustet med følgende skytstyper:
Lette afdelinger: 40 mm maskinkanon (amerikansk eller engelsk),
tunge afdelinger: 90 mm kanon (amerikansk).
Til dette skyts findes ligeledes flere projektilsorter.

Foruden selve skytset råder luftværnsartilleriet over et meget omfattende og kompliceret hjælpemateriel i form af radarstationer, korrektører o. m. m.

Til sikring mod nærangreb fra luften eller jorden findes ved alle artilleriets enheder småkalibrede våben (12,7 mm maskingevær (ved luftværnsartilleriet i firlingaffutage) og 7,65 mm maskingevær), medens der til bekæmpelse på kort hold af kampvogne og panserkøretøjer rådes over raketkastere og panserbrydende geværgranater.

40 mm maskinkanon, M. 50, med korrektør.

90 mm kanon, M. 50.

Mandskabets bevæbning med håndvåben er som under fodfolket omtalt.

Moderne ammunition omfatter bl. a.:

Brisantgranater, der kan bringes til sprængning i anslaget eller i luften;

røggranater, der anvendes til udlægning af røgslør og som brandgranater;

røggranater med farvet røg, der anvendes til markering og udpegning af mål;

pansergranater, der kan være massive eller sprængladte, i sidste tilfælde oftest forsynet med hulladning med retningsbestemt sprængvirkning, samt

flere andre specialgranater.

Projektilerne bringes til sprængning ved hjælp af brandrør (anslagsrør, tidsrør, radiobrandrør m. v.).

Ingeniørtropperne.

Ingeniørtropperne er kamptropper. Deres opgave løses på kampladsen i snævert samarbejde med de øvrige våbenarter. På grund af deres særlige uddannelse og udrustning er de i stand til at hjælpe de andre våbenarter fremad, når disses egne kræfter og materiel ikke slår til.

I angrebet rydder ingeniørerne spærringer (minefelter, vejspærringer og kampvognsspærringer), sprænger åbninger i pigtrådshegn, etablerer overgange over vandløb, udlægger røgslør samt istandsætter ødelagte veje, broer og jernbaner. Under angreb på permanente befæstningsanlæg og feltbefæstede stillinger anvendes ingeniørerne desuden til at ødelægge fjendtlige kampanlæg ved hjælp af flammekastere og sprængladninger.

I forsvaret er det ligeledes en vigtig opgave for ingeniørerne at udbedre, bygge og istandsætte veje, broer, færger og jernbaner. Endvidere udfører de spærrings- og ødelæggelsesarbejder, der kan sinke fjendens fremrykning. Desuden hjælper ingeniørerne de andre våbenarter med udførelsen af sådanne feltarbejder i terrainet, til hvilke disse ikke har den fornødne tekniske uddannelse, særligt værktøj og materiale, eller hvor de andre våbenarter endnu ikke er til stede eller kan afses.

Flammekaster.

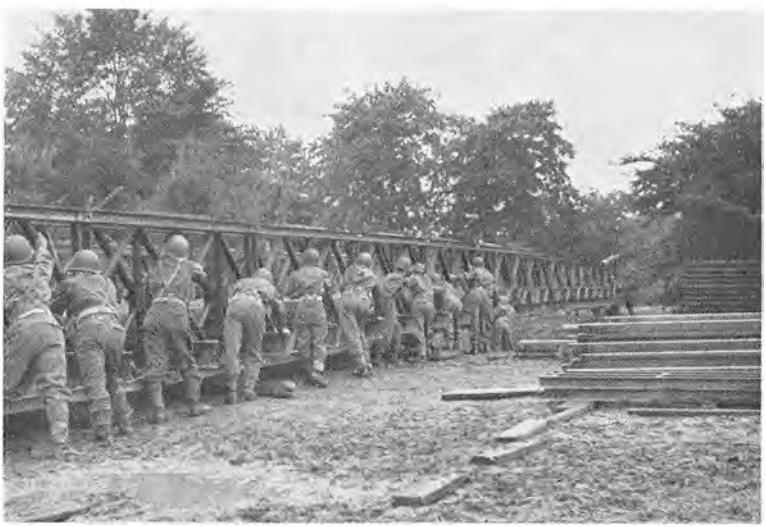

Udskydning af Bailey-bro.

Bailey-bro.

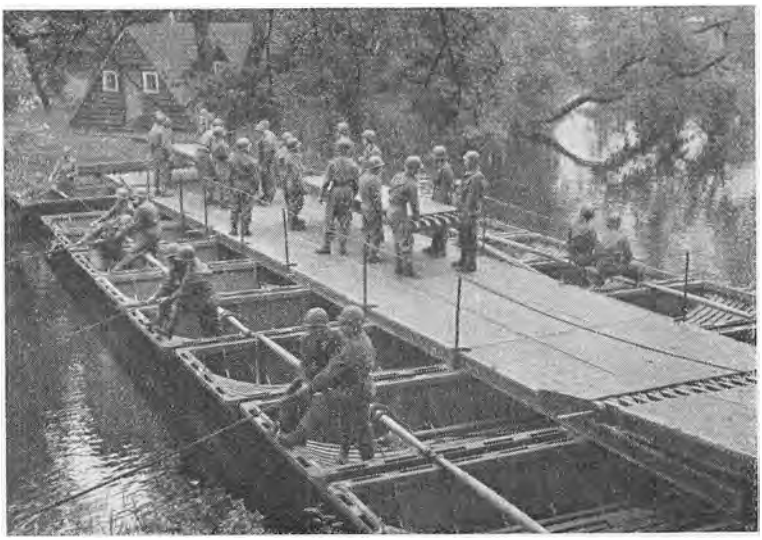

Let feltbro.

Ingeniørtropperne sørger desuden for fremskaffelse og fordeling af redskaber og materialer (parktjeneste).

Inddeling.

Vore ingeniørtropper består i fredstid af:

Generalinspektøren for ingeniørtropperne,
2 ingeniørregimenter (sjællandske og jydske),
våbnets skoler, nemlig ingeniørskolen og ingeniørtroppernes befalingsmandsskoler,
ingeniørtroppernes tekniske tjeneste.

Hvert ingeniørregiment består af et antal ingeniørbatailloner.

Chefen for et ingeniørregiment er oberst.

En ingeniørbataillon består af et antal ingeniørkompagnier.

Chefen for en ingeniørbataillon er oberstløjtnant.

Chefen for et ingeniørkompagni er kaptajn eller kaptajnløjtnant.

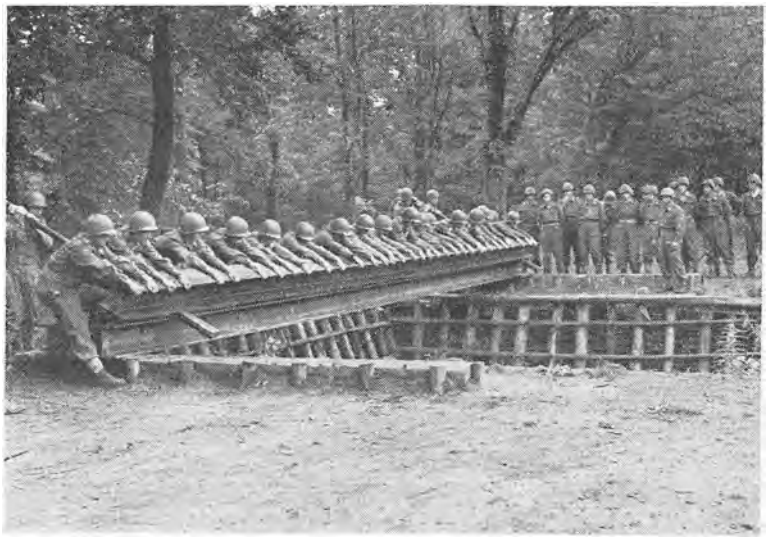

Bygning af tung feltbro.

Bevæbning og udrustning.

Ingeniørkompagnierne er motoriserede og medfører på deres tekniske vogne redskaber til jordarbejde, nødbroslagning og andre tømmerarbejder samt landmine- og sprængningsmateriel, spærringsmateriel, flammekastere og røgmateriel. Desuden medfører ingeniørerne materiel til slagning af spange (stormspange) og materiel til slagning af lettere og sværere broer (feltbroer). Endvidere medføres specialmaskiner.

Telegraftropperne.

Telegraftroppernes opgave er at sørge for oprettelse, betjening og vedligeholdelse af forbindelser mellem hærens enheder. Den tjeneste, der her udøves, kaldes signaltjeneste.

Signaltjenesten medvirker til at udstrække førerens syn, hørelse og evne til at meddele sig til sine undergivne samt modtage meddelelser fra disse.

Uden signaltjenesten er det umuligt for førerne at kommandere deres styrker, at dirigere fodfolket, at få artilleriets ild til at falde over målet, at støtte fodfolk ved hjælp af artilleri eller at få de synsindtryk indrapporteret, som pansertropperne tilkæmper sig under indtrængning i fjendens område.

Hele forsyningstjenesten ville bryde sammen, såfremt signaltjenesten ikke virkede. Det ville således ikke være muligt at dirigere forsyningerne frem til de enheder, der trængte til dem.

I ældre tider var signaltjenesten enkel og ligetil. Hærene og slagmarkerne var ikke større, end at førerne fra deres standpladser kunne overse dem og direkte lede kamphandlingerne. I vore dage er føringen af millionhære, spredt over hele kloden, kun mulig gennem udviklingen af de elektriske signalmidler, og dette har medført, at signaltjenesten er blevet en specialtjeneste, der kræver, at et særligt våben tager sig af dens udøvelse. Dette våben er telegraftropperne.

Der stilles store krav, såvel legemlige som moralske, til signaltjenestens udøvere. Kolonnerne, der bygger telefonlinier, skal følge det fodfolk, for hvilket de bygger. Da man blandt andet af hensyn til andres færdsel i terrainet tilstræber at anbringe telefonkablerne i master eller træer langs landevejene, må man regne med at bevæge sig hurtigere end fodfolket, og der må nødvendigvis en mand op i hver mast for at fastgøre kablet.

Feltkabelkolonne under bygning af feltkabellinie.

Feltcentral.

Feltradiotelegrafister.

Under kraftig artilleribeskydning eller luftbombardement ødelægges kabler ofte i ret stor udstrækning. Uanset om beskydningen eller luftangrebet er hørt op, må telegraffolk, så snart der konstateres brud på kabler, ud for at finde bruddet og udbedre kablet. Dette klares almindeligvis af små patruljer, der føres af menige, og under forhold, hvor andre våben søger dækning. Man vil derfor forstå, at der kræves en god moral af telegrafsoldater.

Telegraftroppernes opgave løses ved oprettelse af telefon-, radio-, motorordonnans- og fjernskriverforbindelser.

Telefonforbindelserne, der anvendes, hvor det er muligt, tilvejebringes enten ved benyttelse af det eksisterende permanente net eller ved udbygning af et feltnet, eventuelt ved begge net i forening. Et telefonkompagni er inddelt i et antal kolonner, nemlig »centralkolonner«, der

har til opgave at oprette feltcentraler, og »kabelkolonner«, hvis opgave det er at bygge kabelforbindelser mellem centralerne og fra disse ud til de forskellige telefonstationer.

Radioforbindelserne, der ofte er de eneste mulige, tilvejebringes ligeledes enten ved benyttelse af eksisterende permanente forbindelser eller ved oprettelse af feltradiostationer.

Både telefon- og radioforbindelserne kan benyttes såvel til telefoni (tale) som til telegrafi. Telefoni muliggør direkte samtale mellem de forskellige chefer, men er udsat for aflytning fra fjendens side. Telegrafi tager længere tid at lære og kræver større uddannelse af befalingsmænd og mandskab, men telegrafi har ved radioforbindelser større rækkevidde, og man kan ved kryptografering vanskeliggøre fjendens bearbejdning af det aflyttede.

Ved højere stabe opretter telegraftropperne »SKT« (signalkontor) med blandt andet motorordonnansforbindelser og fjernskriverforbindelser.

Under telegraftropperne hører også lytte- og pejletjenesten, der dels tjener til aflytning af fjendens trafik, dels har til opgave at fastlægge standpladserne for hans radiostationer og dermed for de fjendtlige stabe.

Inddeling.

Telegraftropperne består i fredstid af:
Generalinspektøren for telegraftropperne,
sjællandske telegrafregiment,
jydske telegrafregiment.

Direkte under generalinspektøren er:
Hærens signalskole med bl. a. telegraftroppernes befalingsmandsskoler,
hærens signaltekniske tjeneste.

Sjællandske og jydske telegrafregiment består af et antal telegrafbataillon er.

En telegrafbataillon består af et antal telefon-, radio- og parkkompagnier.

Chefen for et telegrafregiment er oberst.
Chefen for en telegrafbataillon er oberstløjtnant.

Bevæbning og udrustning.

Telefonkompagniet er motoriseret og medfører på motorvogne felttelefoncentraler, telefonapparater, kabel og andet materiel.

Radiokompagniet er motoriseret og har transportable radiostationer, radiopejle- og lytteapparater samt ladestationer til opladning af akkumulatorer.

Telegraftropperne er udrustet med geværer, maskinpistoler, pistoler, panserværnsvåben og luftværnsmaskingeværer.

Forsyningstropperne.

Forsyningstropperne er en ny våbenart, der er oprettet ifølge hærloven 1951.

Man kan opdele forsyningstroppernes virksomhed i tre hovedgrupper – nemlig:

1) Transport af fodfolkets *ikke motoriserede* mandskab.
2) Fremførelse, fordeling og oplægning af forsyninger af enhver art til hæren.
3) Tilbageførelse af syge og sårede fra kampterrainet.

Disse opgaver er ingenlunde af ny art, men har tidligere herhjemme været løst af forskellige institutioner. Udviklingen har imidlertid medført, at man nu har fundet det hensigtsmæssigt at lade opgaverne løse af en hertil bestemt særlig våbenart.

Tung lastvogn, udstyret med luftværnsmaskingevær.

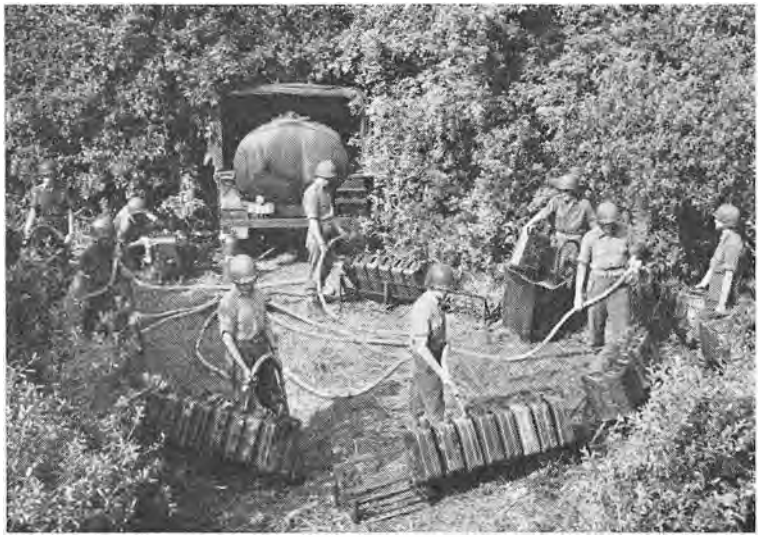

Benzinaftapningsgruppe.

Sløret tung lastvogn.

Dette, at man nu er i stand til lejlighedsvis — ved hjælp af forsyningstroppernes transportkompagnier — at motorisere store dele af fodfolket, har den største betydning, idet stor bevægelighed giver øget slagkraft.

Hærens forsyningstjeneste har på grund af våbnenes store ammunitionsforbrug og hærens motorisering fået et stedse stigende omfang. Tilførsel af forsyninger må således iværksættes senest et døgn efter, at enhederne har påbegyndt operationer.

De forsyninger, der skal fremføres, omfatter navnlig ammunition af enhver art, drivmidler (benzin — olie) til de mange motorkøretøjer, forplejning, pionermateriel og erstatningsmateriel. Af hensyn til faren fra luften må fremførslerne oftest ske om natten.

Betydningen af den tredie opgave — at tilbageføre syge og sårede — kræver selvsagt ingen nærmere motivering.

Tidligere var baglandet — gennem hvilket forsyninger fremførtes til fronterne — i almindelighed ikke udsat for at blive inddraget i kampterrainet, sålænge fronterne holdt. Ved luftvåbnets vækst er der imidlertid sket en afgørende ændring, idet institutioner i baglandet nu — når som helst — kan blive udsat for beskydning og bombardement fra luften, og desuden vil luftbårne tropper være i stand til at angribe transporter og depoter. Ligeledes er den mulighed til stede, at fjendtlige panserenheder støder gennem fronten, og at 5. kolonnefolk foranstalter sabotage bag denne.

Forsyningstropperne må selvfølgelig kunne forsvare sig overfor sådanne angreb, og endvidere må de — i givet fald — være i stand til at kæmpe sig igennem med deres forsyninger til eventuelle midlertidigt afskårne hærled.

Følgelig må forsyningstropperne bevæbnes og uddannes stort set som let fodfolk og desuden kunne betjene luftværnsmaskingeværer. Forsyningstropssoldaten er derfor kampsoldat — ganske som de øvrige våbens soldater.

De mangehånde særlige krav, der stilles, nødvendiggør en opdeling i uddannelsen af mandskabet, hvis to hovedlinier omfatter den egentlige transportvirksomhed og specialistvirksomheden. I en vis periode af uddannelsen vil forsyningstropperne komme til at udføre særlig tjeneste, der knytter sig til kravene under fredsforhold.

Ikke mindst tjenesten som motorfører kræver en betydelig ansvarsbevidsthed; men desuden må hver soldat være i besiddelse af initiativ

og udtalt pligtfølelse, idet han meget ofte vil komme ud for at måtte handle på egen hånd.

Inddeling:

Som nævnt er forsyningstropperne et nyt våben, og det er derfor endnu ikke helt færdigopstillet. Indtil videre består det af:

Generalinspektøren for forsyningstropperne, der er generalmajor eller oberst.

Motorskolen,

sjællandske trainregiment og

jydske trainregiment.

Sjællandske og jydske trainregiment består hver af et antal trainafdelinger.

Motorskolen uddanner militære motorsagkyndige og kørelærere.

Chefen for et regiment er oberst,

chefen for en afdeling er oberstløjtnant og

chefen for et kompagni er kaptajn (ritmester).

Bevæbning og udrustning:

Forsyningstropperne er udrustet med gevær m/50, som i forbindelse med granatstol kan anvendes til udskydning af pansergranat til forsvar mod panser. Endvidere er nogle udrustet med maskinpistol, pistol eller let maskingevær samt håndgranater. Til forsvar mod flyverangreb indgår tillige i kompagnierne adskillige luftværnsmaskingeværer.

Indenfor forsyningstropperne rådes over et meget stort antal motorkøretøjer af forskellig art — tunge og lette lastautomobiler, særlige transportvogne, benzintankvogne, sygetransportvogne, omnibusser og terrængående køretøjer. Under krig vil disse vogne i vid udstrækning blive suppleret med udskrevne civile motorkøretøjer.

BORNHOLMS VÆRN

De værnepligtige, der er udskrevet på Bornholm, indkaldes normalt til Bornholms værn, som består af fodfolk, feltartilleri, luftværnsartilleri, ingeniørtropper, telegraftropper og forsyningstropper.

Chefen for Bornholms værn er oberst.

FAGLIGE MYNDIGHEDER, INSTITUTIONER OG KORPS UNDER FORSVARSMINISTERIET

Forsvarets krigsmaterielforvaltning konstruerer og anskaffer krigsmateriel.

Forsvarets materielintendantur konstruerer og anskaffer beklædning, inventar og forbrugsgods.

Forsvarets bygningstjeneste bygger og vedligeholder kaserner og andre militære bygningsværker.

Våbenarsenalet,

Ammunitionsarsenalet,

Krudtværket,

Den militære klædefabrik,

Den militære brødfabrik,

Københavns militærhospital er fælles for forsvaret.

Tøjhusmuseet indeholder sjældne og værdifulde samlinger af våben og udrustning fra både ældre og nyere tid.

Forsvarets intendanturkorps uddanner intendanturpersonel og har det overordnede tilsyn med forplejningstjenesten og kasse- og regnskabsvæsenet ved forsvarets enheder.

Forsvarets lægekorps uddanner læge-, tandlæge- og sanitetspersonel og har det overordnede tilsyn med sundhedstjenesten i fredstid ved forsvarets enheder.

Forsvarets auditørkorps omfatter auditørpersonellet.

HÆRENS SKOLER

Hærens skoler henhører under de respektive våbeninspektører således:

Under generalinspektøren for fodfolket:

Skydeskolen for håndvåben
Forsvarets gymnastikskole
Fodfolkets reserveofficersskole
Fodfolkets sergentskole
Fodfolkets korporalskole og
Fodfolkets mathskole.

Under generalinspektøren for pansertropperne:

Pansertroppernes befalingsmandsskoler (herunder pansertroppernes mathskole).

Under generalinspektøren for artilleriet:
Artilleriskydeskolen
Feltartilleriets og luftværnsartilleriets befalingsmandsskoler og mathskole.
Under generalinspektøren for ingeniørtropperne:
Ingeniørskolen (herunder ingeniørtroppernes befalingsmandsskoler og mathskole).
Under generalinspektøren for telegraftropperne:
Hærens signalskole (herunder telegraftroppernes befalingsmandsskoler og mathskole).
Under generalinspektøren for forsyningstropperne:
Motorskolen og
Forsyningstroppernes befalingsmandsskoler og mathskole.
Under generalinspektøren for hjemmeværnet:
Hjemmeværnets befalingsmandsskole.

5. AFSNIT

SØVÆRNET

Hans Majestæt Kongen er højstbefalende over søværnet.

Forsvarsministeren administrerer søværnet gennem forsvarsministeriet.

Chefen for søværnet, der er viceadmiral, har kommandoen over søværnet og leder under krigsforhold Danmarks sømilitære forsvar. Han udøver sine beføjelser gennem *søværnskommandoen.*

Søværnsstaben, hvis chef er kontreadmiral, indgår i søværnskommandoen. Søværnsstaben forbereder og planlægger i samarbejde med forsvarsstaben, hærstaben og flyverstaben landets forsvar.

Kystflåden, hvis chef er kontreadmiral og flådeinspektør, er den samlende taktiske myndighed for søværnets skibsmateriel, der er fordelt til kystflådens afdelinger.

Skibsafdelingen er den samlende myndighed for eskorteskibe og patruljebåde. Heraf kan nævnes fregatterne Holger Danske og Niels Ebbesen (ca. 2100 tons) samt fregatten Thetis (ca. 1300 tons). Endvidere pa-

truljebådene Krieger, Krabbe, Bille, Buhl, Hammer og Holm (ca. 400 tons). Her skal også anføres opmålingsskibene Heimdal og Freja samt kongeskibet Dannebrog (ca. 1100 tons).

Torpedobådsafdelingen omfatter kystjagere, f. eks. kystjagerne Willemoes og Huitfeldt (ca. 900 tons), og motortorpedobåde (ca. 100 tons) med hertil hørende hjælpeskibe.

Undervandsbådsafdelingen omfatter undervandsbådene, for tiden tre både af U-klassen udlånt af den britiske marine, og de hertil hørende hjælpeskibe, f. eks. depotskibet Ægir (ca. 2600 tons).

Mineskibsafdelingen omfatter såvel minestrygere som minelæggere. Nævnes skal minestrygerne Søløven, Søhesten og Søhunden (ca. 300 tons) samt minelæggerne Lindormen (ca. 600 tons) og Langeland, Laaland og Lougen (ca. 300 tons).

Udrustet skibsmateriel organiseres i *divisioner*, som regel bestående af fire enheder af samme klasse. Divisioner kan organiseres i *eskadrer* og *flotiller*, men organisationssystemet er så smidigt, at *kampgrupper* med kort varsel kan sammensættes og organiseres på mange forskellige måder afhængig af operationens formål og det til rådighed værende danske og allierede skibsmateriel.

Skibschefer fører som *kommandotegn* orlogsvimpel på stortoppen. Kommandører og kommandørkaptajner, der på søen fører kommando over flere skibe, fører som kommandotegn orlogsstander af første henholdsvis anden grad. Officerer af admiralsklassen fører som kommandotegn kontreadmiralsflag, viceadmiralsflag eller admiralsflag.

Flådestationen, beliggende på Holmen i København, er kystflådens hovedbase. Her findes en række kaserner, depoter og værksteder, ligesom kystflådens kommandocentral og mange af de nedenfor nævnte myndigheder er placeret på Holmen.

Kystbefæstningen, hvis chef er kontreadmiral og kystbefæstningsinspektør, og som har kommandostation på Lynetten, omfatter en række forter og kystbatterier. Af forterne kan nævnes Middelgrundsfort, Flakfort, Dragørfort og Kongelundsfort. Af kystbatterier skal nævnes Stevns batteri og Langeland Syd.

Marinekommandoer og -distrikter. De danske farvande er inddelt i en række områder som følger:

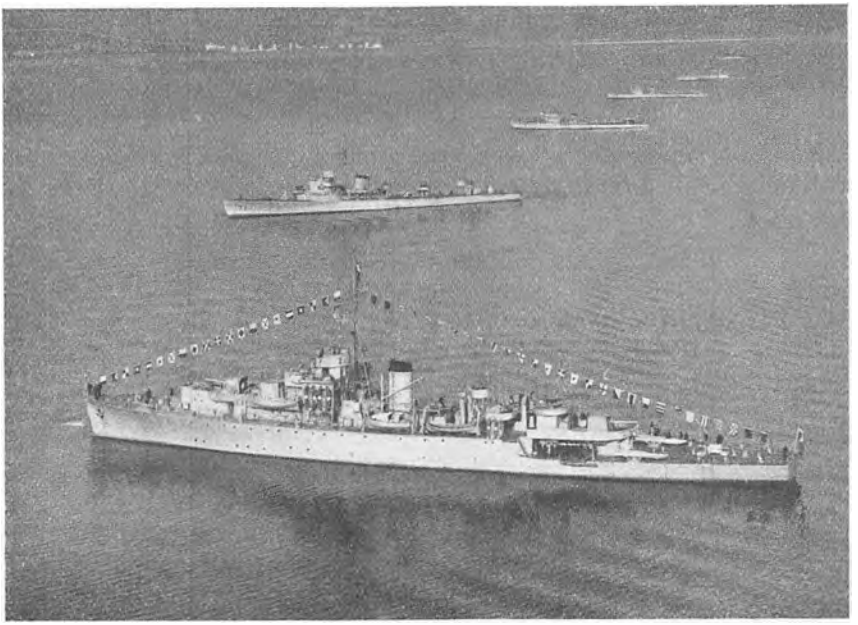

Fregatten »Niels Ebbesen«, torpedobådene »Hvitfeldt«, »Bille« og »Krieger«, mineskibet »Lindormen« og depotskibet »Tyra« under kongerevy ud for Århus.

Sundets marinekommando, herunder Øresunds marinedistrikt, (Lynetten)
Grønsunds »
Bornholms »
Bælternes marinekommando, » Storebælts »
(Aarhus)
Lillebælts »
Nordsøens og Kattegats marinekommando, » Nordsøens »
(Frederikshavn) Kattegats »
Færøernes marinedistrikt samt Grønlands kommando.

Disse myndigheder assisterer søværnskommandoen med ledelsen af det sømilitære forsvar i det pågældende område.

Chefen for Grønlands kommando har dog ledelsen af Grønlands samlede forsvar.

Foruden de taktiske myndigheder, der er nævnt ovenfor, råder søværnet over en række tekniske myndigheder:

Skibs- og maskininspektionen sørger for vedligeholdelse af søværnets skibsmateriel med dertil hørende maskinerier.

Søartilleriet anskaffer og vedligeholder kanoner, håndvåben, ammunition og ildledelsesmidler. Endvidere udgiver søartilleriet detaljerede bestemmelser for dette materiels anvendelse, ligesom søartilleriet bearbejder resultaterne af alle afholdte skydninger. Søartilleriet er søværnets højeste tekniske myndighed, hvad artilleri angår, ligesom chefen for søartilleriet, der er kommandør, er specialtjenesteinspektør.

Søminevæsenet er på tilsvarende måde søværnets højeste tekniske myndighed, hvad angår torpedoer, miner, minestrygningsmateriel samt antiundervandsbådsvåben.

Søværnets televæsen er på samme måde den højeste tekniske myndighed, hvad angår radio-, radar-, sonar- og projektørmateriel.

Søværnets navigationsvæsen anskaffer og vedligeholder magnet- og gyroskopkompasser, ekkoloddeapparater og andet navigationsmateriel.

Søtransportvæsenet tilrettelægger og leder for de andre værn transporter over søen af personel og materiel.

Kystudkigsvæsenet organiserer kystudkigstjenesten, hvorved farvandene kan holdes under konstant observation.

Søværnet har en række skoler fordelt under forskellige myndigheder. Hovedskoler er følgende:

Søværnets eksercerskole i Arresødal er en gennemgangsskole, hvorigennem alt søværnets personel passerer. Hvert år afholdes som regel fire eksercerskoler for værnepligtigt personel og to for frivilligt personel. Alle skoler er af ca. 2 måneders varighed, hvorefter mandskabet fordeles til søværnets øvrige tjenestesteder til videre uddannelse.

Søværnets mathskole på Holmen modtager mathelever fra eksercerskolen. Under uddannelsen til math undervises matheleverne såvel på mathskolen som i særlige skoleskibe for mathelever.

Søværnets sergent- og korporalskole uddanner såvel værnepligtige til korporaler eller sergenter som mather til oversergenter.

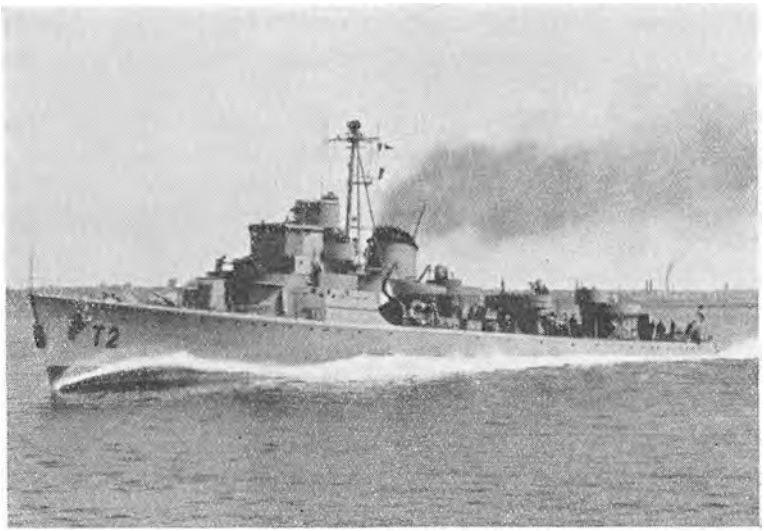

Torpedobåden „Willemoes".

Søværnets fenrikskole uddanner oversergenter til fenriker.

Søværnets reserveofficersskole uddanner sergenter til officerer af reserven.

Søværnets officersskole uddanner sergenter til officerer af linien. Skolen har flere sideløbende kurser for henholdsvis søofficerer, maskinofficerer og intendanturofficerer. Officersskolens elever, der betegnes kadetter, uddannes såvel i land på skolen som om bord i særlige skoleskibe for kadetter.

Foruden hovedskolerne råder søværnet over en række specialskoler, hvoraf enkelte skal nævnes:

Forsvarets fjernkendingsskole, der, som navnet antyder, er fælles for alle tre værn, uddanner specialister i fjernkending af kampvogne, krigsskibe samt luftfartøjer.

Kampinformationsskolen specialuddanner det personel, der er udset til at assistere skibschefer og andre chefer under disses ledelse af taktiske operationer.

Artilleriskolen på Gniben uddanner personel til luftmålsskydning.

Sonarskolen uddanner personel til betjening af de specielle antiundervandsbådsvåben.

Radioskolen, radarskolen og *signalskolen* uddanner personel til betjening af det under disse specialer hørende materiel.

Direkte under forsvarsministeriet hører, foruden søværnets officersskole og søværnets fenrikskole, en række civile institutioner af maritim karakter. Af disse skal nævnes:

Orlogsværftet, der er beliggende på Holmen. Orlogsværftet projekterer, bygger, ombygger og vedligeholder søværnets skibsmateriel med tilhørende maskinerier.

Søkortarkivet foretager søopmåling af danske, færøske og grønlandske farvande og udarbejder og udgiver på grundlag heraf søkort og sejlhåndbøger over disse områder.

Fyr- og vagervæsenet varetager fyrbelysning og afmærkning af danske, færøske og grønlandske farvande.

Søværnets personel er som de øvrige værns personel enten menige eller befalingsmænd.

Menige kan som i de andre værn være værnepligtige eller frivillige. De menige bærer mørkeblå bluseuniform med blå krave.

Værnepligtigt personel, der udtages til befalingsmandsuddannelse, gennemgår enten 4 måneders uddannelse på korporalskole eller 6 måneders uddannelse på sergentskole, hvorefter de udnævnes til konstabler, der er menige. Efter ialt 12 måneders tjeneste udnævnes de til befalingsmænd, henholdsvis korporaler eller sergenter.

Værnepligtige med skibsfører- eller styrmandseksamen, den udvidede maskinisteksamen eller med videnskabelig teknisk uddannelse kan efter 4 måneders uddannelse på sergentskole udnævnes til sergenter.

Distinktioner for værnepligtigt personel er røde. Eventuelle sparrer bæres af menige med spidsen nedad, medens befalingsmænd bærer sparrer med spidsen opad. I forbindelse med sparrer bæres et kronet tjenestegrensemblem for et af følgende specialer:

artilleri,	maskin,	artillerimekaniker,
matros,	tele,	minemekaniker,
mine,	intendantur,	torpedomekaniker
torpedo,	proviant,	kystmekaniker,
kyst,	sanitet,	skibsbygger.

Frivilligt personel, der normalt begynder som mathelever, bærer gule distinktioner, menige med spidsen nedad, befalingsmænd med spidsen opad. Efter 12 måneders tjeneste kan mathelever udnævnes til mather, der er menige. Efter gennemgang af sergentskolen udnævnes egnede mather efter ialt ca. 3 års tjeneste til oversergenter, der er befalingsmænd.

Fenriker udnævnes normalt i en alder af ca. 25 år efter at have gennemgået søværnets fenrikskole. Efter 4 års tilfredsstillende tjeneste som sådanne kan de forfremmes til overfenriker, der atter kan forfremmes til specialofficerer.

Oversergenter og befalingsmænd af højere grader bærer normalt mørkeblå jakkeuniform med forgyldte ankerknapper.

Fenriker og overfenriker bærer gulddistinktioner under kronede tjenestegrensemblemer på underærmerne.

Fenriker og befalingsmænd af højere grad kan være af linien eller af reserven. Liniens befalingsmænd er statstjenestemænd. Under indkaldelse lønnes reservens befalingsmænd på samme måde som liniens befalingsmænd af tilsvarende grad.

Officerer er distinktioneret med guldgaloner rundt om underærmerne. Øverste galon danner et øje.

Søofficerer er søløjtnant 2, søløjtnant 1, kaptajnløjtnant, orlogskaptajn, kommandørkaptajn, kommandør, kontreadmiral, viceadmiral og admiral.

Maskinofficerer bærer karmoisinrød tjenestegrensfarve mellem galonerne. Graderne er maskinløjtnant 2, maskinløjtnant 1, maskinkaptajnløjtnant, maskinkaptajn, maskinkommandørkaptajn og maskinkommandør.

Intendanturofficerer bærer hvid tjenestegrensfarve mellem galonerne. Graderne er intendanturløjtnant 2, intendanturløjtnant 1, intendanturkaptajnløjtnant, kaptajn, kommandørkaptajn og kommandør.

Læger bærer ponceaurød tjenestegrensfarve mellem galonerne. Graderne er reservelæge, overlæge, stabslæge 2 og stabslæge 1.

Specialofficerer bærer et anker i øverste galons øje og eventuelt tillige tjenestegrensfarve. Graderne er søløjtnant af specialgruppen, kaptajnløjtnant af specialgruppen og orlogskaptajn af specialgruppen.

6. AFSNIT

FLYVEVÅBNET

Chefen for flyvevåbnet, for tiden generalløjtnant Førslev, har den direkte kommando over flyvevåbnet.

Han er tillige chef for

Flyverkommandoen, der omfatter flyverstaben og specialtjenesteinspektørerne.

Flyverstaben assisterer chefen for flyvevåbnet med forberedelse, planlægning og ledelse af *landets forsvar* i luften.

Flyvebasiskommandoer. Flyvevåbnets styrker vest for Storebælt ledes af vestre flyvebasiskommando, medens styrkerne øst derfor ledes af østre flyvebasiskommando.

Flyvestationer. En flyveplads med dertil hørende anlæg og institutioner samt de der stationerede flyvende eller andre enheder af flyvevåbnet benævnes flyvestation.

Eskadriller. Luftfartøjer, som regel af samme art, organiseres i eskadriller, der normalt består af 12—16 luftfartøjer plus reserver.

Chefen for en eskadrille er kaptajn.

Grupper. En eskadrille er for tiden inddelt i 3 à 4 grupper à 4 luftfartøjer, der kan være formeret i 2 halveskadriller (flights) à 6 eller 8 luftfartøjer.

Roder. En gruppe er inddelt i 2 roder à 2 luftfartøjer.

Kontrol- og varslingstjeneste. Operationscentraler, radar- og radiostationer m. m. indgår i flyvevåbnets kontrol- og varslingstjeneste. Varslingstjenesten, hvori indgår den frivillige luftmeldetjeneste, rapporterer fjendtlige luftstyrkers bevægelser, medens kontroltjenesten bringer egne luftstyrker i kontakt med fjenden.

Flyvematerieltjenesten, hvis chef er oberst, sørger for anskaffelse og vedligeholdelse af flyvevåbnets særlige materiel, hvoraf det vigtigste er luftfartøjer og motorer hertil.

Skoler. Befalingsmandsskolerne omtales senere. Desuden findes flyveskolen, der uddanner flyvere og navigatører.

Forsvarets vejrtjeneste er underlagt flyvevåbnet, der i særlig grad er afhængig af en sikkert virkende vejrtjeneste.

FLYVEVABNETS ORGANISATION

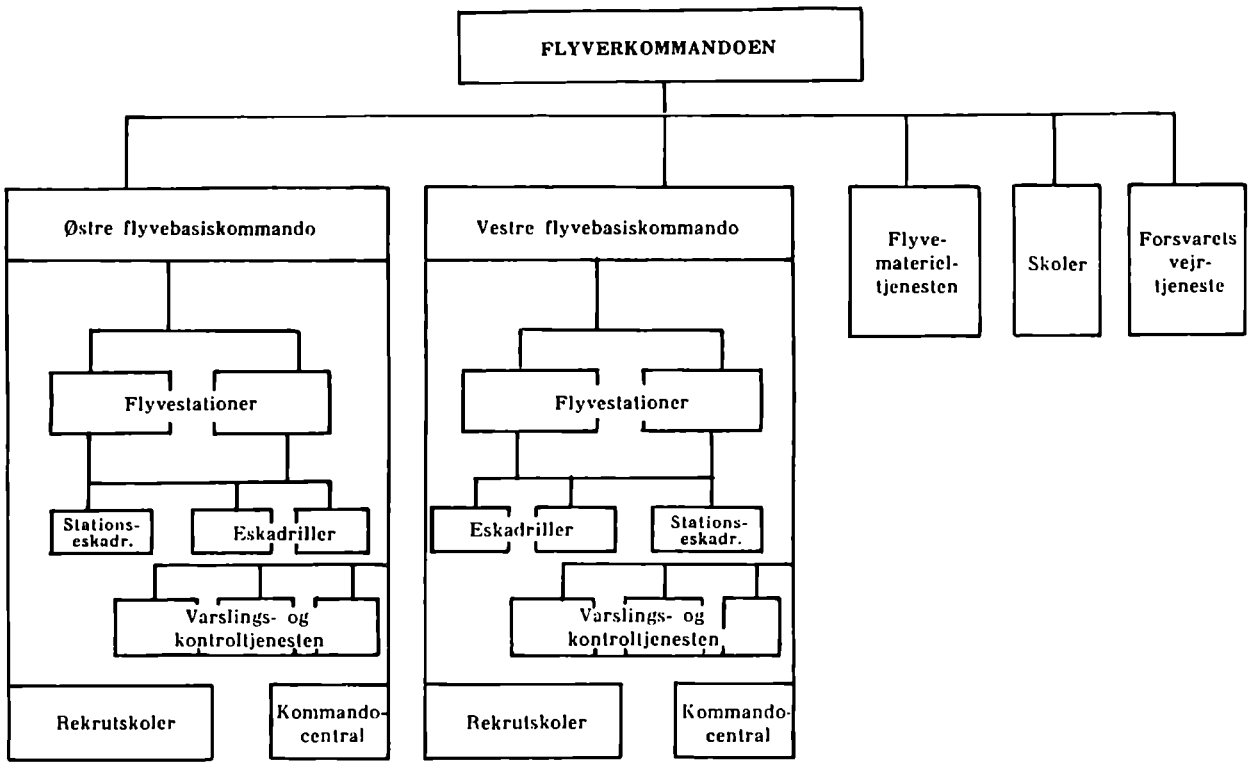

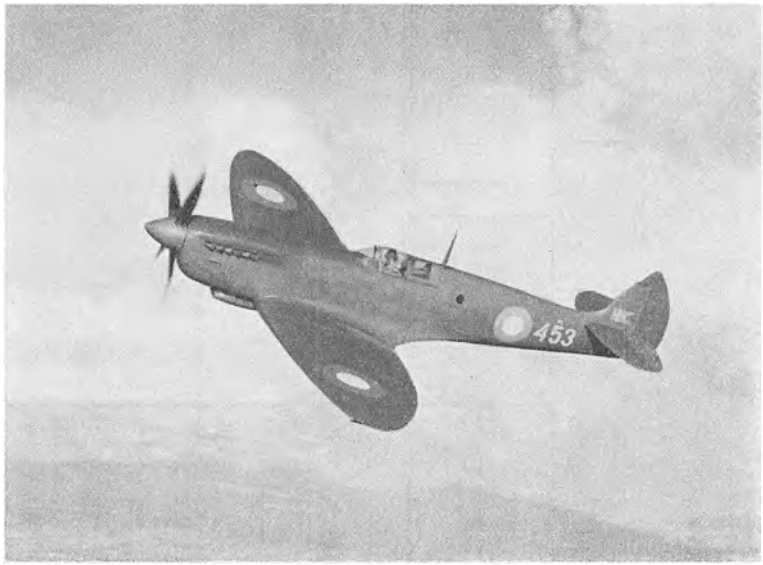

Eensædet jager, type Spitfire MK. II.

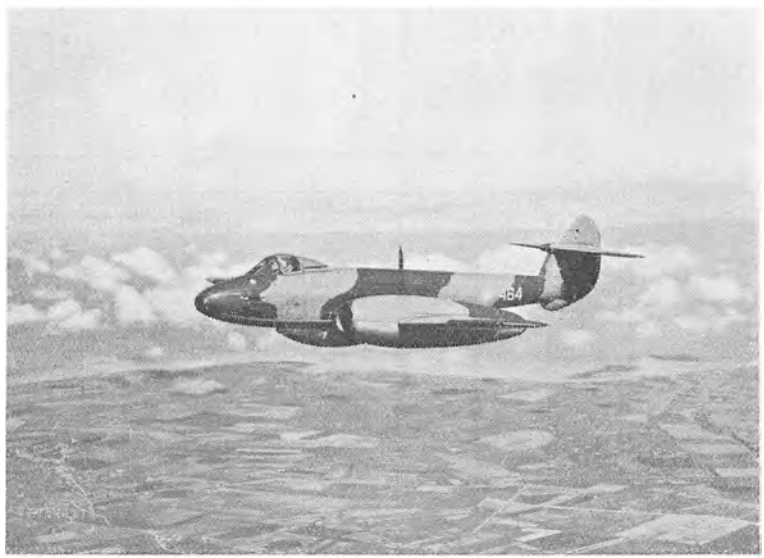

Eensædet jager, type Gloster Meteor F. MK. 4.

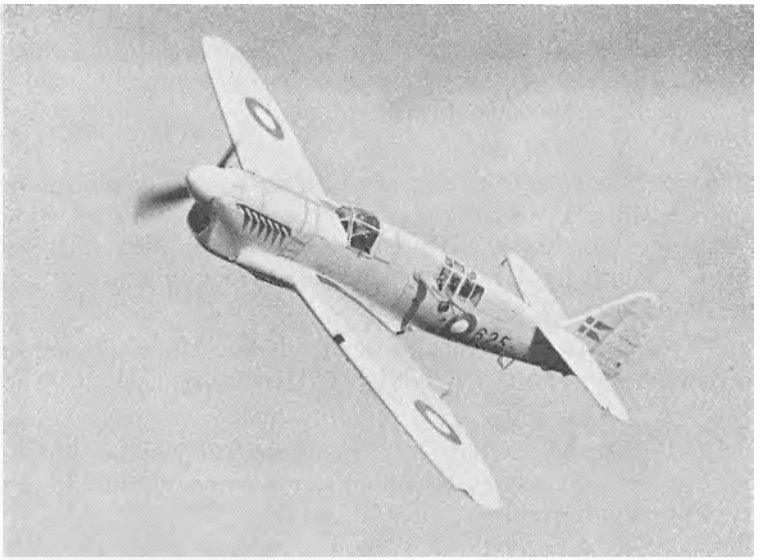

Opr. tosædet jager, anvendes som slæbemålsluftfartøj, type Fairey Firefly MK. I.

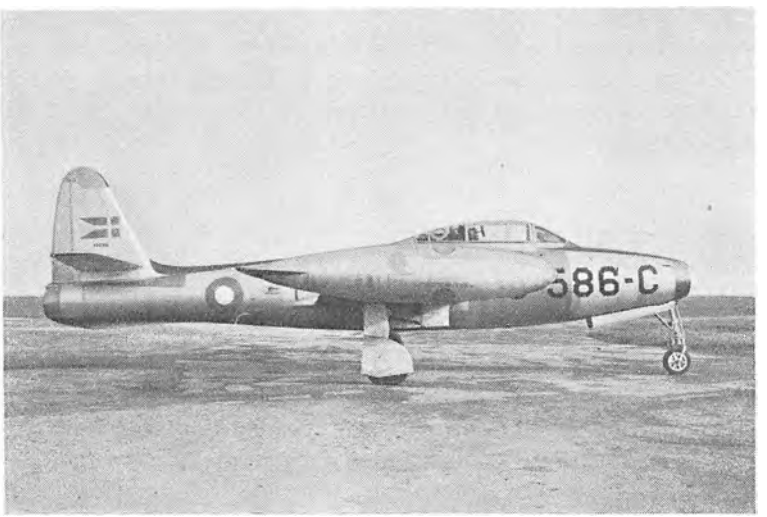

Eensædet jager, type Republic F.-84 E, Thunderjet.

LUFTFARTØJER

Jagere anvendes til bekæmpelse af fjendtlige jagere og bombere i større højder. De har høj fart og stor stige- og manøvreevne, men ringe flyvetid. For tiden anvendes britiske Meteorjagere, der har en bevæbning af 4 stk. 20 mm kanon.

Jagerbombere anvendes til taktisk samarbejde med hæren og søværnet. De har god fart, svær bevæbning og forholdsvis lang flyvetid. For tiden anvendes amerikanske Thunderjet luftfartøjer, der er bevæbnet med 6 stk. 13 mm maskingeværer samt et betydeligt antal raketter eller bomber.

Natjagere, der i de fleste tilfælde er tosædede og forsynet med radar, anvendes til bekæmpelse af fjendtlige luftfartøjer om natten og i dårligt vejr.

Transportluftfartøjer er større luftfartøjer, der kan medføre last, f. eks. tropper, passagerer, materiel. Eventuelt kan de være indrettet til at nedkaste tropper eller forsyninger med faldskærm.

Amfibieluftfartøjer kan lande såvel på land som på vand. De anvendes fortrinsvis til redning af flyvere på vand.

Skoleluftfartøjer anvendes ved personellets flyveuddannelse. For tiden bruges den danske KZ II og den britiske Chipmunk.

Specialluftfartøjer findes i flere forskellige typer såsom helicopter, der anvendes som forbindelsesluftfartøjer og til artilleriobservation, luftfartøjer til fotorekognoscering og fotografering for kortlægning samt glidere til luftlandetropper.

7. AFSNIT

HJEMMEVÆRNET

Hjemmeværnets opgave er inden for et snævert område — hjemstavnen — at forsvare de deri liggende vigtige objekter samt at forhindre modstanderen i at sætte sig fast inden for området.

Hjemmeværnets styrke ligger deri, at det altid er parat og med kort varsel kan samle sine enheder. Hver mand har sin udrustning og sine

våben på sin bopæl, ligesom han er indøvet i de opgaver, der skal løses, således at han nøjagtigt ved, hvor han skal være, og hvilket hverv han skal udføre.

Igennem dette beredskab kan hjemmeværnet til enhver tid sættes ind mod en modstander. Hjemmeværnsmandens nøjagtige kendskab til sin hjemegn giver ham en meget stor fordel over for modstanderen, som ikke kan have et sådant kendskab til den egn, hvor han eventuelt bliver landsat fra luften eller fra søen.

Hjemmeværnsenhederne optræder i små styrker, grupper eller delinger. Som følge heraf er det nødvendigt, at hver fører og hver hjemmeværnsmand er nøje uddannet og har evnen til at kunne optræde på egen hånd og handle på eget initiativ. Derfor må handlekraft være et af de mest fremtrædende kendetegn for hjemmeværnsfolk, og derfor

er det nødvendigt, at de forstår deres opgave og har interesse og vilje til med størst mulig kraft at løse dem. Derfor er det bedst, at hjemmeværnet i størst muligt omfang er opbygget på frivillig basis.

De opgaver, som hjemmeværnet skal tage sig af, kan stort set opdeles i følgende grupper:

1. *Bevogtningsopgaver* såsom bevogtning af vigtige trafiklinier, kyststrækninger, livsvigtige virksomheder, depoter o. s. v.

2. *Efterretningsopgaver* med det formål tidligst muligt og til stadighed at skaffe værnene kendskab til, både hvor fjenden er, og hvor han ikke er, og om muligt, hvad han foretager sig.

3. *Kampopgaver* som for eksempel nedkæmpelse eller indkredsning af faldskærmsfolk, angreb på mindre fjendtlige styrker eller på de fjendtlige forsyningslinier, optagelse af kampen mod fjendtlige tropper, landsatte fra luften eller på kysten, og fastholdelse af dem, indtil hærens afdelinger eller flådens skibe kan nå frem. Det er ligeledes en vigtig opgave for hjemmeværnet at modsætte sig og om muligt at hindre den fjendtlige opklaring på jorden og at støtte egne opklaringsstyrkers virksomhed. Derimod vil det sjældent være tilfældet, at hjemmeværnet kommer til at kæmpe i større enheder, og det kan på ingen måde træde i stedet for de egentlige kamptropper, men kan kun virke som supplement til disse. I kamp om byer og lokaliteter kan hjemmeværnet dog blive nødt til at kæmpe selvstændigt og hårdnakket.

Hvad der iøvrigt er anført under fodfolket for dettes forhold under kamp, gælder i hovedsagen også for hjemmeværnet.

HJEMMEVÆRNETS INDDELING

Hjemmeværnet er inddelt i hjemmeværnsregioner, af hvilke der findes 8, svarende til landets inddeling i regioner. Hjemmeværnsregionerne er igen inddelt i hjemmeværnsdistrikter, og disse igen i kompagniområder med hver sit hjemmeværnskompagni. Hjemmeværnskompagnierne opstilles efter behov. Bevæbningen er i hovedsagen som for fodfolkets lette kompagnier.

De formerede hjemmeværnsstyrker kommanderes af de befalingsmænd af værnene, som fører kommandoen i det pågældende område.

Hjemmeværnets organisation og opbygning forestås af hjemmeværnsledelsen i kontakt med den værnschef, til hvis værn hjemmeværnsenhederne skal stilles til rådighed (hærkommando, søværnskommando, flyverkommando).

Uddannelsen foregår i fritiden ved kompagnierne, flotillerne, delingerne og undertiden i grupperne, alt efter hvor samlet styrken er. Hovedvægten lægges på skydning og den feltmæssige optræden.

Når en mand frivilligt ønsker at indtræde i hjemmeværnet, henvender han sig til nærmeste hjemmeværnsmyndighed (kompagni, flotille, distrikt eller region) og får udleveret en optagelsesbegæring (begæringerne kan også fås på kommunekontorer eller andre offentlige kontorer). Begæringen udfyldes og indsendes til hjemmeværnsregionen. Den kan også afleveres til lavere hjemmeværnsmyndigheder (kompagni, distrikt), der sørger for, at den indsendes til hjemmeværnsregionen. Herfra sendes den til udskrivningskredsen til behandling, hvorefter den tilgår distriktsudvalget, som bestemmer, om ansøgeren kan optages eller ej.

Såfremt begæringen godkendes, modtager ansøgeren besked herom gennem hjemmeværnsdistriktet, med hvilket han skriver kontrakt for herefter at blive optaget i et kompagni (flotille). Efter iklædning påbegyndes uddannelsen, der normalt varer 100 timer det første år (menig III), 50 timer andet og tredie år (menig II) og 24 timer i hvert af de følgende år (menig I), så længe den pågældende står i hjemmeværnet.

Hvis en mand har modtaget uddannelse ved værnene, rykker han straks ind i den gruppe, der kun har 24 timers pligtig tjeneste om året.

Foruden frivillige kan der udskrives folk til hjemmeværnet. Disse gennemgår den ovenfor beskrevne uddannelse og står til rådighed for hjemmeværnet til det fyldte 50. år.

Endvidere vil værnenes ældre årgange eller dele deraf blive overført til tjeneste i hjemmeværnet, når rammerne for de mobiliserede værn er udfyldt. Disse overflyttede årgange får herefter vedkommende hjemmeværnsregion som stamafdeling og kan i givet fald indkaldes til hjemmeværnstjeneste indtil det fyldte 50. år.

HJEMMEVÆRNETS BEFALINGSMÆND

Ingen kan blive befalingsmand i hjemmeværnet uden at have gennemgået grunduddannelse og have vist sig i besiddelse af de nødvendige evner.

Hjemmeværnets befalingsmænd er:

1. *Befalingsmænd af værnene,* der tilkommanderes for at forrette tjeneste i bestemte tjenestestillinger, for eksempel chefen for hjemmeværnet, stabschef, adjutant, chefen for befalingsmandsskolen m. fl.

2. *Hjemmeværnets egne befalingsmænd:*

Regionsleder, ligestillet med oberst eller oberstløjtnant,
Distriktsleder, ligestillet med kaptajn,
Kompagni- eller flotillechef, ligestillet med kaptajnløjtnant,
Delingsfører, ligestillet med sergent,
Gruppefører, ligestillet med korporal.

Alle befalingsmænd har grønne gradstegn, der er anbragt på skulderen eller på ærmet.

Regions- og distriktsledere samt kompagni- og flotillechefer udnævnes og ansættes efter ansøgning. Delings- og gruppeførere udtages blandt folk, der frivilligt melder sig, og som er egnede.

Uddannelsen af befalingsmændene foregår på hjemmeværnets befalingsmandsskole, der er obligatorisk for befalingsmandsemner, der ikke forud har gennemgået en til graden svarende befalingsmandsuddannelse ved et af værnene.

DE FRIVILLIGE KVINDEKORPS

I henhold til hjemmeværnsloven kan frivillige foreninger, hvis medlemmer er kvinder, og som er organiserede og øvede således, at de kan være til støtte for hjemmeværnet, knyttes til dette ved overenskomst mellem forsvarsministeren og de pågældende foreninger.

På dette grundlag er der i 1951 sluttet en overenskomst med foreningerne »Danmarks lottekorps – kvindeligt hjemmeværn« og »Kvindelige marinere«, således at disse foreningers medlemmer stiller sig til rådighed for forsvaret. Sådanne kvinders stilling er folkeretslig og tjenstlig den samme som for hjemmeværnsmænd gældende, uanset under hvilken forsvarsgren de forretter tjeneste i fred eller krig.

DANMARKS LOTTEKORPS — KVINDELIGT HJEMMEVÆRN

Danmarks lottekorps – kvindeligt hjemmeværn er en frivillig, upolitisk landssammenslutning af danske kvinder, der har til formål på dansk og nordisk grund at samle kvinder til aktivt arbejde for vort land, dets forsvar og fremtid.

Enhver dansk kvinde mellem 16–60 år kan søge optagelse som lotte. Efter gennemgang af en grundskole på 46 timer og efter godkendelse

af et distriktsudvalg underskriver hun en aftale svarende til den kontrakt, som er gældende for hjemmeværnsfrivillige, og er herefter lotte. Efter iklædning påbegyndes specialuddannelsen, der tager sigte på at uddanne lotterne i signaltjeneste, motortjeneste, sanitetstjeneste, kontortjeneste, forplejningstjeneste eller lignende.

Korpset er udbygget over hele landet. Det har egne lederskoler, hvor befalingslotterne uddannes.

KVINDELIGE MARINERE

Kvindelige marinere er en upolitisk, frivillig organisation, der gennem hjemmeværnet er stillet til rådighed for søværnskommandoen.

Korpset har til formål at uddanne kvinder til som nonkombattanter at assistere søværnet i en krigs- eller beredskabssituation. Uddannelsen foregår i fritiden. Den deles i en grunduddannelse af 1—3 måneders varighed og en fortsat uddannelse, der tager sigte på specialuddannelse og uddannelse af befalingshavende.

8. AFSNIT

ALMINDELIGE TJENESTEFORHOLD

LYDIGHED OG RESPEKT

I indledningen er omtalt disciplinens art og betydning. På den hviler kommandoføringen i hæren og dermed dennes værdi.

Lydigheden er en grundbestanddel af disciplinen, og derfor skal enhver soldat uden at tænke på sig selv og uden indvending sætte hele sin vilje ind på nøjagtigt at adlyde enhver tjenstlig befaling, som hans foresatte giver ham.

Disse, den meniges foresatte er:

- hans gruppefører (korporalskabsfører), sektions- og delingsfører, underafdelingens næstkommanderende og chef, hans afdelings-, regiments- og regionschef, chefen for landsdelskommandoen, chefen for hæren og forsvarsstaben samt
- andre befalingsmænd eller menige, som beordres til at have kommandoen over ham, eller som selv tager kommandoen under den foresattes forfald, således som det f. eks. kan ske under fægtningsøvelser el. lign.
- i den indre tjeneste alle underafdelingens befalingsmænd.
- skildvagter og patrouiller samt militærpoliti under udførelsen af deres hverv.

Skulle det tilfælde indtræde, at en foresat giver en befaling, til hvilken han ikke er tjenstlig berettiget, eller som måske endog strider mod loven, skal også en sådan befaling adlydes uden indvending, og den menige, der adlyder den, er ansvarsfri, selv om han ved udførelsen kommer til at begå en forbrydelse. Der er dog herved *den væsentlige betingelse for ansvarsfrihed*, at den menige ikke har vidst eller at det ikke var ham umiddelbart indlysende, at befalingen tilsigtede en forbrydelse. Hvis det er ham umiddelbart indlysende, at befalingen tilsigter en forbrydelse, skal befalingen naturligvis ikke adlydes, og der kan da hverken rettes tiltale eller blot bebrejdelse mod ham, fordi han ikke har adlydt.

Sker det, at den menige får en befaling, som han mener *strider mod en tidligere given befaling*, skal han straks gøre opmærksom derpå, men hvis den nye befaling fastholdes, skal han adlyde den.

Forstår han ikke en befaling helt, skal han straks sige til med ordene: »Ikke forstået«.

Hvis han som følge af en ny ordre eller af anden grund bliver *forhindret i at udføre en befaling,* skal han snarest muligt melde det til den, der har givet befalingen. Kan han ikke selv gøre det tidsnok til, at den foresatte kan træffe fornøden anden bestemmelse, må han søge ad anden vej at give den foresatte underretning.

Den menige får almindeligvis hver dag på en fastsat tid befaling om næste dags tjeneste *(appel).* Er han af en eller anden årsag fraværende, når befalingen gives, skal han selv skaffe sig at vide, hvad der er befalet for hans vedkommende.

Han må ikke uden tilladelse *bytte* den tjeneste, hvortil han er befalet, eller *overdrage* den til andre.

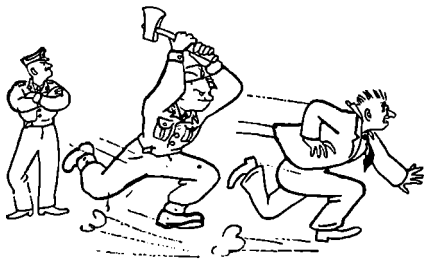

Der er dog herved den væsentlige betingelse, at den menige ikke har vidst eller ikke under udførelsen forstod, at befalingen tilsigtede en forbrydelse.

Alle befalingsmænd og ligestillede er den meniges »*overmænd*«, d. v. s. tjenstligt ældre end han selv. Den menige skal i hele sin færd være høflig og korrekt, men det ligger i sagens natur, at han som følge af overmandens højere stilling i særlig grad viser ham *respekt,* som giver sig udslag i den meniges optræden. Hermed drejer det sig i virkeligheden kun om almindelige høflighedsformer, men disse får i hæren særlig betydning, fordi overholdelse af dem bærer vidnesbyrd om god ånd og disciplin.

Man kan naturligvis ikke give forskrifter for, hvorledes soldaten skal opføre sig under alle forskellige forhold, og det er heller ikke nødvendigt. At han skal gå af vejen, når han møder en overmand eller opdager ham lige bag sig, ligesom at han om fornødent gør plads for overmanden, hvor det er muligt, kan ingen være i tvivl om, lige så lidt som f. eks. at en motorfører, der kører for en overmand, skal åbne og lukke vogndørene og i øvrigt hjælpe overmanden ved ind- og udstigning.

Derimod kan der være grund til at nævne nogle særlige tilfælde for den tjenstlige optrædens vedkommende.

Kommer en overmand ind i en kasernestue eller andet militært rum, hvor menige opholder sig, og ingen befalingsmænd er til stede, skal den, der først ser overmanden, råbe »Ret«, hvorpå alle de til stede værende menige retter sig, hvor de står, og vender sig mod overmanden.

Skal en menig udføre et arbejde el. lign., hvor en overmand er til stede, skal han først bede overmanden, eller hvis der er flere til stede, da den med den højeste grad, om tilladelse dertil. På tilsvarende måde forholder han sig, hvis han vil tale med en overmand, der er sammen med andre overmænd. Er den overmand, med hvem han skal tale, inde *i et kontor (skrivestue) eller andet lokale* tager den menige hovedbeklædningen af, med mindre han møder med gevær (maskinpistol eller let maskingevær), og banker på døren (et enkelt slag efterfulgt af et dobbelt slag). Er det et kontor, han søger adgang til, banker han kun een gang, medens han i andre tilfælde banker endnu en gang, hvis der ikke svares. Han lukker derefter døren op, går indenfor, lukker døren efter sig, træder til side og indtager retstillingen. Når overmanden giver tegn dertil, træder han nærmere, siger hvem han kommer fra og afgiver sin melding eller afleverer, hvad han skal overbringe. Han afventer derefter nærmere ordre, hvorpå han træder af og forlader lokalet, idet han tager front mod overmanden, når han åbner døren og går ud.

Skal en menig *ledsage en overmand,* følger han denne, hvis ikke anden ordre gives, i nogle skridts afstand.

Der er ovenfor omtalt former, som følger af den respekt, en menig skal vise over for overmænd. Men der er et tilfælde, hvor den menige også har lydighedspligt over for en hvilkensomhelst overmand, selv om denne ikke ellers er hans foresatte, nemlig *hvis en overmand skrider ind for at opretholde eller genoprette orden blandt soldater.* Hvis overmanden er kendt af den menige, er i uniform eller på anden måde godtgør, at han er befalingsmand, bliver han da den meniges foresatte og skal adlydes som sådan.

HILSEPLIGTEN

Den respekt, den menige skylder enhver overmand, får over for hans foresatte et ydre udtryk i hilsepligten, en hilsepligt, som markerer den indbyrdes samfølelse mellem forsvarets personel, og som gælder over for alle underafdelingens befalingsmænd og alle foresatte såvel når den pågældende er i uniform, som — for så vidt den menige kender ham — også når vedkommende er civilklædt. Hilsepligten indtræder yderligere over for enhver *overmand,* der henvender sig til den menige, eller som

den menige ønsker at tale med. *Følges den menige med andre soldater,* som hilser en overmand, hilser den menige selvfølgelig også, selv om overmanden ikke er hans egen foresatte. Den menige skal endvidere hilse *skildvagter* ved kgl. slotte og militære etablissementer.

Først og fremmest gælder hilsepligten over for *kongen, dronningen* samt andre kongelige personer, for hvilke soldaten yderligere skal vise sin ærefrygt ved at gøre front, inden han hilser.

Ligesom det er almindeligt blandt civile, er det også naturligt, at soldaten viser ærbødighed mod *ligtog.*

Når soldaten til fods møder et ligtog, skal han standse, tage front mod rustvognen og hilse i retstilling, medens rustvognen passerer.

Er soldaten på cykel eller motorcykel (solomaskine), skal han standse, sidde af og hilse i retstilling, medens rustvognen passerer. Er soldaten til hest standser han og hilser.

Til vogns (bil eller motorcykel med sidevogn) standses og hilses på pladserne.

Ved passage af et ligtog bagfra hilser fodgængere på sædvanlig måde, medens de passerer rustvognen.

Cyklende, ridende og kørende sætter farten ned, medens de passerer ligtoget, og med undtagelse af motorføreren, motorcykelføreren eller kusken hilses der, medens rustvognen passeres.

Med vort flag forbinder vi alle tanker om vort fædreland, for hvilket det er et sindbillede. Men for hæren er dens *faner og estandarter,* som for flåden *orlogsflaget,* tillige et tegn, der ved at minde om hærens og flådens tidligere indsats for fædrelandet virker manende for alle soldater. Derfor skal flaget holdes i ære, og soldater gøre front og hilse hærens faner og estandarter samt flådens orlogsflag, når de bæres udfoldet af en fanebærer i et kommando, og derfor skal han forholde sig på samme måde, når flaget hejses eller hales ned på kaserner, i lejre eller andre militære anlæg eller på orlogsskibe.

Tilsvarende betydning som flaget har *kongesangen* »Kong Christian stod ved højen mast«, såvel som sangen »Der er et yndigt land«. Når disse synges eller spilles, indtager soldaten retstillingen — hvis han bærer gevær, da med gevær ved fod — og hilser i øvrigt, hvis han har hovedbeklædning på.

I overensstemmelse med det overalt gældende udtryk for mellemfolkelig høflighed følges også samme regel over for *fremmede nationers* (i krigstid allieredes) *flag og nationalmelodier.*

Forinden den menige hilser, skal han, hvis han ryger, tage tobakken ud af munden; hvis han er optaget af arbejde, skal han afbryde dette, hvis han er i samtale, skal han ophøre med denne, og hvis han står bortvendt fra den foresatte, skal han vende sig imod ham.

Når den menige møder en foresat, skal han begynde sin hilsen mindst 5 skridt før og ophøre med den 3 skridt efter, at han har passeret den foresatte. Kommer han bagfra forbi den foresatte, begynder han sin hilsen lidt før, han er ud for ham, og fortsætter til han er kommet nogle skridt forbi den foresatte.

Ryttere, som rider i fri gangart, og cyklister, som kører stærkt, skal sagtne farten, medens de hilser. Er det nødvendigt at bruge begge hænder for at styre hest eller cykel, hilser de ved at rette sig og så vidt muligt se på den foresatte.

Sidder eller ligger den menige, når en foresat nærmer sig, skal han rejse sig, gøre front og hilse, med mindre den foresatte giver tegn til, at han ikke skal lade sig forstyrre.

Træffer den menige en foresat *i et offentligt lokale,* på jernbane, i sporvogn el. lign. skal han hilse, når den foresatte eller han selv kommer og går.

Til vogns (også i sporvogn) og, forsåvidt forholdene tillader det, i restaurationslokaler, hilser den menige, som han sidder eller står.

Den menige skal *ikke hilse*

- *i kirker* under gudstjenesten,
- *under kørsel,* når han fører motorvogn eller motorcykel. Kuske skal rette sig og se på den foresatte.
- *i geleddet.* Står han i rørstilling i geleddet, retter han sig op, når en overmand taler til ham.
- *på selve hvilepladsen* under hvil under kommando, medmindre en overmand henvender sig til ham, eller han selv vil tale med en overmand.

TILTALEFORMER

Ved henvendelse til en overmand skal den menige indtage retstillingen og hilse (såfremt forholdene tillader det).

Han skal tale *højt* og *tydeligt* og fremføre sit ærinde *kortfattet* og *klart,* idet han ser frit og åbent på overmanden.

Henvendelsen indledes med »Hr.« efterfulgt af overmandens grad. Iøvrigt skal den menige udtrykke sig således, som det falder ham naturligt, og med brug af de almindeligt anvendte høflighedsformer. Efter indledningen kan i den videre tiltale benyttes formen »De«.

Eksempler:

Hr. premierløjtnant. Jeg melder, at 1. deling er på plads.

Hr. kaptajn. Jeg vil gerne bede om orlov på onsdag, da mine forældre har sølvbryllup.

Hr. sergent. Jeg skulle bede Dem komme hen til fenrik Jensen.

Hr. kaptajnløjtnant. Vil De sige mig, hvornår kompagniet skal stille i eftermiddag?

Ved meget korte svar tilføjes »hr.« efterfulgt af graden, f. eks.:

Javel, hr. korporal.

Tak, hr. kaptajn.

Nej, hr. overlæge.

Ved hyppige gentagelser i samme ordskifte kan »hr.« og graden udelades.

Såfremt den menige har en særlig tjenstlig virksomhed (stuevagt, garagevagt, ordonnans eller lignende), skal han ved henvendelse straks sige dette, f. eks.:

Hr. korporal. Stuevagten melder, at der er gået en rude itu.

Hr. premierløjtnant. Ordonnans fra 1. kompagni søger kaptajn Nielsen.

Vil den menige umiddelbart påkalde overmandens opmærksomhed, sker dette f. eks. således:

Hr. sergent. Kaptajnen kalder på Dem.

Omtaler den menige overmænd, skal han nævne graden alene eller graden og navnet, f. eks.:

Det var korporalen, der gav mig ordren.

Jeg har lige set sergent Hansen på kontoret.

Har den menige ikke forstået, hvad overmanden sagde til ham, siger han: »Ikke forstået«.

FORSKELLIGE FORHOLD

De meniges indbyrdes forhold og deres optræden.

Da de menige lever under samme ydre vilkår og inden for underafdelinger og afdelinger stadig omgås, er det uundgåeligt, at de efterhånden får et grundigt kendskab til hverandre. Uanset de forskellige forhold, hvorunder de tidligere har levet, knyttes de sammen i det militære liv, hvor de står på lige fod. Men det er ikke ligegyldigt, hvorledes dette samvær udvikler sig. En dårlig ånd og tone skaber utilfredshed og gør det vanskeligt for den enkelte at finde sig til rette. Omvendt gør en god ånd og tone hele tjenesten lettere for alle, men om dette skal opnås, afhænger først og fremmest af de menige selv. Hovedsagen bliver da, at der mellem dem findes et godt *kammeratskab,* hvor alle som gode venner tager hensyn til hverandre og særligt hjælper dem, som af en eller anden grund har svært ved at underordne sig de militære pligter og krav. Størst betydning har det, at de, som har vilje og evne dertil, foregår de andre med et godt eksempel. — Et sådant kammeratskab vil naturligt føre til en samhørighed inden for afdelingen og forøge tilknytningen til den, således at der skabes en »korpsånd« og dermed det gensidige tillidsforhold og den tryghed, der er af så stor betydning såvel for den enkelte soldat som for tjenesten i det hele.

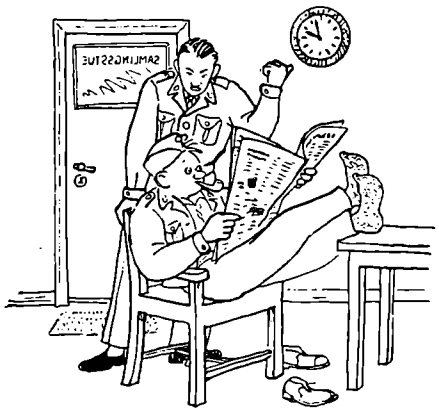

Hjælp den kammerat, der har svært ved at underordne sig de militære pligter.

Da alle menige er ligestillet, bliver de også for så vidt kammerater, selv om de hører til forskellige afdelinger eller våbenarter og uden hensyn til, om de hører til hæren, søværnet, flyvevåbnet eller hjemmeværnet.

En ærekær soldat opfører sig altid godt både i og uden for tjenesten. Han må også huske på, at hvor han færdes uden for tjenesten på gader og andre offentlige steder, vil der blive lagt mærke til ham, fordi han er i uniform. En soldat, der opfører sig slet, er højrøstet eller på anden måde støjende eller måske endog beruset, gør et stygt indtryk og kan i alvorlige tilfælde blive strafskyldig. En sådan opførsel er heller ikke

velset af den civile befolkning, som netop sætter pris på og måske endog er stolt af en god optræden blandt soldaterne. Disse må derfor gøre sig værdige hertil ved en god holdning, ved ren og ordentlig påklædning såvel som ved at være høflig og hjælpsom (f. eks. over for gamle og svagelige).

Orlov og anden frihed.

Såfremt tjenesten tillader det, kan der gives den menige orlov ved jul, nytår, påske og pinse, som regel i forbindelse med fribefordring til hjemmet.

I garnisonen kan der, når forholdene tillader det, tilstås orlov fra lørdag eftermiddag til søndag aften.

Ønsker den menige orlov på anden tid, skal han ved et skriftligt vidnesbyrd efter de foresattes nærmere bestemmelse, som regel fra en offentlig myndighed (præst, sognefoged el. lign.) kunne godtgøre, at det er særdeles vigtigt for ham at få lov til at rejse.

En soldat, der opfører sig slet, er højrøstet, støjende eller måske endog beruset, gør et stygt indtryk.

Sygdomstilfælde.

Bliver soldaten syg, melder han det, for at han om fornødent kan blive fremstillet for lægen.

Han skal ligeledes melde til sine foresatte, når han får at vide, at nogen af hans kammerater søger at skjule en sygdom eller har utøj og ikke selv vil melde det. Når soldaten er under behandling af militær læge, må han ikke uden tilladelse samtidig lade sig behandle af nogen anden læge.

Hvis soldaten bliver syg, medens han ikke opholder sig ved sin afdeling f. eks. under orlov, og han ikke kan rejse hjem til sin afdeling, sender han eller hans pårørende snarest indberetning til denne.

Han kan uden betaling lade sig indlægge på det nærmeste militære

sygehus (infirmeri) eller på et civilt sygehus, hvis der ikke er noget militært infirmeri eller sygehus i nærheden.

Når han vender tilbage til afdelingen, skal han medbringe en skriftlig erklæring om sygdommen fra en militær myndighed eller civil læge.

Omkostningerne ved lægebehandling i hjemmet kan kun ventes godtgjort, såfremt der ikke har været mulighed for indlæggelse på sygehus.

Skriftlige henvendelsers form, forholdsattest.

Såfremt soldaten skriftligt vil redegøre for en sag, stiles skrivelsen til kompagniet (eskadronen, batteriet, eskadrillen). Den skrives som regel på ¼ eller ½ ark (standardformat A 5 eller A 4).

Eksempel på melding el. lign.:

Menig nr. 455733 Jens Hansen ved 1. kompagni af I/2. regiment
Haderslev, den 17/6 19....
Til
1. kompagni af I/2. regiment.
Undertegnede .....
.....
Nr. 455733 J. Hansen.

Om affattelse og indsendelse af ansøgninger fra *hjemsendte* værnepligtige henvises til de pågældende afsnit af *soldaterbogen*. I særdeleshed må bemærkes, at værnepligtige, der vil ansøge eller spørge deres militære foresatte om noget, der vedrører militærtjenesten skal skrive til deres regiments personelkontor (hjemmeværnsregion) og ikke direkte til forsvarsministeriet, hvilken sidste fremgangsmåde kun vil forsinke besvarelsen.

Såfremt det er en vigtig sag, som skal frem til højere myndigheder, bør soldaten forinden henvende sig til sine foresatte for at få den fornødne vejledning.

Soldaten kan ved sin hjemsendelse eller senere ved henvendelse til regimentets personelkontor (evt. hjemmeværnsregion) få udstedt en *forholdsattest*. En god forholdsattest er af stor betydning ved ansøgninger om plads efter hjemsendelsen, ikke mindst over for stat og kommune.

Foreninger og sammenkomster.

Soldater må ikke uden deres foresattes tilladelse indbyrdes danne foreninger i tjenstlige eller politiske øjemed eller holde sammenkomster (jfr. dog side 125) for at rådslå om tjenstlige eller politiske sager. Det kan forbydes soldater at deltage i politiske optog, møder og foreninger af civile medborgere.

Andre forhold.

Soldaten skal adlyde politiet og på opfordring hjælpe det, men skal i øvrigt holde sig fra steder, hvor der er opløb, slagsmål o. lign.

Får han at vide, at der er ildløs i kaserner, slotte eller andre større offentlige bygninger, eller at der er sket større ulykker (togkatastrofer ell. lign.) skal han straks skynde sig til sit kvarter (kaserne, lejr o. lign.), da der kan blive brug for, at han udkommanderes til hjælp.

KLAGER m. m.

Det er af stor betydning for disciplinen, at tjenstlige forhold, som kan give de menige grund til *berettiget* utilfredshed, bliver fremsat for de foresatte enten som en ansøgning eller som klage. Derfor skal den menige, som vil ansøge om ændring af tjenstlige forhold, der efter hans overbevisning har været utilfredsstillende, eller som føler sig forurettet af en overmand, henvende sig til sin *underafdelingschef*, som da lader sagen gå videre, hvis den skal afgøres af en højere myndighed.

Bedst er det naturligvis, at man forinden der fremsættes ansøgning eller klage, får sagen bilagt på en for alle parter tilfredsstillende måde. Tror den menige, at der sker ham uret ved en befaling, kan han derfor — såfremt det ikke sinker tjenesten — på beskeden og høflig måde fremføre sin mening for den foresatte, således at der bliver mulighed for at få sagen udjævnet, inden den menige indgiver sin klage. Føler en menig sig krænket ved en overmands tiltale eller adfærd, kunne det føre til forløbelse, der forværrer sagen måske også for den menige selv, hvis han på stedet tog til genmæle eller tilkendegav sin misstemning. Dette er derfor forbudt, men den menige kan siden henvende sig til overmanden og

bede om forklaring. Hvis denne ikke tilfredsstiller ham, kan han derefter indgive sin klage. — Endelig skal den menige, inden han henvender sig til underafdelingschefen med en klage over en foresat tjenstligt melde denne, at han agter at klage over ham.

At klage er en alvorlig sag, som ikke må tages letsindigt og tankeløst. Er der ingen rimelig grund til at klage, eller fremsættes klagen måske endog mod bedre vidende, kan den menige blive draget til ansvar. Den, der tænker på at klage, må derfor grundigt overveje sagen og derved også gøre sig klart, om han ikke selv ved sin opførsel har givet anledning til overmandens adfærd. I selve klagen må han holde sig nøje til, hvad han selv har lidt af uret, og kun fremføre, hvad han har fuldkommen vished for. — Den måde, hvorpå en klage eller en ansøgning fremsættes, skal være korrekt, og det kan ikke tåles, at en menig ytrer sin utilfredshed med en foresats adfærd eller klager over mangler og besværligheder på en sådan måde, at han burde indse, at dette kan give anledning til udbredelse af en utilfredshed, som er farlig for disciplinen.

Den menige kan i disse sager, som i alt, hvad der vedrører ham, tillidsfuldt henvende sig til underafdelingschefen for hvem det, som sagt, er af betydning at få fjernet, hvad der med rette kan vække utilfredshed. Det er muligt, at underafdelingschefen fraråder ham at fremsætte klagen. Mener den menige ikke, at han vil følge dette råd og stadig ønsker at klage, står dette ham frit for, og han skal da blot fremsætte sit ønske derom på høflig måde.

De samme regler, som gælder for den enkelte, der vil klage eller ansøge om noget, skal også følges, når *flere menige* føler sig forurettet ved samme overmands tiltale eller adfærd eller i øvrigt ved noget der vedrører tjenesten. Hvor ingen talsmandsordning findes (se nedenfor), må de menige ikke afholde møder for at rådslå om sådanne sager, medmindre to af dem på egne og de andres vegne først har indhentet underafdelingschefens tilladelse dertil. Ligeledes skal to af dem på egne og de andres vegne forebringe klagen eller ansøgningen for underafdelingschefen eller underskrive den, hvis den indgives skriftligt. Ansøgningen eller klagen skal oplyse alle deltagernes nummer og navn.

Menige, der ikke selv har været genstand for den tiltale eller behandling, som omhandles i klagen, må ikke deltage i denne, men kan naturligvis blive afhørt som vidner.

For at gøre det lettere for menige at fremføre for underafdelingschefen ansøgninger eller klager såvel som andre anliggender, der ikke er

af kommandomæssig art, har de menige ved samme underafdeling ret til at vælge to *talsmænd,* dog vil talsmændene i retkrutskolens første to måneder blive udpeget af underafdelingschefen. Under ledelse af en af talsmændene kan de menige inden for underafdelingen under iagttagelse af sømmelige former afholde møder — almindeligvis på samlingsstuen — for at rådslå med talsmændene eller for at vælge talsmænd. Valget af disse skal ske skriftligt og hemmeligt og afgøres ved simpel stemmeflertal. I tilfælde af stemmelighed foretages lodtrækning. Menige, der er straffet med skærpet arrest eller strengere straffe, kan ikke vælges eller forblive som talsmænd.

Findes på samme kaserne flere underafdelinger, kan disses talsmænd, når anliggender og fælles interesser ønskes behandlet, træde sammen for at drøfte emnet.

Såfremt talsmændene efter henvendelse til underafdelingschefen ikke anser sagen for afsluttet, kan de efter melding til underafdelingschefen henvende sig til afdelingschefen eller ad kommandovejen indsende skriftlig fremstilling af sagen til forsvarsministeren.

I overensstemmelse med hvad der gælder for den enkelte menige, der vil klage over en foresat, skal talsmændene tjenstligt melde den foresatte, at de agter at føre klage over ham, og talsmændene kan drages til ansvar, såfremt de er klare over, at klagen savner rimeligt grundlag.

I klager over overmænd eller foresatte skal de klagendes navne anføres for den, for hvem klagen fremføres.

KASERNEORDEN

I kaserner eller faste kasernemæssige øvelseslejre fører kasernekommandanten det øverste tilsyn med kaserneordenen og er i så henseende foresat for alle, der bor på kasernen.

Adgang til eller udgang fra kasernen må kun finde sted ad de tilladte veje.

De menige skal være i deres kvarter fra retræte (aftensignal) normalt kl. 22,00, til reveille (morgensignal) med mindre de har særlig udgangstilladelse (orlov eller nattegn). I så tilfælde skal de ved ud- eller indpassage melde sig til kasernevagten.

Almindelige regler for ordens opretholdelse.

Alle skal iagttage orden og renlighed og opføre sig sømmeligt på kasernen og dennes grund. De af kasernekommandanten givne ordensbestemmelser skal efterkommes.

Al unødvendig støj, herunder støjende brug af radioapparater, er forbudt i kasernen og på dens grund.

Uden for musikstuen må musikøvelse kun foretages med kasernekommandantens tilladelse.

Det er forbudt på et militært område at uddele, opklæbe, fremlægge — eller med disse formål for øje at være i besiddelse af — enhver form for

Er De altid forsigtig med ild? *Næh —!* *Desværre —!*

reklame- eller agitationsmateriale (herunder skrifter, løbesedler etc.) uden tilladelse fra den stedlige kommandant, og det er endvidere forbudt uden særlig tilladelse at søge at opnå underskrifter eller anden form for tilslutning til adresser o. lign.

Mandskabet må ikke indføre eller have bayersk øl eller spiritus på kasernen.

Kortspil og lignende spil om penge må ikke finde sted på kasernen. I kaffeudsalg, marketenderier m. v. må der overhovedet ikke spilles.

Tobaksrygning er forbudt på sovestuer for menige, i stalde og garager, på depoter og magasiner samt i undervisningslokaler.

Enhver er pligtig at påse, at anvendelse af åben ild, elektrisk kraft eller varme ikke udsætter kasernen for ildsvåde.

Udbryder der ildløs på en kaserne, stiller alle straks på underafdelingens stilleplads og forholder sig i øvrigt efter de af kasernekommandanten herom givne bestemmelser.

Lokaler.

Forinden soldaten går ind i en kasernebygning, skal han i snavset føre omhyggeligt afskrabe fodtøjet på de dertil anbragte riste. Træfodtøj må kun benyttes i køkkener, gårde, stalde og lignende steder.

På sovestuer må intet andet bohave anbringes end det på inventarlisten opførte. Ophængning af billeder, fotografier, reklame- og turistplakater og lignende må ikke finde sted. Senge, skabe og hylder eller knager samt kasser mærkes med brugerens nummer og navn. Skabe og kasser skal være forsynet med forsvarlig lås og holdes aflåset. Penge og andre værdisager skal altid være gemt under lås og lukke, dersom man ikke har dem på sig. Større pengebeløb må ikke opbevares på kasernen. Bliver noget borte, kan kammeraterne let blive mistænkte for tyveri, hvilket vil kunne ødelægge det gode forhold på stuen, og skødesløshed med aflåsning kan friste svagere kammerater og derved bringe dem i ulykke.

Det er *forbudt*

- at spytte eller henkaste tændstikker, cigar- og cigaretstumper eller pibeudkrads i stuerne og på trapper og gange,
- at ophænge noget i eller kaste noget ud af vinduerne,
- at slå søm eller kroge i vægge og lignende,
- at skære eller ridse i inventaret eller andet træværk. Dette kan foruden straf også medføre erstatningsansvar.

Når vinduerne er åbne, skal stormkrogene, og når de er lukkede, vindueskrogene, være påsat.

Om dagen må soldaten hvile på sengen i fritiden, men sengeinventaret må ikke tilsmudses. Umiddelbart efter hvilet skal sengen igen opredes.

Når ingen er til stede på en sovestue, skal døren være aflåset og nøglen anbragt på det dertil anviste sted.

Pudsning og rengøring af udrustning og beklædningsgenstande må kun foretages på de dertil anviste steder.

Enhver urenlighed i vaskerum samt på toiletter er forbudt. På W.C.er må kun benyttes dertil udleveret toiletpapir.

Når inventaret i sove-, samlings-, pudse- og vagtstuer eller andre til fælles brug for mandskabet anviste lokaler ødelægges, beskadiges eller bortkommer, og gerningsmanden ikke kan findes, skal tabet i fællesskab erstattes af alle, der var indkvarteret, eller da beskadigelsen skete, befandt sig i det pågældende lokale, med mindre det må antages, at skaden eller tabet er sket under omstændigheder, der er de pågældende utilregnelige.

Stuevagten.

For hver underafdeling udtages daglig på omgang een eller flere menige som stuevagter, om nødvendigt een for hver belægningsetage (-bygning), der er tildelt underafdelingen.

Stuevagten melder sig til den tilsynshavende, af hvem han instrueres om sine pligter.

Han fører tilsyn med de underafdelingen tildelte sovestuer, rengør samlings- og pudsestuer, stuer for sergenter og korporaler, gange og trapper og våger over, at ingen uvedkommende opholder sig i underafdelingens lokaler. Han skal jævnligt efterse, at dørene til de lokaler, hvor ingen opholder sig, er låst, og at nøglerne er anbragt på det anviste sted.

Efter tilsynshavendes anvisning tænder og slukker han lyset i samlings- og pudsestuer samt på gange og trapper og sørger i fyringsperioden for lokalernes opvarmning under udvisning af forsigtighed og sparsommelighed.

Når tjenesten ikke gør hans nærværelse andetsteds påkrævet, opholder han sig på samlingsstuen.

Om enhver uorden, mangel eller beskadigelse af lokaler og inventar, som han iagttager, melder han snarest til den tilsynshavende.

Stueturen.

Stueturen, der udtages på omgang mellem stuens menige, udfører under stuekommandørens tilsyn stuens rengøring og renholdelse.

Han melder til stuekommandøren, hvad der måtte være at bemærke ved inventaret.

Han skal være til stede ved bytning af lagner og håndklæder, når ikke anden tjeneste forhindrer ham deri.

UDRUSTNING m. m.

Når den værnepligtige møder til tjeneste, vil han få udleveret følgende undermunderingssager til brug såvel under den første uddannelse som under genindkaldelser til fortsat øvelse:

3 par underbenklæder,
3 undertrøjer,
4 par sokker,
3 skjorter og
2 slips.

Disse sager vedligeholdes og vaskes ved brugerens egen foranstaltning.

Såfremt den værnepligtige under den første uddannelse afhænder de nævnte sager eller ved møde til fortsat øvelse stiller uden disse (eller tilsvarende sager), bliver der udleveret ham nye, men mod betaling eller fradrag i lønningen.

Endvidere skal den værnepligtige selv anskaffe:

lommetørklæder,
barbersager (ikke elektrisk barbermaskine, da fornødne stikkontakter normalt ikke findes),
kam,
tandbørste og tandpasta,
sæbe og sæbehylster,
neglebørste,
1 par lædersko (snøresko, brune eller sorte, ikke ruskind),
2 gode hængelåse (alm. størrelse),
1 kraftig foldekniv og evt.
1 par seler.

Vedligeholdelse af sko og toiletsager skal bekostes af den værnepligtige selv. Al anden mundering og udrustning bliver udleveret.

Det kan dog pålægges den værnepligtige at anskaffe toiletæske og

Behandling og vedligeholdelse af munderingssager og fodtøj m. m.

Når den værnepligtige får udrustning udleveret, skal han straks se sagerne efter og gøre opmærksom på de mangler, han måtte finde.

Han må ikke uden tilladelse udlåne, ændre eller bytte noget af sin udrustning. Hvis noget går itu eller savnes, skal han straks melde det.

Det er strafbart at beholde en hæren tilhørende genstand, selv om man har betalt erstatning for den (se side 148). Overmunderingssager, fodtøj og undermunderingssager skal være forsynet med den værnepligtiges nummer (udleveres). Alle private sager mærkes så vidt muligt ligeledes med den værnepligtiges nummer.

Mindre istandsættelser, såsom isyning af knapper, hægter, spænder og andre småreparationer samt renholdelse af overmunderingssager, fodtøj og undermunderingssager påhviler brugeren og bør ske straks efter hjemkomsten fra øvelse.

Følgende regler vil være at iagttage:

For overmunderingssager: Efter enhver øvelse børstes de klædessager, der har været i brug.

Pletter fjernes, og mindre mangler afhjælpes.

Bankning foretages mindst een gang om ugen.

Vask af de til øvelsessættet hørende sager foretages i almindelighed om lørdagen eller dagen før en helligdag.

Skridtfor og ærmefor, det sidste navnlig i armhuler og ved håndled, vaskes mindst een gang om ugen.

Har munderingssager været gennemblødte, hænges de til tørre, før rengøringen påbegyndes.

Lider brugeren stærkt af sved, vendes ærmerne, forinden frakken hænges til tørre.

Regnslag afvaskes med en let fugtig klud.

Hjelmen rengøres såvel udvendig som indvendig med en let fugtig klud.

Gamascher rengøres med en stiv børste og pibes derefter.

Ved anbringelse af *uniformsmærker* må der til frembringelse af de nødvendige huller kun anvendes syle eller lign. spidse instrumenter og *aldrig* knive eller andre skærende instrumenter.

For fodtøj: Efter enhver øvelse rengøres de anvendte støvler med en blød børste og en let fugtig klud. Er støvlerne meget snavsede, vaskes de med koldt vand uden at gennemblødes. Når støvlerne er rene og —

hvis de har været vaskede – halvtørre, gnides de, særlig på overlæderet, let ind med syrefri fedtsværte eller under forhold, hvor denne ikke kan skaffes til veje, med vaseline eller vaselineolie.

Støvler, der er fugtige af fodsved, må daglig rengøres indvendig med en let fugtig klud, hvorefter de tørres og udluftes.

Før støvlerne efter rengøring atter tages i brug, udluftes de og tørres, men tørringen *må ikke* ske for hurtigt, f. eks. må støvlerne aldrig anbringes på eller umiddelbart op ad kakkelovne, varme rør eller andre varmeapparater.

Det efterses, at sålerne er forsynede med sålesøm i overensstemmelse med de gældende regler, samt at hælene er forsynet med sinker, og at disse er hele og sidder fast.

For undermunderingssager: Der må ikke på underbenklæder eller strømper være grove stopninger eller sømme, som kan gnave.

Hvis man vasker undertøjet selv, må man huske, at uldne undermunderingssager *ikke må koges,* men bør vaskes i lunkent sæbevand og skylles i lunkent vand, medens sager af bomuld *bør koges* og skylles i koldt vand. Tøjet skal være tørt, når man tager det på.

Uldtøj stoppes efter vask, linned lappes før vask.

Påklædning.

Under tjeneste skal blusen og kappen være knappet eller åbentstående i halsen efter den befalendes bestemmelse. Underafdelingschefen kan tillade, at uniformsblusen på særlig varme dage aflægges under øvelse på eksercerpladsen og skydebaner.

Uden for tjeneste gælder følgende bestemmelser:

1) Skjorte eller flip og slips i brun eller gulbrun farve *skal* være anlagt. Skjortens flip må ikke bæres uden på blusens krave.

2) Blusen skal være tilknappet med undtagelse af øverste knap, der kun knappes, når vejrliget gør det ønskeligt. Bæltestroppen skal være spændt og stukket ind i sløjfen.

På særlig varme dage kan regimentschefen tillade, at blusen aflægges, men følgende bestemmelser skal da overholdes:

Der skal bæres

udleveret khakiskjorte med opsmøgede ærmer. Ærmeopslag 5–6 cm bredt og underkanten ca. 4 cm over albuen. (Det er dog tilladt at benytte privat khakiskjorte, når denne er forsynet med skulderklapper og udvendige brystlommer med overfald),

khakifarvet slips og

udleveret livrem af bomuldsvæv (udvendige seler må ikke benyttes).

Det er tilladt at bære frakke eller bluse i hånden eller under armen, idet der dog skal iagttages visse regler, som meddeles af underafdelingen.

En velsoigneret og velpudset soldat i en ren og flot presset uniform er en mand, der særlig lægges mærke til.

3) Huen må ikke aftages under færden i byers gader.

4) Kappen skal, når den er anlagt, af hensyn til ensartet slid, være knappet, i lige måneder til højre, i ulige måneder til venstre. Reversen knappes kun over, når vejrliget gør det ønskeligt.

5) Gamascher bæres ikke. Underafdelingschefen kan dog give tilladelse til bæring af gamascher ved deltagelse i terrainsport, skiløb, skøjteløb o. lign.

Ureglementerede prydelser må ikke bruges i forbindelse med uniformen.

6) Stoflivrem bæres i forbindelse med blusen, hvad enten kappen er anlagt eller ikke.

For livgarden gælder særlige bestemmelser vedrørende påklædningen.

Menige må ikke gå civilklædt uden underafdelingschefens tilladelse. Når ikke særlige forhold taler derimod, vil en sådan tilladelse normalt blive givet, når det drejer sig om orlov af længere varighed

end lørdag-søndagsorlov. De pågældende må dog ikke opbevare civilt tøj eller foretage omklædning på kaserner (i lejre).

Regiments- eller afdelingsmærker skal altid bæres til uniform 1944 såvel til bluse som på kappe og både til øvelses- og til udgangsuniform. Ureglementerede prydelser (såsom bånd, snore, emblemer) må ikke bruges i forbindelse med uniform, hverken i eller uden for tjenesten.

Nedennævnte mærker o. lign. bæres efter følgende regler:

Skyttetegnet på højre overærme.

Idrætsmærket på venstre overærme.

Terrainsportsmærket under idrætsmærket.

Det er tilladt værnepligtige, der er medlemmer af »Danmarks afholdsforening«, »K. F. U. M.«, »Foreningen af Ollerup delingsførere«, »Nordisk Good Templar Orden N. I. O. G. T.«, »Afholdssamfundet« eller »Blå kors, afholdsforeningen« at bære eet af nævnte foreningers mærker på venstre overærme under idræts- eller terrainsportsmærket, hvis disse bæres.

Det er endelig tilladt at bære de mærker, som i særlige øjemed sælges på visse af årets dage såsom

Valdemarsdagens flag,
Dybbølmærket,
Høstblomsten,
Røde kors mærket m. fl.

Mærkerne må dog kun bæres synligt den fastsatte salgsdag.

BEHANDLING AF VÅBEN OG AMMUNITION

Våben og ammunition kræver ansvarsbevidsthed.

Våben og ammunition skal altid behandles nøjagtigt og i nøje overensstemmelse med de anvisninger for betjening, brug og vedligeholdelse, som De modtager under uddannelsen. Kampens udfald, Deres kammeraters og Deres eget liv vil afhænge af, at våben og ammunition behandles med omhu og altid er i funktioneringssikker og ydedygtig stand.

De har selv en meget væsentlig andel i, at disse krav opfyldes.

Svigter Deres årvågenhed og påpasselighed blot et øjeblik, kan det få katastrofale følger.

Under uddannelsen lærer De at bruge og vedligeholde de forskellige våben- og ammunitionstyper. Følg ganske nøje de forskrifter og anvisninger, Deres befalingsmænd giver Dem, og husk på, at fejlagtig be-

tjening, dårlig pasning eller direkte misbrug af våben og ammunition kan medføre lemlæstelse eller død for Deres medmennesker, men også ødelæggelse af kostbart materiel.

En del af den ammunition, der benyttes under uddannelsen, er øvelsesammunition; men det er ikke ensbetydende med, at den er ufarlig. Mange soldater har anrettet forfærdelige ulykker på sig selv og deres kammerater, fordi de troede, at man kunne behandle øvelsesammunition — løse patroner, kanonslag, forsagede sortkrudtsgranater, røgammunition o. s. v. — som om den var ganske ufarlig. Ukendskab til materiellet er ingen undskyldning — de kunne have holdt fingrene væk — og der er intet stort eller modigt ved at udsætte sine medmenneskers liv for fare; det er simpelt hen forbryderisk.

Husk altid disse grundregler:

1. Ethvert skydevåben skal behandles, som om det var ladt, indtil De personligt har overbevist Dem om, at det er afladt. Foretag denne kontrol på forskriftsmæssig måde.
   Hold fingrene fra våben, De ikke kender.
2. Sigt aldrig i leg på noget levende væsen med et skydevåben, selv om dette er afladt.
3. Pil aldrig i tankeløshed ved aftrækker eller sikring på et ladt våben, De har i hånden (vagt, patrouille, skydebaner).
4. Leg aldrig med våben eller ammunition.
5. Ammunition skal behandles ganske, som De har lært det. Lad være med at pille ved den af nysgerrighed eller i tankeløshed.
6. Finder De forsaget sprængladt ammunition eller genstande, som ser ud til at indeholde sprængstof, må De under ingen omstændigheder berøre dem. Meld straks om fundet til Deres nærmest foresatte befalingsmand.
7. Det er Dem forbudt uden tilladelse eller ordre at være i besiddelse af projektiler, patroner, sprængstof eller dele deraf.

Overtræder De disse bestemmelser, kan De straffes både efter militær og borgerlig straffelov.

Men så er ulykken sket. — Glem derfor aldrig Deres ansvar.

LØNNINGER OG FORPLEJNING m. m.

Lønninger og hjemsendelsespenge.

Menige får lønning*) for det antal dage, de er til tjeneste ved hæren, møde- og hjemsendelsesdag medregnet. Lønning udbetales normalt ugevis bagud hver fredag (beregnet fra lørdag til fredag). En lønningsperiode kalder man det tidsrum, der ligger mellem 2 lønningsdage.

Den menige, der misbruger sin lønning eller ikke er sparsommelig med den, får den udbetalt for kortere tid end 7 dage ad gangen.

Foruden den ovennævnte lønning tilkommer der menige *hjemsendelsespenge,* der beregnes med 25 øre pr. dag.

Hjemsendelsespengene udbetales normalt ved hjemsendelsen, idet beløb under 50 kr. udbetales kontant, medens beløb på 50 kr. og derover sendes pr. postanvisning til de af de menige opgivne hjemsendelsesadresser. Dog vil hjemsendelsespengene ved fortsat tjeneste i hæren kunne udbetales ved den pligtige tjenestes ophør.

Når den menige får lønning eller andre penge udbetalt, skal han straks tælle pengene og gøre opmærksom på mulige fejl.

Afdelingen kan tilbageholde dele af såvel lønningen som hjemsendelsespengene til dækning af gæld, som den menige måtte være kommet i til afdelingen.

Forplejning.

Menige får fri forplejning eller i særlige tilfælde en godtgørelse herfor.

I garnisonen og i lejren tilberedes og udleveres kosten som regel fra afdelingens kostforplejning, der bestyres af en kostforplejningskommission, nedsat af afdelingen.

Kommissionen består normalt af:

1 kaptajn, formand,
1 regnskabsfører,
1 afdelingslæge,
2–4 andre befalingsmænd og
6–8 menige.

De menige deltager således selv i kostforplejningens ledelse.

Kostforplejningskommissionen leder under afdelingen hele forplejningsvirksomheden, og der kan til kostforplejningens drift rådes over et af forsvarsministeriet fastsat rådighedsbeløb pr. kostportion.

---

*) For tiden 2,00 kr. daglig for de første 180 dage og derefter 2,25 kr. daglig.

Formanden fordeler forretningerne mellem medlemmerne og instruerer samtlige kommissionens medlemmer om deres pligter, ansvar og rettigheder som medlemmer af kommissionen. Han leder kommissionsmøderne således, at ethvert medlem frit kan fremføre sin mening og sine forslag, og lader referat af forhandlingerne indføre i en forhandlingsprotokol, der for hvert møde underskrives af samtlige tilstedeværende medlemmer.

Afskrift af det i forhandlingsprotokollen indførte fremsendes ved månedens slutning af afdelingen gennem landsdelskommandoen til forsvarets intendanturkorps.

Kostforplejningskommissionen skal holde møde mindst 2 gange om måneden. På disse møder har de menige medlemmer adgang til at fremføre de ønsker og klager, som kostdeltagerne ønsker forebragt.

Til at forestå det daglige arbejde i kostforplejningen antages et personale, der består af:

- Forplejningsforvalteren, som overvåger, at der overalt i kostforplejningen iagttages den største orden og renlighed, og at der udvises økonomi ved anvendelsen af levnedsmidler og brændsel m. m. Han fører kostforplejningens bøger og kontrollerer de leverede varer.
- Assistenten for forplejningsforvalteren, som bistår denne ved udførelse af arbejdet i kostforplejningen.
- Kok eller kogerske, som er kostforplejningskommissionens faglige medhjælp og som sådan forestår madens tilberedning. Han (hun) er ansvarlig for, at der ved tilberedningen forholdes i overensstemmelse med de givne forskrifter og sørger for, at der er gennemført renlighed i køkkenet, og at de udleverede naturalier udnyttes fuldtud.
- Medhjælpersker, som deltager i alt forefaldende arbejde i kostforplejningen og de dertil knyttede lokaler.

Til hjælp ved madens tilberedning samt til andet forefaldende arbejde afgives det fornødne antal menige. Blandt det afgivne mandskab skal være 2–3 mand af kostforplejningskommissionens menige medlemmer, som her på effektiv måde skal udføre deres pligter som medlemmer af kommissionen. De skal således have lejlighed til kontrol med beskaffenheden af de leverede varer, eftervejning af leverancer, varernes opbevaring samt tilsyn med madens tilberedning, opvask og renholdelse af køkkeninventar og lokaler. Så længe rationering haves, vil det særlige

rationeringsmærkeregnskab jævnlig blive forelagt kommissionen, og de menige medlemmer skal da overbevise sig om mærkernes rette anvendelse og udnyttelse.

Under normale forhold fastsættes spisesedlen af kostforplejningskommissionens formand efter samråd med kommissionens øvrige medlemmer.

Under ekstraordinære forhold med rationering og knaphed på mange varer udsender intendanturkorpset kostplaner, der er udarbejdet i forbindelse med sundhedsstyrelsen.

Ved udarbejdelsen af spisesedler eller kostplaner tages der først og fremmest hensyn til, at der leveres en kost, der tilfredsstiller kravene med hensyn til næringsværdi og vitaminindhold, og som samtidig gøres så afvekslende, som forholdene gør det muligt. Kostens næringsværdi ansættes til ca. 4000 kalorier pr. dag, som dækker behovet for en hårdt arbejdende person.

Den kost, der leveres deltagerne i kostforplejningen består af:

Morgenmåltid: havregrød eller rå havregryn, brød og tørkost (smør, margarine, marmelade, ost, pølse eller andet pålæg) og en varm drik.

Middagsmåltid: 2 retter mad samt brød, og

Aftensmåltid: brød og tørkost, en kartoffelret og evt. rester fra middagen samt en varm eller kold drik.

I kantonnement leveres kosten som regel af afdelingen, og tilberedningen af middagsmaden vil da som regel finde sted ved benyttelse af det særlige feltkostinventar, som hærens afdelinger er forsynet med. Afdelingen kan dog også udlevere bestanddelene til middagsmaden, hvorefter maden kan tilberedes i kvarteret.

Anvendes disse forplejningsmåder ikke, indkvarteres den menige med bespisning hos kvarterværten, enten med middagsspisning alene — afdelingen leverer da den øvrige del af kosten — eller med fuldkostforplejning.

Når kvarterværterne leverer middagsmaden, er den i almindelighed tillavet.

Afdelingen sørger for, at kvarterværterne får betaling for den befalede bespisning, men alt, hvad den menige ellers får i kvarteret af mad og drikke, skal han betale *på stedet* efter overenskomst med værten.

Undertiden kan man under udrykning fra garnisonen og under særlige forhold ikke gøre regning på at få lejlighed til at koge. Der kan da

udleveres hver mand en *reserveportion,* bestående af konserverede og holdbare madvarer, som enten slet ikke skal tillaves eller kun kræver ringe tillavning. *Reserveportionerne må ikke spises uden udtrykkelig tilladelse.*

Andre ydelser.

Menige får frit *kvarter.*

Menige får fri *sygepleje.*

Når den menige efter befaling foretager en rejse eller i nogen tid opholder sig uden for sin garnison uden at få kost og kvarter tildelt, kan han, for hvert døgn fraværelsen varer, få et beløb i *dagpenge* foruden lønnen. For overskydende dele af et døgn eller for fraværelse, der ikke varer 24 timer, får han *timepenge* for hver påbegyndt time, dog ikke ud over dagpenge for et døgn.

På kortvarige rejser medgives der ordentligvis den menige den fornødne forplejning, og der gives i så fald ikke dag- eller timepenge.

ORDONNANSTJENESTE

En soldat, der bliver sendt ud som ordonnans, skal vide, hvad han skal gøre, hvis han ikke træffer den, han søger. Tillige skal han vide, om han skal have svar med tilbage, og om han skal melde sig tilbage til den, der har sendt ham ud. Bliver der ikke sagt noget derom, skal han spørge sig for.

En skriftlig befaling eller melding bæres i benklædelommen på venstre lår.

For at meldingen ikke skal tabes, skal overfaldet på lommen knappes.

Skal en soldat til fods eller til hest bringe en overmand en befaling eller melding, standser han i 2 skridts afstand, hilser og udfører sit ærinde.

Er overmanden under bevægelse, sørger soldaten for ikke at komme i vejen for ham og følger ham så vidt muligt på hans venstre side.

Når befalingen eller meldingen er afgivet, venter ordonnansen, til overmanden siger »tak« eller på anden måde tilkendegiver, at han kan træde af.

Motorordonnanser og cyklister sidder om fornødent af og bærer sig i øvrigt ad som ovenfor nævnt.

Tilstøder der ordonnansen et uheld undervejs, skal han gøre sit bedste for alligevel at få befalingen eller meldingen frem i tide —

Hvis ordonnansen træffer overmanden optaget, f. eks. i samtale med andre, holder han sig i passende afstand, men således, at overmanden kan se ham, og venter, til han får tegn til at komme nærmere.

Kun når han ved, at sagen haster, skal han uden videre henvende sig til overmanden.

Kender han ikke den, han er sendt til, kan han spørge sig frem, ved f. eks. at sige: »Ordonnans fra 1. artilleriafdeling søger kaptajn Hansen.«

Tilstøder der ordonnansen et uheld undervejs, skal han gøre sit bedste for alligevel at få befalingen eller meldingen frem i tide.

DISKRETIONSPLIGT

Det er selvsagt en bydende nødvendighed, at soldaten i krigstid er yderst varsom med, hvad han skriver, og hvad han omtaler.

Men også under fredsforhold findes der foreteelser inden for hæren, der ikke bør komme til uvedkommendes kundskab.

Fremmede magters efterretningstjeneste vil allerede i fredstid være beskæftiget med at indsamle oplysninger om andre landes hære for i tide at kunne træffe eventuelle forberedelser med henblik på en krig. For at modvirke dette arbejder den militære sikkerhedstjeneste. Uden en gennemført hemmeligholdelse om militære forhold fra alle, som tjener eller har tjent hæren, kan dette arbejde dog ikke gennemføres.

Derfor må alle — også de menige — yde en indsats. Ud af de omstændigheder, hvorunder fredsuddannelsen gennemføres, vil trænede iagttagere dels kunne danne sig et ret sikkert skøn over hærens kampkraft, sammensætning og placering i en kritisk situation, og dels i nogen grad kunne skønne over de planer, hærens ledelse måtte have for forskellige situationer.

Hvorledes får nu en efterretningstjeneste disse oplysninger?

Oplysninger tilflyder den ad forskellige kanaler gennem dens spionageorganisationer, og en af de rigeste kilder har alle dage vist sig at

være den menneskelige snakkesalighed — trangen til for enhver pris at buse ud med noget, som den, man taler med, måske ikke vidste — trangen til at gøre sig interessant!

Oftest skyldes det således ikke ond vilje, men blot tankeløshed, eller ganske simpelt at vedkommende ikke regner med, at netop denne oplysning kunne have nogen som helst værdi.

Soldaten skal derfor vide, at A L T kan have værdi. Stykket ud i småpartier syner den enkelte oplysning måske ikke af særligt meget, men omhyggeligt samlet efter en vel tilrettelagt plan og derefter bearbejdet af specialister vil praktisk taget enhver oplysning om militære forhold have interesse.

Kan den udenlandske efterretningstjeneste ikke nøjes med blot at lytte til, hvad hærens personel åbenlyst udtaler sig om — for eksempel fordi det efterhånden går op for den enkelte, hvilken skade han forvolder — vil agenterne blive sat ind.

Enhver spionageorganisation benytter sig af et vidtstrakt net af agenter, hvis opgaver er forskellige. Een type agenter har som hovedopgave at skaffe oplysninger gennem samtaler med hærens personel. Man må gøre sig helt klart, at sådanne agenter aldeles ikke optræder som mystiske personer, men at de tværtimod lever som ganske almindelige mennesker, optræder under rigtigt navn og udfører deres daglige arbejde i overensstemmelse med deres livsstilling.

Soldaten kan risikere at støde på disse agenter overalt:

- Den flinke mand, som tager ham op at køre i sin bil på landevejen, når han skal på lørdag-søndagsorlov,
- den snakkesalige,
- den rare handlende, som ikke er bange for at give kredit eller sørge for, at soldaten også får af de gode mærker tobak,
- pigen, som han møder på danserestaurationen,
- den medrejsende i toget, som »også har været soldat«,
- den »nysgerrige« arbejdskammerat på hans nye arbejdssted efter hjemsendelsen,
- o. s. v.

Agenterne vil anvende forskellige metoder for at få soldaten til at tale.

Ofte vil sådan en mand begynde med at fortælle om, da »han selv var soldat«. Dermed er bolden givet op, og passer man ikke på, vil samtalen hurtigt af ham blive ført hen på soldatens forhold i dag, og så er man straks ude på farlig grund.

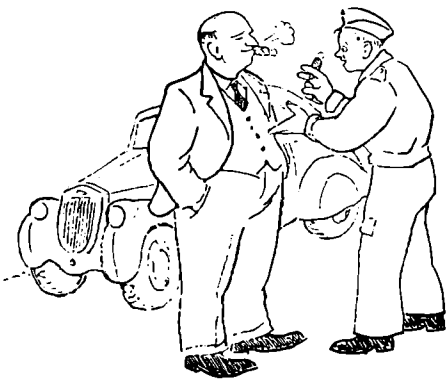

Undertiden synes soldaten måske ikke, at han kan være bekendt at svare afvisende, når nu den anden part har vist sig så venlig og imødekommende.

Undertiden synes soldaten måske ikke, at han kan være bekendt at svare afvisende, når nu den anden part har vist sig så venlig og imødekommende, men her er det, man skal huske den fare, som truer.

Soldaten skal først forsøge at »knibe udenom« ved at sige »det kender jeg ikke noget til« eller ved at give et andet undvigende svar. Kan soldaten ikke klare sig på denne måde, og den anden part ligefrem presser på, må han sige, at det kan han ikke svare på.

Mærker soldaten, at han er genstand for et virkeligt eller formodet forsøg på udpumpning om militære forhold: oplysning om hans kompagnis talmæssige størrelse, bevæbning, daglige øvelse, motorisering, vagtinstrukser, vagtens størrelse og patruljering, forhold ved alarmering og lign., er det hans pligt at sikre sig, hvem han har talt med, såfremt dette kan gøres uden at vække opsigt, f. eks. aflæsning af bilnummer, aflæsning af navn på bagage og lign. og derefter snarest muligt at meddele sine iagttagelser til nærmest foresatte chef.

Dersom soldaten omhyggeligt retter sig efter de forskrifter, der her er givet ham, er han med til at besværliggøre den udenlandske spionage mod hæren. Den tvinges herved til ved mere direkte metoder at skaffe sig de oplysninger, den skal og må have, men derved vil vor egen sikkerhedstjeneste få større mulighed for at komme spionagen til livs.

Ved henvendelse fra journalister og pressefolk henviser soldaten de pågældende til regimentets presseofficer, men giver ikke selv nogen oplysninger.

Soldaten må heller ikke uden tilladelse foretage *fotografering* eller optagelse af film på kaserner og andre militære etablissementer, øvelsespladser m. m. Tilladelse til eventuel fotografering m. v. vil kunne gives af vedkommende garnisons- eller lejrkommandant, og vil normalt indskrænke sig til optagelse af almindelige personfotografier.

Rygter og fremmed indflydelse i hæren.

En af de metoder, en eventuel fjende vil benytte sig af for at svække kampkraften i hæren, er at forsøge at nedbryde hærens moral.

Dette kan bl. a. gøres ved systematisk at udbrede forskellige ondsindede rygter blandt hærens personel.

Til at udsprede disse rygter benytter den eventuelle fjendtlige stat enten trænede agenter uden for hæren eller – som det ofte er tilfældet – folk inden for hærens egne rækker.

Den sidste krig har, ligesom alle andre krige, vist, at det desværre er alt for let over alt at skaffe sig forrædere, som er villige til at gå et fjendtligt udlands ærinde, og der er ingen grund til at tro, at dette forhold vil ændre sig i fremtiden.

Disse skjulte agenter inden for en hærs egne rækker er enten folk, som af had og vrede over en dem overgået formodet uret nu er villige til ved alle midler at skade den hær, de tilhører, eller det kan være folk, som udelukkende lader sig lede af økonomiske grunde, idet de bliver betalt for deres smudsige arbejde.

Endelig har den sidste krig vist, at også overensstemmelse mellem egen ideologiske opfattelse og det fjendtlige udland kan spille en rolle, idet sådanne yderliggående elementer ofte anser det fjendtlige udland for »deres rette fædreland«. Alle typer er for så vidt lige farlige, men deres indflydelse svækkes stærkt, dersom soldaten har et vågent blik herfor og ikke lader sig lede af den fjendtlige agitation.

Derfor: Vær på vagt, når nogen over for soldaten eller i hans nærværelse fremsætter ondsindede rygter om hæren, dens ledelse, forholdene ved kompagniet og lign., og særligt hvis nogen forsøger at lokke soldaterne til at tage sig selv til rette, f. eks. i tilfælde af formodede eller virkelige fejl eller mangler ved kostforplejningen, orlovsforhold, formodede uretfærdigheder eller lign. Soldaten må stedse have for øje, at ethvert brud på disciplinen virker direkte skadeligt på moralen i hele hæren og dermed på hærens kampkraft.

Soldaten skal bruge sit sunde omdømme og sin forstand og lægge mærke til, om ikke netop al ufred inden for en underafdeling eller måske kun en deling, udspringer fra en og samme mand eller klike. Er dette tilfældet, kan der være grund til at tro, at man her er stødt på en agent for fjenden, og det er da soldatens selvfølgelige pligt at melde sine iagttagelser til nærmest foresatte chef, for at denne kan træffe de rigtige forholdsregler.

Alene den omstændighed, at alle i hæren er på vagt over for slige rørelser, virker stærkt forebyggende, idet de fjendtlige agenter derved vil føle sig iagttaget og hæmmet, så de ikke kan komme til udfoldelse.

9. AFSNIT

RETS- OG STRAFFEFORHOLD

Fædrelandskærlighed og agtelse for loven er grundlaget for soldatens pligtfølelse — hvori hans pligt består, lærer han i tjenesten, og skulle han i enkelte tilfælde være i tvivl, kan han få fornøden vejledning hos sine foresatte. — Af sin egen frie vilje at gøre sin pligt er en kilde til indre tilfredshed og glæde ved arbejdet. Men for den, der svigter sin pligt og derved bryder det tillidsforhold, som er en af disciplinens grundpiller, bliver anvendelse af straf desværre en nødvendighed.

CIVILE OG MILITÆRE FORSEELSER

Soldaten er som alle andre borgere underkastet landets almindelige love og kan straffes for overtrædelse af dem. Men har sådanne forseelser forbindelse med militærtjenesten, kan straffen forhøjes. Man må f. eks. ikke øve vold, men sker dette over for en overmand eller en vagt, er dette tillige et groft brud på disciplinen. At stjæle fra en kammerat eller i krigstid fra en såret o. lign., giver tyveriet en særlig ondartet karakter ligesom tyveri i kaserne eller kvarter eller fra et depot. I sådanne tilfælde straffes strengere end i det civile liv.

Men foruden de pligter, der påhviler soldaten på samme måde, som de påhviler andre borgere, har han — som nævnt i det foregående afsnit — mange særlige pligter, som er pålagt ham af hensyn til tjenesten. Forsér han sig mod disse pligter, kan han straffes efter den *særlige militære straffelov,* der er udarbejdet med sådanne overtrædelser for øje.

HANDLINGER, SOM ER STRAFBARE EFTER MILITÆR STRAFFELOV

Forseelser i krigstid.

Forseelser, der begås i krigstid, og som udsætter hæren for fare — f. eks. *forræderi, fejghed* og lignende — straffes særligt strengt.

Dette omfatter også forseelser mod magter, allierede med Danmark.

Forseelser mod disciplinen.

For at hævde disciplinen inden for hæren har loven fastsat straf for forseelser mod den. Enhver soldat gør klogt i at mærke sig følgende:

at den, der i ord eller gerning gør brud på respektpligten over for en overmand, er strafskyldig,
at *ulydighed* mod en foresats eller mod en vagts tjenstlige befaling straffes strengt, særlig hvis soldaten udtrykkelig nægter at adlyde,
at *vold* eller *trusler om vold* mod overmand eller mod vagt ligeledes straffes strengt,
at det er *mytteri*, når flere i forening nægter at adlyde en foresat eller en vagt, eller når flere i forening bruger magt, vold eller fremsætter trusler om vold mod en foresat eller en vagt, endvidere hvis flere i forening blot træffer aftale om at gøre det.
Straffen for mytteri er fængsel i mindst 4 måneder.

Absentation og rømning.

Den soldat, der uden tilladelse forlader sin afdeling, kaserne, lejr og lignende, eller som ikke vender tilbage til fastsat tid, når han har haft tilladelse til at være fraværende f. eks. i tilfælde af orlov, bliver straffet. Straffen er særlig streng, hvis det af det foreliggende fremgår, at han har søgt at unddrage sig videre tjeneste.

Forseelser mod god tone.

For at værne om god tone i hæren fastsætter militær straffelov arreststraf i mange tilfælde, hvor civile folk enten slipper for straf eller kun får bøder, således f. eks. for uorden på gade eller beværtning.

Beruselse.

I visse tilfælde fastsætter loven straf for *beruselse*. Soldaten straffes ikke alene, når han beruser sig i tjenesten, eller når han må regne med, at han skal i tjeneste og møder beruset, eller når han på grund af beruselse udebliver fra tjenesten, men også, hvis han viser sig synligt beruset i uniform uden for tjenesten.

Når en soldat i beruselse forser sig mod sine tjenstepligter, må han regne med, at *beruselsen ikke fritager ham for straf.*

Andre forseelser.

Vagtforseelser straffes strengt, fordi det her drejer sig om svigten over for den fælles sikkerhed.

Som tidligere omtalt (side 124) kan den straffes, som uden rimelig grund og derfor *uberettiget fremfører klage* og ligeledes den, der *udbreder misfornøjelse* og derved virker til at undergrave disciplinen. Endelig straffes også den, som *ødelægger eller beskadiger ting*, der tilhører hæren, eller som ved skødesløshed bevirker, at sådanne ting bortkommer.

NB. Det skal understreges, at der er fastsat straf for overtrædelse af de gældende reglementer og instruktioner, samt for overtrædelse af forskrifter, som soldatens foresatte giver i særlige tilfælde.

Og selv om der ingen instruks er givet, kan soldaten straffes, hvis han *handler i strid med, hvad der er hans selvfølgelige pligt.*

DISCIPLINARMIDLER OG STRAF

Når soldaten har begået en strafbar handling, bliver der skredet ind mod ham. Foreligger der en ringe forseelse, kan den foresatte anvende *disciplinarmidler*, men er forseelsen større, bliver der tale om egentlig straf. Strafbare handlinger kan ikke alene medføre straf, men også eftertjeneste og erstatning, alt efter forseelsens art.

Disciplinarmidler.

Hvor der kun er tale om mindre forseelser, kan anvendes *disciplinarmidler*, hvis formål for så vidt er et led i uddannelsen, som de, hvor det er nødvendigt, skal bibringe den menige forståelse af, at han også i småting fuldtud må fyldestgøre tjenestens krav.

Som disciplinarmidler anvendes mundtlige tilrettevisninger, arbejde og efterøvelse i fritiden, fremstilling, vagt eller anden tjeneste uden for tur eller nægtelse af visse tilladelser, der ellers tilstås.

Den, der føler sig forurettet over anvendelsen af et disciplinarmiddel, kan fremsætte *klage* for underafdelingschefen efter de almindelige regler herfor (se side 123), men han kan ikke ved at klage slippe for det disciplinarmiddel, der er ikendt ham.

Straf.

Straffens størrelse afhænger ikke alene af selve forseelsen, men der tages også hensyn til, under hvilke omstændigheder forseelsen er begået, og til, hvorledes soldaten ellers har opført sig. Forseelser, der begås i

tjenesten, straffes særligt strengt, og jo oftere en soldat forser sig, desto strengere bliver straffen i forhold til forseelsen. Desuden er det praktisk talt altid en skærpende omstændighed, hvis *flere* i forening begår forseelsen.

Følgende straffe anvendes:

Irettesættelse, der optages i dagsbefalingen.

Kvarterarrest, der består i, at kvarteret ikke må forlades uden tilladelse.

Vagtarrest, der ligesom de efterfølgende straffe udstås i et arrestlokale.

Skærpet arrest, under hvilken arrestanten ikke må være beskæftiget, heller ikke med læsning, og kun må få den almindelige militære forplejning og ikke anden drik end vand.

Streng arrest, hvor der yderligere er den indskrænkning, at kosten er en særlig fangekost, bestående af brød, kartofler, mælk, vand og salt.

Fængsel, der er forbundet med arbejdstvang.

Livsstraf, som kan idømmes for grove forbrydelser, der i krigstid udsætter hæren for fare.

Tjenstgørende soldater, der har gjort sig skyldig i overtrædelse af civile love, men ikke af militær straffelov, kan pålægges bøder.

Hjemsendte soldater, der i tjenestetiden har begået overtrædelser af militær straffelov, kan pålægges hæfte, der svarer til vagtarrest, samt i mindre graverende tilfælde bøder.

Betinget straf. I visse tilfælde kan en straf, også for overtrædelse af militær straffelov, gøres betinget. Det vil sige, at straffen ikke skal udstås, hvis soldaten ikke inden sin hjemsendelse begår en ny overtrædelse, for hvilken der pålægges ham større straf end bøde, irettesættelse eller kvarterarrest i 8 dage.

Eftertjeneste. Har soldaten gjort sig skyldig i ulovlig fraværelse fra afdelingen i mindst 2 døgn, skal han forrette eftertjeneste i lige så mange dage, som den ulovlige fraværelse har varet.

Den soldat, der i den første samlede uddannelsestid har udstået vagtarrest i tilsammen mindst 10 dage eller dertil svarende strengere straf, holdes til eftertjeneste i et tilsvarende antal dage.

I begge tilfælde kan regimentschefen dog helt eller delvis fritage en soldat for eftertjeneste, særlig hvis soldaten i øvrigt har udvist god opførsel.

ERSTATNING

Hvis en soldat begår en overtrædelse, som medfører skade, hvad enten det er på personer eller på ting, og hvad enten tingene tilhører hæren

eller andre, kan han blive forpligtet til at betale erstatning for skaden. Dette gælder, som det er omtalt i det foregående, også, når han ved at udvise skødesløshed bliver skyld i, at ting, der tilhører hæren — altså også de udrustningsgenstande, han har fået udleveret — går tabt. Har soldaten måttet betale erstatning for en bortkommen genstand, og denne senere kommer tilveje, har soldaten ikke ved at betale erstatningen fået ejendomsretten til genstanden, men denne skal uopholdelig afleveres til underafdelingen.

Den betalte erstatning kan derimod eventuelt tilbagebetales soldaten helt eller delvist, alt efter i hvilken tilstand den genfundne genstand bliver afleveret.

Det er strafbart at beholde en hæren tilhørende genstand, selv om man har betalt erstatning for den.

STRAFFESAGERS AFGØRELSE

Når en soldat skal straffes for en forseelse, kan hans foresatte pålægge ham straf indtil en vis størrelse: 10 dages streng arrest. En sådan afgørelse kaldes *en arbitrær straf*, det er en straf uden dom, og der er faste regler for, inden for hvilke grænser underafdelingschefer, afdelingschefer og regimentschefer kan pålægge disse arbitrære straffe. Er forseelsen så alvorlig, at den vil medføre mere end 10 dages streng arrest, eller vil de foresatte ikke afgøre sagen med en arbitrær straf, pådømmes sagen ved de borgerlige domstole.

Appel efter arbitrær straf. Den, som har fået en straf pålagt af underafdelingschefen eller afdelingschefen, kan fordre sagen forelagt for *rettergangschefen*, det vil normalt sige regimentschefen. Endvidere kan den, som rettergangschefen, regimentschefen, har pålagt straf, forlange sagen prøvet af de borgerlige domstole; dog kan denne appel til de borgerlige domstole ikke finde sted i krigstid.

Forseelsers opklaring. Er der begået en forseelse, søger underafdelingschefen at få sagen oplyst og opklaret. Kan han ikke selv afgøre sagen, sender han den til sin nærmeste foresatte, som enten selv afgør sagen eller sender den videre til rettergangschefen.

Skal sagen yderligere oplyses, går den til *auditøren*, der foretager afhøringer af den sigtede og de eventuelle vidner.

Sagen afgøres derefter af rettergangschefen, som bestemmer, om den skal henlægges, om der skal gives den skyldige en arbitrær straf, eller om der skal rejses tiltale ved de borgerlige domstole.

Domfældelse ved civil domstol. Hvis rettergangschefen bestemmer, at der skal rejses tiltale ved den borgerlige domstol, sender han sagen til auditøren, der møder i retten som *anklager.*

Når en soldat tiltales ved retten, kan han selv antage en *forsvarer.* Forsvareren er enten en sagfører eller en tjenstgørende militærperson, der gerne må være en menig. Hvis den tiltalte ikke selv vælger sin forsvarer, beskikker retten en, enten en sagfører eller tjenstgørende militærperson, hvis tiltalte ønsker det, og den tjenstgørende militærperson har erklæret sig villig til at være forsvarer.

Bliver den tiltalte dømt, kommer han som regel til at betale det salær, der tilkendes hans forsvarer, samt sagens andre omkostninger.

Den afsagte dom kan af rettergangschefen eller af den tiltalte indankes for en overordnet ret; er dommen afsagt ved underretten da til landsretten, og er den i første instans afsagt ved landsret da til højesteret.

Ved afdelingerne føres bog over straffe. Disse omtales ikke i forholdsattesten, men spiller naturligvis en betydelig rolle ved bedømmelsen af den værnepligtiges forhold i tjenesten og derigennem for forholdsattesten.

10. AFSNIT

SUNDHEDSTJENESTE

Det er soldatens pligt at passe sit helbred og følge de almindelige sundhedsregler. Føler han sig syg, skal han melde sig til lægen.

PERSONLIG LEGEMSPLEJE

Legemet skal holdes rent.

Soldaten skal derfor mindst een gang ugentlig tage *bad* eller dog vaske hele kroppen med vand og sæbe og særlig omhyggeligt armhuler, kønsdele og egnen om endetarmsåbningen. *Hudløshed i skridt* og gennemridning vaskes med sæbe og koldt vand, tørres omhyggeligt og pudres. Pudder, glycerin, strøpulver, bind, vat, salicyl, lanolin m. m. udleveres på kasernen i infirmeriet, ellers hos lægen. Små skrammer som *hudafskrabninger o. lign.* skal helst straks pensles med jodsprit og derefter dækkes med en forbinding. Begge dele findes i en *nødhjælpstaske,* som underafdelingen har med under udrykninger.

Ansigt og hals vaskes daglig. Munden og svælget skylles med vand morgen og aften. *Tænderne* børstes med kort tandbørste og tandpasta, i hvert fald om aftenen, umiddelbart før soldaten går i seng. Han skal lade tandlægen efterse sine tænder mindst hvert halve år, for at begyndende skade i tænderne kan blive udbedret. Soldaten har fri tandlægehjælp. Det er vigtigt at gennemføre en ordentlig, daglig mund- og tandpleje. Det hjælper med til at forebygge sygdomme, f. eks. den ubehagelige mundbetændelse.

Håret skal være kortklippet i nakken og på siderne og iøvrigt så kort, at det ikke falder ned i øjnene. Nødvendigheden af at have kortklippet hår tager sigte, ikke blot på sundhedsmæssige hensyn, men er også et spørgsmål om hensigtsmæssighed ved bæring af hjelm og gasmaske. Håret skal redes dagligt.

Hænderne vaskes flere gange dagligt med vand og sæbe og særligt før måltiderne og efter at W. C. har været benyttet. Revnede hænder indgnides efter vasken i lanolinsalve eller glycerinsprit, valne hænder må ikke varmes ved kakkelovne eller centralvarme, da det let giver frost i fingrene. Fingerneglene holdes omhyggeligt renset og skal være kort klippet med let afrundede hjørner.

Fødderne skal plejes godt og omhyggeligt. Derved og ved at sørge for, at sko og støvler passer, kan man som regel undgå dårlige og ømme fødder selv efter længere marchture. Udleverede støvler, der ikke passer,

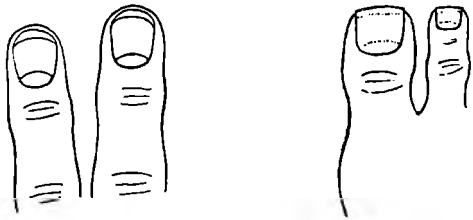

Således skal fingerneglene klippes — og således tåneglene.

kan blive ombyttet. Fødderne skal vaskes een gang dagligt med sæbe og vand og bagefter tørres omhyggeligt især mellem tæerne, hvilket er næsten lige så vigtigt som vasken.

Neglene på tæerne skal klippes lige over, ikke være for korte og hjørnerne må ikke afrundes.

Ligtorne kan skæres med et barberblad, medens huden er fugtig, men der må ikke skæres hul. Hård eller øm hud indgnides med lanolin eller salicyltalg, og ømme fødder vaskes flere gange daglig i koldt vand, hvorefter de pudres med strøpulver.

På *blærer* (vabler) på fødderne stikkes hul med en nål, der umiddelbart forinden er renset ved at glødes f. eks. i en brændende tændstik. Før der stikkes hul, skal stedet pensles med jodsprit. Vædsken tømmes ud af blæren, og denne dækkes med et stykke hæfteplaster. Er vablerne meget store, skal soldaten gå til lægen.

Fodsved er en plage både for vedkommende selv og for kammeraterne. Den, der lider af fodsved, skal gå til lægen, som ofte kan hjælpe ham i løbet af få dage. *I det hele taget skal alle, der har dårlige fødder, gå til lægen,* inden fødderne er meget medtaget, da der ellers kan komme betændelse o. lign.

Svamp i fødderne, der er en ret almindelig lidelse, viser sig ofte ved hudløshed og små revner eller betændelser mellem tæerne eller under foden. Den, der har fået fodsvamp, skal hurtigst muligt til lægen. For at undgå fodsvamp, skal soldaten altid benytte sine egne badetøfler, når han bader, og så vidt muligt undgå at gå på træristene eller på gulvet med bare fødder uden tøfler. Det vigtigste middel til forebyggelse af fodsvamp er at holde fødderne tørre.

PÅKLÆDNINGEN

Da det kan være usundt at bruge *bukserem,* er seler at foretrække.

Det er af stor betydning for soldatens velvære og renlighed, at han ikke ligger med samme *undertrøje og skjorte* om natten, som han har på om dagen. Utøj tåler i almindelighed ikke afkøling en nat over.

Sokkerne skal skiftes hyppigt; de skal være fuldstændig tørre, inden de tages på, og det skal så vidt muligt undgås at gå med våde sokker. Ved stopning må der ikke komme folder eller tykke steder, der kan gnave fødderne.

Fodtøjet bør skiftes, når soldaten kommer i kvarter. Det skal holdes i god stand og trækkes på uden at knække hælkappen. Støvlerne skal være rigelige i foden, hælkappen fast og sålerne hele. Skæve hæle skal snarest rettes.

ANDRE FORHOLD

Før *måltidet* skal soldaten efterse, at servicet er rent og efter måltidet omhyggeligt afvaske og tørre spisegrejerne, som det er foreskrevet.

Soldaten skal afholde sig fra *usunde spise- og drikkevarer* f. eks. umoden frugt, surt øl o. lign. Han må ikke drikke vand fra kilder, bække, åer og stillestående vand, da dette kan indeholde spirer til alvorlige sygdomme. I udlandet eller i fjendtligt område må soldaten ikke drikke andet vand end det, afdelingen giver tilladelse til, idet vandet ofte er forurenet.

Soldaten må, når han er tørstig og varm, *ikke fylde sig* med store masser drikkevarer eller spise mange iskager o. lign. Helst må han kun drikke lidt ad gangen. Vand, kaffe og navnlig the slukker tørsten mindst lige så godt som øl og efterfølges ikke af slaphed og søvnighed.

Soldaten skal undgå eller i hvert fald være meget mådeholdende med at drikke *bayersk øl* og *al anden slags spiritus.* Sådanne stærke drikke virker sløvende, svækker selvkontrollen, ligesom de gør soldaten både mindre udholdende til tjenesten og mindre modstandsdygtig mod sygdom. Nydt til overmål i længere tid nedbryder alkohol helbredet. De, der af erfaring ved, at de let bliver berusede eller har ondt ved at holde måde, gør bedst i helt at afholde sig fra at drikke spiritus.

Nydt med måde virker *tobak* næppe skadeligt, hvorimod »kæderygere« ofte bliver forgiftede. Indånder (»inhalerer«) man røgen (»tager salver«), virker giften særligt stærkt. Under træning bør man ikke ryge.

Badning — strandbad, i åer eller svømmebassiner — må ikke finde sted før ½ time efter et måltid og heller ikke, når soldaten er overanstrengt

eller meget varm. Vand, der er forurenet af kloakvand, må ikke benyttes til badning, og soldaten må ikke bade alene i vand, han ikke kender.

ALMINDELIGE SUNDHEDSREGLER

Mange sygdomme opstår ved *smitte*, hvorved sygdomsfrembringende bakterier, smitstoffer (virus) og skadelige stoffer trænger ind i det menneskelige legeme især gennem åndedrætsorganerne (næse, mund, svælg), fordøjelseskanalen og huden.

Mange smitsomme sygdomme udbredes gennem spyt eller hoste.

Ved hoste slynges masser af ganske små, ofte usynlige spytklatter ud i rummet og indåndes af andre i samme værelse, hvorved der hos modtagelige kammerater kan opstå sygdomme som f. eks.

tuberkulose, influenza, forkølelse,
difteritis og meningitis.

En spytklat kan ligge i en krog af stuen og tørre ind, hvorefter sygdomsfrembringende bakterier kan hvirvles op med støvet, indåndes og give anledning til sygdomme, f. eks. lungetuberkulose. Man må derfor spytte så lidt som muligt, og det er absolut forbudt at spytte indendørs. For ikke at sprede smitte skal man altid holde sig for munden med hånden, eller bedre med et lommetørklæde, når man hoster. Man må aldrig hoste et andet menneske op i ansigtet eller tænde en cigaret hos en anden, når begge har cigaret i munden.

Når sengene på sovestuerne står tæt op ad hverandre, skal der være *hostebrædder* mellem dem, eller de værnepligtige skal sove »hoved ved fod«.

Nogle smitsomme sygdomme kan trænge ind gennem *fordøjelseskanalen fra føden eller drikkevandet*, f. eks. tyfus og dysenteri (»blodgang«). Snavsede hænder og fluer kan forurene fødevarerne og give sygdomme. Husk derfor at vaske hænderne før hvert måltid.

Smitte kan også overføres ved urene spise- og drikkeredskaber, feltflasker og piber. Benyt derfor aldrig disse ting fælles med andre.

Gennem sår i huden kan betændelsesbakterier trænge ind i legemet og herved fremkalde sygdom. Således opstår almindelige betændelser som buldne fingre, men også stivkrampe kan opstå f. eks. ved, at man stikker sig på et søm eller en rosentorn, hvorpå bakterierne sidder.

Også sår fremkaldt af bid af utøj kan give anledning til sygdom, f. eks. opstår den alvorlige sygdom plettyfus gennem bid af smittebærende lus.

For at *undgå smitte* skal soldaten holde sig borte fra steder, hvor der er smitsom sygdom. I perioder med megen sygdom, f. eks. influenzaepidemier, bør han som god kammerat, der ikke selv vil smittes og derved smitte sine kammerater på stuen, holde sig borte fra steder, hvor mange mennesker kommer sammen, som biografer og danselokaler.

Forkølelse er en smitsom sygdom, der kan gå over til alvorlige lidelser. For at undgå forkølelser bør soldaten, når han er svedig eller ophedet, vogte sig for gennemtræk, og ikke under hvil lægge sig på den bare jord, hvis det er koldt. Ligeledes bør han, hvis han er meget varm, ikke straks knappe tøjet op og lade sig gennemblæse, men vente med afklædningen til den værste hede har sat sig. Hvis undertøjet er gennemvådt, når soldaten kommer i kvarter, bør han om muligt skifte. Den personlige legemspleje hjælper med til at hærde soldaten og gøre ham mindre modtagelig for forkølelse.

KØNSSYGDOMME (VENERISKE SYGDOMME)

Kønssygdomme er smitsomme sygdomme, hvor smitstoffer (bakterierne) overføres ved samleje, ved kys eller anden intim berøring, i yderst *sjældne tilfælde* ved fælles brug af piber, spisegrejer, barbergrejer, feltflasker o. lign.

Den store udbredelse, kønssygdomme har, rummer en meget betydelig fare ikke blot for den enkelte, men for hele samfundet.

Soldaten må derfor have noget kendskab til disse sygdomme, så han ved, hvad han kan udsætte sig for, og han skal kende de pligter, man har over for sig selv og samfundet — herunder hans pligter, hvis han har pådraget sig kønssygdomme.

Spiritus virker — som tidligere omtalt — lammende på selvkritiken, så soldaten under påvirkning heraf lettere indlader sig med letsindige kvinder, han træffer på offentlige steder. Han løber altid meget stor risiko for kønssygdomme ved at indlade sig på kønslig omgang med disse kvinder, der næsten alle har kønssygdomme. Præservativer og forebyggende behandling kan dog, rigtigt anvendt, yde en vis beskyttelse mod kønssygdom.

For patienter med kønssygdom gælder forskellige lovbestemmelser, af hvilke følgende her skal fremhæves efter loven af 4/6 1947 om bekæmpelse af kønssygdomme:

1. Enhver person, der er lidende af kønssygdom, er efter loven forpligtet til at underkaste sig undersøgelse og lægebehandling.

2. Det er under strafansvar forbudt enhver, der lider af kønssygdom eller som har mistanke om at have en sådan, at have samleje.
3. Enhver, der lider af kønssygdom, har uanset formueforhold ret til gratis behandling hos læger, ansat af det offentlige (under militærtjenesten hos hærens læger).
4. Er De smittet med kønssygdom, skal De medvirke til opklaring af, hvem der har smittet Dem (lovens paragraf 3, stk 2. .... »at meddele de fornødne oplysninger med hensyn til af hvem De kan være blevet smittet«).
5. Ingen, der lider af eller har lidt af kønssygdom, bør indgå ægteskab, før han er undersøgt af en læge og udtrykkeligt af denne har fået tilladelse dertil.

Enhver, der har haft kønssygdom, bør altid senere i livet under sygdomstilfælde betro sin læge det, da et sådant kendskab har betydning for lægens rette bedømmelse af tilfældet. Lægen har tavshedspligt.

Kønssygdommene er:

Blød chanker, gonorrhoe, syfilis og den såkaldte »4. veneriske sygdom«.

Blød chanker er et sår, som fremkommer få dage efter smitten. Sygdommen kan helbredes fuldstændigt, hvis den straks kommer under lægebehandling. I modsat fald kan den give nye sår og kirtelbylder i lysken, så operation kan blive nødvendig.

Gonorrhoe (på dansk dryppert) viser sig ved materieudflod fra urinrøret få dage (fra 3 til 12 dage) efter smitten.

Kommer sygdommen straks til behandling, kan gonorrhoe oftest helbredes på få dage. Hvis den forsømmes, kan den brede sig til blærehalskirtlen og testiklerne. Sygdommen kan her ødelægge vævet, så man bliver steril, d. v. s. ude af stand til at få børn. Sygdommen kan også gå over i blodet og give ledlidelser m. m., der kan gøre sin mand til invalid.

Materieudflodet fra urinrøret er smittefarligt. Hvis det bringes op i øjnene, for eksempel ved at man med fingre, der har berørt urinrøret og fået materie på sig, gnider øjnene, kan det give meget alvorlige øjenbetændelser, der kan ende med blindhed.

En patient med gonorrhoe må derfor være *yderst renlig* både for sin egen og kammeraternes skyld. Han må *vaske sine hænder* grundigt med sæbe og vand, hver gang han har ladet vandet eller rørt sine kønsdele.

Syfilis eller hård chanker er en endnu alvorligere lidelse end gonorrhoe.

Sygdommen viser sig oftest 2 eller 3 uger eller endnu senere efter smitten *ved et lille sår på det sted,* hvor smitstoffet er trængt ind, oftest på kønsdelene eller i omegnen af disse, men også af og til på læberne eller i svælget (efter kys). Der kommer en ikke øm *hævelse af kirtler* i nærheden af såret, og da sygdommen angriber hele legemet, kommer der noget senere udslet på huden af forskelligt udseende.

I svære forsømte tilfælde angribes de livsvigtige organer, så der kommer hjertelidelser, blodkarlidelser, nervelidelser, sindssygdomme m. m.

Hvis man straks kommer til læge ved det første og mindste tegn på sygdommen, *kan* den helbredes, men hver dag, der forsømmes, kan blive af skæbnesvanger betydning.

Selv det mindste og tilsyneladende ubetydeligste sår *kan* være det første tegn til syfilis.

Det skæbnesvangre ved syfilis er, at den kan nedarves til børnene, efter at smitten er overført fra mand til kvinde.

Soldaten skal vogte sig for alle kvaksalvere og hjemmeråd og straks melde sig til lægen, hvis han har mistanke om at være smittet.

Under hele sygdomsforløbet er det livsvigtigt at passe behandlingen nøje og overholde lægens påbud.

Den såkaldte »*4. veneriske sygdom*« viser sig få dage efter samleje ved et lille sår, hvor smitten er trængt ind, såret læges hurtigt, men efter nogle ugers forløb kommer der stærk hævelse af kirtlerne i lysken. Sygdommen er ret langvarig, men helbredes som regel i løbet af nogle måneder. Soldaten skal derfor straks henvende sig til lægen med ethvert nok så lille sår på kønsdelene eller læberne.

I tilslutning til kønssygdommene skal omtales, at *fladlus* og *fnat* ofte erhverves ved samleje. Sygdommen viser sig ved *kløe,* for fladlusens vedkommende særlig i hårene omkring kønsdelene. Soldaten skal også i disse tilfælde straks melde sig til lægen, hvis han mener sig smittet.

SOLDATENS FORHOLD I STRENG KULDE

Vinterpåklædningen skal være varm uden at stramme og således hverken hindre bevægeligheden, frit åndedræt, blodets frie cirkulation eller fordampningen fra legemets overflade.

En betydelig forøgelse af den uldne undertrøjes varmeevne opnås ved under uldtrøjen at bære en af grov bomuldstråd eller sejlgarn knytvævet trøje, en såkaldt »brynje«, idet der da imellem legemet og den uldne undertrøje danner sig et varmt luftlag, der beskytter

godt mod kulden. »Brynjen« må kun bæres under den uldne undertrøje, *aldrig* bruges alene som erstatning for denne.

Når en soldat er tvunget til at opholde sig i stærk kulde, skal han, hvis det er foreneligt med tjenesten, søge at dække sig mod blæsten og være i bevægelse. På vagtpost må han i den udstrækning, som f. eks. hensynet til skjul og dækning tillader det, stadig gå frem og tilbage. Navnligt er det nødvendigt, hvis han mærker kuldens indvirkning på de mest udsatte dele af legemet, fingre, tæer, næse og ører. Det gælder om ved bevægelser, svingninger med armene og tågymnastik at holde blodcirkulationen i gang.

En soldat må aldrig under stærk kulde, selv om han er nok så søvnig eller døsig, give efter for træthedsfølelse og søvn. Falder han i søvn, vil han sandsynligvis aldrig vågne mere. Er man flere sammen, skal kammeraterne tvinge den frosne til stadig at være i bevægelse.

Ved meget stærk snestorm, der hindrer videre fremrykning, kan man forsøge at grave sig ned i sneen, til stormen lægger sig.

De personlige og almindelige sundhedsregler, som er gennemgået forud, skal så vidt gørligt også gennemføres om vinteren. Soldaten må ikke bruge alkoholiske drikke som stimulans i kulde, da de nedsætter modstandsevnen. En beruset mand bliver hurtigt et bytte for kuldens dødelige greb.

Hvorledes man skal forholde sig over for forfrysninger, er omtalt under nødhjælp.

En såret, der ikke kan gå, er meget udsat for forfrysninger. Såsnart der er ydet ham nødhjælp, må han på sin båre dækkes til med uldtæpper. I nødsfald kan man bruge kapper, aviser, hø eller halm som tildækning. Der må også lægges godt under ham. Sårede skånes så meget som muligt mod vind og vejr, indtil de kan føres bort fra kampplads en.

OM SYNET VED NEDSAT BELYSNING

Alle kender til, at man blændes ved overgang fra mørke til stærkt lys, hvad enten det nu er solskin eller en oplyst stue, man går ind i, eller man møder et automobil med stærke projektører.

Dette skyldes, at øjet under ophold i mørke bliver meget mere følsomt overfor lysindtryk, end det er i dagsbelysning.

Kommer man omvendt fra lyset ind i et mørkt rum, ser man først intet, men i løbet af nogle minutter stiger synsevnen, og man begynder at skelne konturerne af tingene i rummet. Efter ca. ½ times forløb har

øjets evne til at se i mørke nået sit højeste punkt. Udsættes det nu — selv meget kortvarigt — for lysglimt (f. eks. en tændstik der stryges eller et fyrtøj der tændes), falder følsomheden stærkt, og det varer igen nogen tid (afhængig af hvorlænge øjet har været udsat for lyset), inden det igen kan se bedst muligt.

For synsevnen i mørke gælder, at man ser dårligere, når man direkte ser på den genstand, man vil iagttage, end når man ser lidt til siden for den (ca. 10°). Hvis man f. eks. under ophold i et mørkt rum kan begynde at se lys trænge ind gennem et lille hul, så forsvinder lyspunktet ganske, når man direkte ser efter det, men så snart øjet ser lidt til siden for hullet, stråler det klart op igen. Dette er vigtigt at vide for den, der nødvendigvis har et arbejde at udføre, når mørket er faldet på. — Ved flittig træning opnår man større og større sikkerhed i at færdes i lav belysning.

Der er ganske få mennesker, der (uden samtidig øjensygdom) lider af »natteblindhed«, d. v. s. at de ser dårligere i mørke end den normalt seende. Disse tilfælde er så sjældne, at de er uden praktisk betydning, og vil altid være bekendt af den, der lider deraf, idet lidelsen er arvelig og altså har bestået »altid«. Forbigående svækkelse af evnen til at se i mørke kan helbredes ved levertran, idet den skyldes A-vitaminmangel.

FORHOLDSREGLER FØR ØVELSER OM NATTEN

1) Undgå blændende lys før natøvelse.
2) Ophold Dem i mørkt rum ¼—½ time før øvelsen (strengt forbud mod tændstikker og lys af selv svageste art).
3) Luk eller dæk det ene øje, hvis der af en eller anden grund kommer lys.
4) Træn øjnene i at se i mørke. De må ikke stirre direkte på den genstand, De ønsker at se, men lad blikket rettes ca. 10° til siden for den.
5) *Fremfor alt* — hold Dem selv i god fysisk form. Træthed og alkohol nedsætter i høj grad natsynsevnen.

NØDHJÆLP

Hvis en soldat kommer til skade eller pludselig bliver syg, må de tilstedeværende give *nødhjælp,* hvilket vil sige den hjælp, en soldat kan give sig selv eller en kammerat, indtil sagkyndig hjælp kommer til stede.

For ikke at gøre mere skade end gavn, må man bruge sin *sunde for-*

nuft og de *få kundskaber*, man kan tilegne sig ved at lære *de nedenfor givne regler.*

Soldaten skal først og fremmest *bevare sin ro*, selv om ulykken er nok så stor. Det er en viljesag. Et ophidset menneske kan ikke bruge sin sunde fornuft og gør direkte skade ved at meddele sin uro til andre tilstedeværende. Det er sådan ophidselse, der fremkalder panik.

Kendskab til nødhjælpens regler gør, at man får tillid til sig selv og sin hjælp, og det giver endvidere den nødvendige ro til at bruge sine kundskaber til gavn for den skadede eller syge.

Man må ikke være for »*nævenyttig*«, og man må indskrænke sig til at gøre, hvad man med sikkerhed ved er rigtigt, for ikke at skade den tilskadekomne eller syge yderligere, inden han når til lægebehandling.

Man skal først *undersøge* den skadede, *helst uden at berøre ham unødigt*, dernæst *bruge sin omtanke* og så først foretage nødhjælpen.

Som oftest haster det ikke med hjælpen, så der er god tid.

Men i en del tilfælde, nemlig ved *svære blødninger,*
standsning af åndedrættet og
forgiftninger,
haster det meget stærkt, og jo mere sikkert soldaten kan sine ting, jo hurtigere er han i stand til at handle ved disse tilfælde, hvor han ved hurtig handling måske kan redde en kammerat fra døden.

Al nødhjælp skal udføres med varsomhed for ikke unødigt at forøge smerterne hos den tilskadekomne eller syge.

Den skadede skal holdes varm. Han bør dækkes til med tæpper eller kapper. *Man må aldrig hælde noget i munden på en bevidstløs.*

Enhver soldat har under feltforhold *enkeltmandsforbindingspakken* på sig til brug ved nødhjælp.

Ved kompagniets daglige udrykning under fredsforhold medbringer kompagniet *nødhjælpstaske* med de nødvendige forbindinger m. m. til nødhjælp.

Sår er en hyppig form for skader. Nødhjælpen består i:

1. *at dække såret til og*
2. *standse blødningen.*

Såret må ikke berøres med fingrene, da dette kan give anledning til betændelse. Ej heller må soldaten gøre forsøg på at rense såret, f. eks. ved at vaske det med vand eller sæbe, da såret derved forurenes yderligere, og udvikling af betændelse fremmes.

Det første, der skal gøres, er hurtigt, men forsigtigt at fjerne tøjet fra

såret og dets nærmeste omgivelser (hvis tøjet af hensyn til såret og blødningen må klippes op, skal det gøres langs sømmene).

Er det et skudsår, vil der ofte være både en indgangsåbning og en udgangsåbning, hvilken sidste er den største (men den findes ikke altid). Tøjet skal tages væk fra begge sår; det må ikke trækkes hen over såret; men omhyggeligt løftes over dette for ikke at forurene det.

Såret skal derefter dækkes til, hvortil anvendes enkeltmandsforbindingspakken.

Enkeltmandsforbindingspakken

kaldes den forbindingspakke, som alle soldater får udleveret, og som de skal bære på sig under feltforhold til øjeblikkelig brug i påkommende tilfælde.

Forbindingspakken indeholder 2 forbindinger, hvormed soldaten enten selv eller ved hjælp af kammerater kan forbinde sine skudsår eller andre læsioner.

Det er en nødhjælp, indtil han kan komme under lægebehandling.

Enkeltmandsforbindingspakken bæres i en særlig lomme, der udelukkende er beregnet til den og er let tilgængelig. Forbindingspakken må bruges til forbinding på kampplads en af skudsår og læsioner og må under ingen andre omstændigheder fjernes fra lommen.

Enkeltmandsforbindingspakken består af 2 fuldstændig ens forbindinger, indpakket i en vandtæt pakning i form som en pose. Hver forbinding er pakket sterilt, d. v. s. rent, fri for bakterier og andet smitstof, og består af:

1. et gazebind og
2. et stykke bleget gaze, foldet sammen, så det danner et kompres, der er imprægneret med et antiseptisk stof. Kompresset er syet på gazebindet 45 cm fra den ene ende. Udenpå forbindingen ligger en sterilt pakket sikkerhedsnål, løst forbundet med forbindingens indpakning.

Gazebindet er plisseret på begge sider af kompresset, hvorefter den resterende del af gazebindet er oprullet og fæstnet ved en lille tråd, så at det ikke kan »løbe op«, før man ønsker det.

Følgende brugsanvisning vil være trykt på pakkens omslag:

Luk pakken op ved den trekantede lukning i dens ene ende. Udtag en forbinding og pak den op ved at aftage det vandtætte stof fra det hjørne, hvorhen pilen peger. Luk derefter papiret op.

Tag de sammenfoldede ender af gazebindet i hver sin hånd og stram bindet. Anbring gazekompresset på såret og gør det fast med bindet.

Rør ikke med fingrene ved såret eller gazekompresset.

Før man lægger forbindingen på, må man have fjernet så meget af tøjet omkring såret, at der er god plads til forbindingen direkte på huden. Man må *ikke* forsøge på at rense såret eller vaske blodet væk.

Gazekompressets underflade skal anbringes på såret og må under *ingen omstændigheder berøres med fingrene.*

Standsning af blødninger.

Alle sår *bløder* mer eller mindre.

Der er *ydre blødninger,* hvor blodet løbet ud af såret, eller *indre blødninger,* hvilket vil sige, at blodet løber ud inde i legemet fra et indre sår.

Et skudsår i maven behøver kun at have en lille indgangsåbning, der ikke bløder noget videre udadtil. Men der kan være stærk blødning fra overrevne blodkar inde i bughulen, der hurtigt kan fyldes med blod. Blødningen kan være stærk *stødvis sprøjtende* (pulsårebløding) eller blodet kan løbe i *en jævn stærk strøm* som fra en vandhane (blodårebløding) eller blodet *kan sive jævnt ud* (hårkarnetblødning). I større sår bløder det fra både pulsårer, blodårer og hårkarnet.

Stærk blødning er livsfarlig, og blodstandsningen haster.

Er det en større blødning, vil soldaten forbløde i løbet af kort tid.

Nødhjælp består i standsning af blødningen.

Blodstandsning ved direkte tryk på såret.

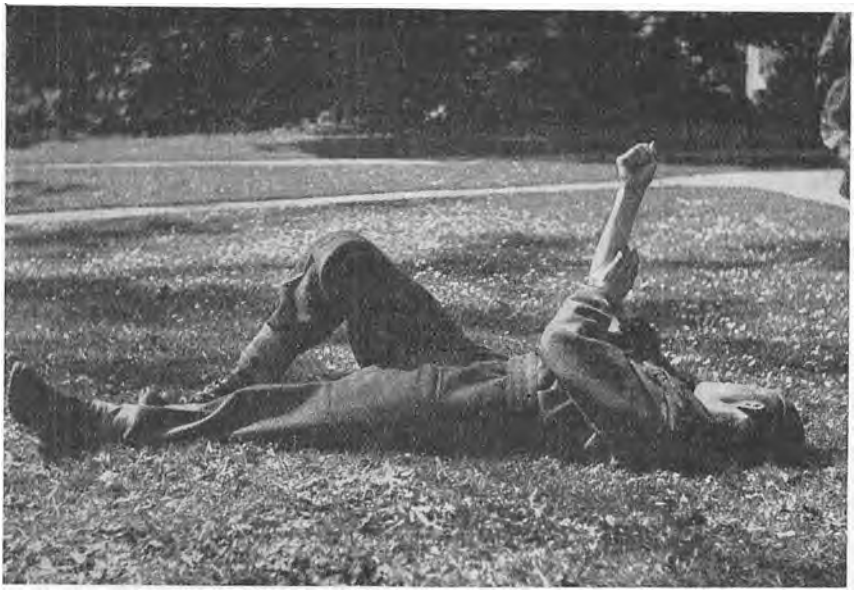

Blodstandsning: Løft den blødende arm i vejret samtidig med direkte tryk på såret.

Blødningen kan standses:

A. *Ved et direkte tryk over såret og ved at løfte det blødende lem i vejret.*

B. Hvis det viser sig umuligt at standse blodet på denne måde, kan blødning fra et lem i *nødsfald* standses ved *at lægge en slynge om lemmet — et såkaldt knebelpres.*

Man skal altid først forsøge direkte tryk på såret, samtidig med at lemmet løftes i vejret.

Den blødende lægges fladt. Ingen pude eller andet under hovedet. Den således blødende arm eller ben løftes højt i vejret.

En forbindingspakke lukkes op, kompresset lægges på såret og trykkes direkte og fast, som vist på billederne. Det er ofte nødvendigt at tage 2 eller flere forbindinger til hjælp, idet de sidste forbindinger anlægges oven på den første. *Man presser fast og roligt i 5 minutter* og forsøger derefter at lægge bindet fast, men ikke stramt omkring, når det kan antages, at blødningen er standset.

Kun hvis blødningen ikke vil standse ved denne metode, må der anlægges knebelpres.

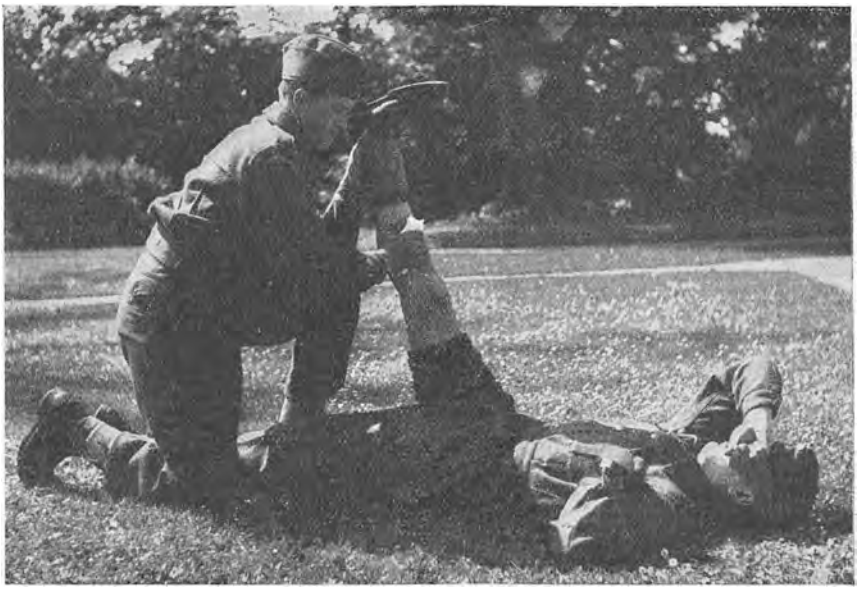

Blodstandsning. Løft det blødende ben i vejret samtidig med direkte tryk på såret.

Et *trekantet tørklæde* el. lign. (et bælte, seler, et slips, et håndklæde, et reb), lægges 2 gange omkring overarmen eller låret, den sidste gang løst. Efter knytningen af sidste tur stikker man en stok, bajonet el. lign. ind i denne og drejer rundt, til blødningen standser. Knebelpres anlægges en håndsbredde under armhulen på overarmen, eller en håndsbredde neden for skridtet på låret, d. v. s. altid mellem det blødende sted og hjertet. Knuderne skal ligge på den udvendige side af lemmet (se billedet herover).

Man *drejer derefter langsomt* omkring, hvorved armen eller benet omsnøres fast. Man må kun dreje, indtil blødningen standser. Stokken bindes derefter fast til lemmet med et gazebind el. lign.

Et godt knebelpres standser al blødning fra lemmet, men er en dødelig fare for det omsnørede lem, der kan dø eller lammes fuldstændig i løbet af kort tid. Derfor skal *knebelpresset løsnes hvert kvarter i 10 til 15 sekunder,* hvorefter det atter snøres, til blødningen standser pany.

En mand med knebelpres skal hurtigst muligt til hospital eller læge. Et knebelpres må aldrig skjules i en bandage, så at det ikke straks bliver bemærket på en forbindingsplads.

En *gummislange* kan i nødsfald også bruges til at omsnøre lemmet. Gummislangen snøres 2 gange fast omkring armen eller benet så stramt, at blødningen standser. Slangen fæstnes ved en knude udvendig på armen.

Blødning fra hoved eller krop.

Et stramt bind eller klæde bindes omkring det blødende sted. Hvis det bløder igennem, lægges en ny forbinding uden på den gamle, uden at denne fjernes. *Næsebløding* er som oftest ganske ufarlig. Her er en undtagelse fra reglen om, at en blødende skal ligge ned. Han skal tværtimod sidde op med hovedet bagover og let åben mund. Hans næsebor klemmes fast sammen mellem tommel- og pegefinger neden for næsebenet og holdes fast og roligt i 5 minutter. Derved standser blødningen oftest.

Blodstandsning. I yderste nødsfald, hvis blødningen ikke kan standses på anden måde, kan knebelpres anvendes. Knebelpres skal løsnes hvert kvarter.

Indre blødninger bløder fra sår inden for huden, f. eks. inde i brysthulen eller bughulen. Den blødende bliver bleg og kølig med svag hurtig puls, der ofte ikke kan føles. Han lægges fladt på jorden med hovedet lavt og med let løftede ben. Han dækkes til, for at han ikke skal pådrage sig et chok.

Herefter rekvireres omgående en ambulance, og den sårede bringes på hospitalet. Under krigsforhold vil sygehjælpere tage sig af ham.

Det haster med at få ham på hospitalet.

Chok.

Ved chok forstår man den sygelige tilstand, der på grund af en svigten af kredsløbet kan udvikle sig efter større læsioner, stort vædsketab (blødninger), forbrændinger, operationer eller andre større indgreb i det menneskelige legeme.

Chok kan være lettere og vare kort tid, eller sværere og holde sig længe og kan føre til døden.

Jo sværere skade, desto mere tilbøjelighed til chok.

Chok kan komme hurtigt, men viser sig oftest først mange minutter, ja adskillige timer efter sår, brandskade, blødning eller andre skader.

Den, der lider af fuldt udviklet chok, er bleg, kold og svedende, men i begyndelsen af choket eller ved lettere chok er disse tegn ikke altid til stede.

Nødhjælpen består i forebyggende foranstaltninger til at undgå eller modvirke chok.

Almindelige forholdsregler mod chok.

1. Blødninger standses.
2. Den chokramte lægges til hvile på båre eller seng.
   Alle sårede undtagen sådanne med bryst- og hovedskud skal have løftet fodenden af båren 25 cm.
3. Den sårede dækkes til med tæpper eller kapper.
   Der lægges endvidere tæpper eller lignende under ham.
4. Man skal berolige ham.
5. Tørst skal stilles. Man kan give ham lidt at drikke, undtagen hvis han er såret i strube, spiserør, mave eller er bevidstløs (ikke svarer på tiltale).
6. Den sårede legemsdel anbringes i ro, så skånsomt som muligt med en bandage.

Sår i brystkassen.

Hvis der er et sår i brystkassen, hvorigennem luften puster ud og ind, gælder det om hurtigt at dække såret til med en eller flere forbindinger, der fæstes ved bind omkring brystkassen, således at luftstrømmen gennem såret standses helt. Hvis luftstrømmen ikke standses herved, kan man lægge et stort stykke af en regnkappe, bluse eller håndklæde over den første forbinding og lægge et stramt bind udenom. Den sårede anbringes med let hævet overkrop således, at han kommer til at ligge på den side, hvor brystsåret sidder. Så trækker han vejret lettere.

Sår i underlivet (maveskud).

Det er absolut forbudt at give den skadede at drikke. Man kan væde hans læber, men ikke mere. *Nødhjælpen* består i at dække såret med en ren *(steril)* forbinding og hurtigst muligt at få manden af sted til hospitalet.

Ved sår i ansigtet, munden og kæberne

må den skadede anbringes siddende med foroverbøjet hoved, for at han ikke skal kvæles i sit blod. Skal han ligge, lægges han på maven.

Ved store sår på arm eller ben

består nødhjælpen i standsning af blødningen som beskrevet foran ved tildækning med gaze og pres. Efter blodstandsningen skal armen bindes ind til kroppen eller benet sammen med det raske ben. Derved stiller man såret i ro og undgår ny blødning samt formindsker smerterne og tilbøjeligheden til chok.

Benbrud.

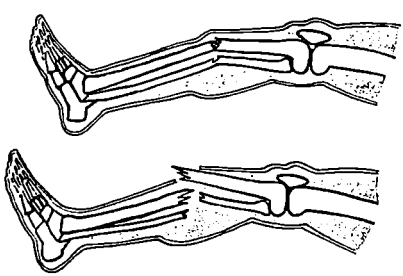

Lukket og åbent knoglebrud på underben.

Et benbrud kan være *lukket*, d. v. s., at huden omkring brudstedet stadig er hel, eller *åbent*, idet der også er sår på huden ved benbrudet. Ved det åbne brud kan bakterierne trænge ind gennem såret til benbrudet og give anledning til betændelse. Såret i huden kan være opstået ved, at en benspids indefra er trængt gennem

Øverst: Trekantet tørklæde til bandagering af højre arm. I.

Nederst: Trekantet tørklæde til bandagering af højre arm. II.

man nu vide, at et ben er brækket? Den skadede vil klage over smerter på stedet, og han er ofte ude af stand til at bruge det brækkede lem. Når man bruger sine øjne med omtanke, vil man se, at der ofte er forandring af formen af det brækkede lem, enten bøjning, forkor-

huden, og af og til ses en sådan benspids ragende ud gennem huden på brudstedet.

Hvis man ikke er forsigtig og omhyggelig i nødhjælpen af et lukket brud, kan man risikere, at en benspids pludselig går gennem den hele hud og derved forvandler det lukkede mindre farlige brud til det langt farligere åbne brud. Hvordan kan

telse eller anden uregelmæssig form ved *sammenligning med det raske lem.* I løbet af nogen tid kommer der *hævelse* på stedet på grund af blodudtrækning i vævet. Der kan være bevægelighed af knoglen, hvor den normalt ikke kan bevæges. Men man skal ikke prøve på at fremkalde sådan abnorm bevægelighed. Det gør ondt, og man risikerer at gøre et lukket brud åbent.

Det kan være meget svært at erkende et brud. Men har man mistanke om et brud, efter at man har *talt* med den tilskadekomne og *set,* at der er forandring i formen og hævelsen af lemmet, må man behandle tilfældet som et brud. Derved gør man ikke skade, når man holder sig nøjagtigt til nedenstående regler.

Øverst: Uniformsblusen kan bruges i stedet for trekantet tørklæde til bandagering af armen.
Nederst: Rullebandage.

Nødhjælp ved benbrud.

Tag altid med største varsomhed på et brækket lem. Brysk behandling er meget smertefuld og kan fremkalde chok.

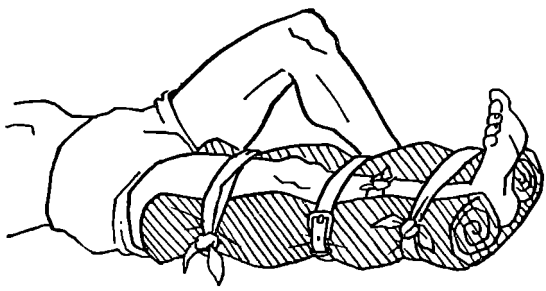

Nødhjælpen består i, at en brækket legemsdel skal støttes, inden den tilskadekomne føres bort.

Ved *lukkede brud* må man anbringe lem-

met i en naturlig stilling med yderste varsomhed, idet to mand forsigtigt støtter lemmet oven for og neden for brudstykket med hænderne. Vær varsom, en benspids kan når som helst spidde en blodåre eller en nerve eller gå igennem huden.

En *brækket arm* skal bandageres til brystkassen ved hjælp af et trekantet tørklæde eller en flig af blusen.

Et *brækket ben kan bandageres til det raske ben.* Anbring benene ved siden af hinanden og bind dem sammen med et trekantet tørklæde eller gazebind, fod til fod, knæ til knæ, lår til lår, eller det kan støttes af en *rullebandage*, dannet af tæpper eller en kappe.

Hvis man har mistanke om, at *halsen* eller *ryggen* er brækket, må man lade den tilskadekomne ligge på ryggen, indtil han i ambulance føres bort til hospitalet af øvede folk. Løft ikke på ham, og lad ham ikke rejse sig. Dæk ham til med tæpper, kapper el. lign.

Ved *åbne brud* skal man forsigtigt *lægge en steril forbinding* over såret og derefter med stor varsomhed støtte det brækkede lem som ovenfor angivet.

Stikker der en *benspids ud af såret*, må man under ingen omstændigheder røre ved den med fingrene eller forsøge at trække den ind under huden. Læg forsigtigt en steril forbinding omkring såret med benspidsen og støt lemmet, som tidligere angivet.

Forstuvning af et led viser sig ved smerte, ømhed og senere hævelse omkring leddet. Det er særlig fodleddet og tommelfingerens grundled, der forstuves.

Nødhjælpen består i at lægge et bind fast omkring leddet og undlade at bruge dette, før lægen har givet besked.

Ledskred.

Af og til går et lem af led. Læg bandagering som angivet ved brud på lemmerne og bring straks efter den skadede til hospitalet eller læge.

Åndedrætsstandsning.

Åndedrætsstandsning kan opstå ved, at et fremmedlegeme f. eks. en *fødeklump*, kartoffel eller lignende stopper luftrøret, eller dette kan stoppes af *tungen*, der hos en bevidstløs synker bagover og lukker svælget, eller luftrøret kan være *stoppet af vand hos en næsten druknet*, eller åndedrættet kan være standset på grund af påvirkning af en *elektrisk strøm* eller på grund af *indånding af kulos.*

Ved alle disse tilfælde *haster nødhjælpen,* der består i at fjerne det, *der er årsagen til åndedrætsstandsningen* og derefter *give kunstigt åndedræt.*

Er det en fødeklump, kartoffel, et æble eller lignende, der har stoppet svælget, så den skadede er ved at kvæles, kan man lægge ham over et knæ, et bord, en kasse eller vognfading med hængende hoved og give ham et slag mellem skulderbladene med kanten af hånden. Ofte ryger derved klumpen op, så åndedrættet kommer i gang. Hvis ikke skal man forsøge at kroge en pegefinger ind i mundvigen langt tilbage bag kindtænderne og ind imod svælget for med fingeren at forsøge at fjerne fremmedlegemet. Hvis også dette mislykkes, kan patienten kun reddes ved en hurtig operation udført af en læge.

Er tungen faldet bag i svælget hos en bevidstløs, falder den frem, hvis man drejer den bevidstløse om på maven.

Er åndedrættet standset hos en *næsten druknet mand,* fjernes kunstige tandsæt, skrå og lignende fra munden, der dernæst renses for slim, mudder m. v. ved hjælp af en pegefinger omviklet med et lommetørklæde. Den forulykkedes tøj løsnes, han lægges om på maven, idet man må sørge for, at hans mund ligger frit. Han skal løftes op med hænderne om underlivet og rystes, så vandet kan løbe ud af lungerne, derefter skal der gives ham kunstigt åndedræt (se herom i særligt afsnit).

Hængning. Enhver har pligt over for loven til straks at skære den hængte ned; løs snoren og den hængtes tøj og giv ham kunstigt åndedræt.

Hvis åndedrættet er standset på grund af påvirkning af elektrisk strøm, skal manden først *frigøres for den elektriske strøm* (se herom i særlige afsnit), hvorefter man straks skal indlede *kunstigt åndedræt.*

Også ved *gasværksgas* og *forgiftning ved kulos* (kulilte) skal man hurtigt indlede kunstigt åndedræt. Disse forgiftninger skyldes den meget giftige luftart, kulilte (kulos), der dannes ved ufuldstændig forbrænding af brændselsstofferne, således i ovne med dårligt aftræk og i motorer. Også i panservogne kan der opstå forgiftninger fra motoren. Motoren må derfor ikke holdes i gang i lukkede garager. Kulilte findes også i store mængder i belysningsgas. Den forgiftede falder pludselig sammen, så at han ikke har kræfter til at slæbe sig ud. Han *besvimer* og dør, hvis der ikke kommer øjeblikkelig hjælp. Han skal da straks bæres ud i frisk luft og have kunstigt åndedræt (se i særligt afsnit). Hvis der lugter af

gas, må der ikke tændes ild (tændstikker, lys, lamper, tobak) eller frembringes gnister (f. eks. ved start af elektriske eller andre motorer).

Fremmmedlegemer i øjet.

Sand, støv og små insekter o. lign. kan let komme »ind i øjet«, d. v. s. ind under øjenlågene, hvor de straks giver anledning til smerter og tåreflod. Luk øjet en tid, men gnid under ingen omstændigheder i øjet med fingrene. Sidder fremmedlegemet under nederste øjelåg, kan man se det, når man med 2 fingre trækker øjelåget nedad. Tag fremmedlegemet ud med en snip af et rent lommetørklæde.

Sidder fremmedlegemet under øverste øjelåg, kan man forsøge at *vende øjelåget* over en tændstik, idet man anbringer tændstikken tværs over øjelåget og trækker opad i øjenvipperne. Ofte ser man nu fremmedlegemet sidde på indersiden af øjelåget og kan fjerne det med en snip af et rent lommetørklæde.

Finder man ikke fremmedlegemet eller sidder det fast på selve øjet, må man til læge.

Hvis der kommer *syre eller stærke alkalier* (natronlud) i øjet, så hold øjet vidt åbent og skyl det med store mængder af vand, medens man sørger for at få bud efter hjælp, der kan føre den skadede til læge.

Hugormebid.

Hugormen er den eneste danske giftslange, let kendelig på sin mørke farve og zig-zag striben ned ad ryggen. Den er meget sky og bider kun, hvis man træder på den, eller den bliver bange. Ellers flygter den skyndsomt. Hvis biddet sidder på foden eller læggen, består nødhjælpen i at lægge *knebelpres* på benet oven for knæet. Husk, det skal løsnes 10 til 15 sekunder hvert kvarter. En kammerat, der ikke har *sår på læberne* eller munden, kan derefter *suge så meget af giften ud, som muligt* og spytte udsuget ud. Bliv ved i et kvarter, send hurtigt bud efter læge eller transportmiddel til læge eller hospital. Der vil man få serum mod hugormebid. I almindelighed er hugormebid ikke dødeligt, men ubehageligt.

Forfrysning.

De mest udsatte dele af legemet er fødderne, ørerne, næsen, hænderne, kinderne og panden. Forfrysning kan ramme både tildækkede og utildækkede dele af legemet. Man skal være opmærksom på forfrysninger både hos sig selv og sine kammerater.

Et gråt, hvidligt, voksagtigt udseende af huden er et tidligt tegn. Hvis det findes, skal nødhjælpen straks påbegyndes.

Der er som regel ingen smerter i begyndelsen. Følelsesløshed af det angrebne parti er ligeledes et tidligt tegn. En vis stivhed f. eks. i kinderne i streng kulde og blæst kan også være et tidligt tegn.

Om forebyggende foranstaltninger se foran under kapitlet: Soldatens forhold i streng kulde.

Nødhjælpen består i at tø en forfrysning af en legemsdel langsomt op. Det gøres bedst ved at anbringe den blottede, frosne del af legemet ved varm del af den skadedes eget legeme eller til en varm del af legemet hos en anden person og derefter dække til med tæpper. Anbring ikke en forfrysning tæt ved ild eller andet hedt. Hvis der er total forfrysning af legemet, må det værelse, hvori den skadede bringes ind, ikke være hedt, men kun let opvarmet. Hvis der kommer stærke smerter ved optøningen, skal denne forhales ved afkøling af værelset eller personen f. eks. med koldt vand.

Hyl ham senere i varme tæpper. Spiritus i enhver form er forbudt.

Efter optøning må den optøede eller det optøede lem holdes i absolut ro, hvis det er en arm eller ben da let løftet i vejret. En optøet hånd skal lægges i et tørklæde. Dersom der har været forfrysning i fødderne, bør patienten bringes i seng. Der må *ikke* gives massage. Dæk det optøede lem til med en steril forbinding og pas på, at tæpperne ikke tynger det. Efter optøningen kommer der ofte smerter, og huden bliver rød eller violet af og til med blærer, der ikke skal åbnes. Før den optøede til hospitalet.

Forbrændinger

kan opstå ved ophedede luftformede og flydende eller faste stoffer samt ved kemikalier, elektricitet og særlige lysstråler.

Første hjælp: Tag forsigtig klæderne af, træk ikke tøjet hen over brandsåret.

Dæk stedet med en steril forbinding. Stik ikke hul på blæren. Kom *aldrig* jodsprit på stedet. Rør ikke stedet med fingrene. Hvis der findes perubalsam eller lapissalve, kan man komme dette på den sterile forbinding, inden man lægger den på mindre forbrændinger. Bring hurtigt den skadede til hospital eller læge.

Hvis forbrændingen skyldes kemikalier, må man skylle stedet med store mængder vand — helst lunkent — hvis det findes, indtil kemikali-

erne er skyllet fuldstændig væk. Læg derefter en steril forbinding på og bring hurtigt den skadede til hospital eller læge.

Hedeslag solstik og hedekramper.

Hedeslag kan opstå ved arbejde i hede, navnlig i fugtig luft især i tykt eller lufttæt tøj, hvorved varmegraden i legemet stiger. Den syge føler sig overhed, irritabel, bliver *rød i ansigtet*, får hovedpine, af og til brækninger, bliver let forpustet og under march bliver gangen dinglende. Huden er hed og tør, og der er høj feber. *Pupillerne bliver ganske små.* Hvis den syge ophører med arbejdet eller træder ud af geleddet, vil han ofte komme sig ret hurtigt. Bliver han ved med at arbejde eller marchere, styrter han til sidst bevidstløs om, ofte med krampe.

Nødhjælpen består i at bære den syge hen til et køligt, skyggefuldt sted. Overkroppens klæder løsnes eller aftages, og han sættes med hoved og skuldre højt med godt støttet ryg. Læg kolde, våde stykker på hans hoved og skift stykkerne hyppigt. Gnid hans arme og ben udefra ind mod kroppen, men forsigtigt få minutter ad gangen. Hvis han er ved bevidstheden, kan man give ham koldt vand om muligt med ¼ theskefuld kogesalt til et stort glas vand. Man må sørge for at få den skadede til hospital eller læge.

Solstik opstår ved stærk bestråling af solen på hovedet. Sygdomstegn og behandling er som ved hedeslag.

Det virker *forebyggende på hedeslag* på stærkt varme dage at drikke vand lidt ad gangen og hyppigt, ikke store mængder på een gang. Spis ikke for meget og for tung mad.

Hedekrampe kan opstå efter meget stærk sved, især hvis det er noget siden soldaten har spist salt eller saltet kød. I denne tilstand kan der komme krampetilfælde især af underben og arme. Huden bliver kølig og bleg.

Hedekrampe kan undgås ved, at soldaten får rigeligt køkkensalt til maden på dage, hvor han sveder meget.

Hvis der er krampe, skal han bæres til et køligt sted og drikke saltvand (¼ theskefuld salt til et stort glas vand), hvis han er i stand til at drikke.

Bevidstløshed.

Almindelig besvimelse begynder med utilpashed, ansigtet bliver *blegt*, huden kølig og svedig. Ofte bliver pupillerne meget store.

Bring den besvimede i frisk, kølig luft og læg ham på ryggen og løft benene noget i vejret, hvorefter han hurtigt vil komme sig.

Det er hyppigt umuligt at finde grunden til bevidstløshed, men tænk på muligheden af blødning, hedeslag, solstik eller skader på hovedet.

Nødhjælp ved bevidstløshed af ukendt årsag. Læg den syge fladt på ryggen og drej hovedet til den ene side. Hvis hans hud er meget varm, og man mener, det kan være hedeslag, behandles han som lært under hedeslag.

Hvis han er kold, må man dække ham med tæpper. Bevæg ham så lidt som muligt og *hæld under ingen omstændigheder noget i munden på ham*, det vil kvæle ham. Bring ham til hospitalet.

Krampetilfælde.

Kan have mange forskellige årsager bl. a. hovedskader, epilepsi (ligfald), forgiftning, hysteri og meget mere. Det er oftest umuligt at finde årsagen til krampen.

Nødhjælp ved krampetilfælde. Løs tøjet, især om halsen. Søg, uden at gøre for megen modstand mod hans kramper, at hindre ham i at skade sig selv. Læg en flig af et sammenrullet lommetørklæde til nød en stærk træpind bag til mellem kindtænderne, for at hindre ham i at bide sig i tungen.

Smerter i maven.

»Mavepine« kan have mange årsager og *kan* være alvorlig. Tænk på muligheden af blindtarmsbetændelse og lad være at spise. Kun væde læberne med vand — og aldrig tage afføringsmiddel. Ved mavesmerter skal man altid henvende sig til lægen.

UDFØRELSE AF KUNSTIGT ÅNDEDRÆT

Den her foreskrevne metode er udarbejdet af oberstløjtnant Holger Nielsen og benævnes »Holger Nielsen metoden«.

Genoplivningen inddeles for oversigtens skyld i:

Forbehandling.
Det kunstige åndedræt.
Sideløbende behandling.
Efterbehandling.

Forbehandling (se også side 169).

1. Tag overtøj (frakke, jakke) af den forulykkede.
2. Løs alt, som strammer: flip, halslinning, livrem, da disse ting dels vil hindre blodomløbet, dels vil hindre det kunstige åndedræt
3. Rens munden for dynd, tang o. lign. Dette gøres med et lommetørklæde viklet om en pegefinger. Fjern endvidere løse tandsæt.
4. Vend den skindøde om på maven; det sker lettest således:

   Begge den forulykkedes arme føres opad. Redningsmanden anbringer sig ved den forulykkedes højre side, fatter med begge hænder om hans venstre overarm og drejer ham rundt til brystleje ved et jævnt træk. Når legemet herunder er nået i sidestilling, frigøres hjælperens ene hånd, der så føres ind under den forulykkedes pande og støtter hans hoved, så at det ikke støder hårdt mod underlaget.
5. Læg den forulykkede på et jævnt, fladt sted (er dette lidt skrånende, da med hovedet lavest, hvis ansigtet er blegt, omvendt hvis ansigtsfarven er rød eller blålig). Bøj armene i albueleddet, læg hans hænder ovenpå hinanden med de udstrakte fingre hvilende på den anden hånds håndled, således at hænderne kommer til at danne en pude, og læg hans pande herpå. Dersom næse og mund ikke bliver fuldstændig fri fra underlaget, anbring da under hænderne et sammenrullet klædningsstykke, f. eks. en jakke, og hvil selv på den del, som vender ud fra den forulykkede.

   Er dette ikke tilstrækkeligt til at frigøre næse og mund, må den forulykkedes hoved drejes lidt til siden. Er underlaget støvet, snavset eller fint sand, må der lægges et lommetørklæde under den forulykkedes ansigt.
6. Knæl ned foran den forulykkedes hoved og giv ham med flad hånd og slapt håndled et par kraftige klask mellem skulderbladene, så vil tungen oftest falde frem.

Alt, som hører ind under forbehandling, må ske på kortest mulige tid. Det må ikke tage mange sekunder.

Det kunstige åndedræt.

Redningsmanden knæler ned på det ene knæ en god håndsbredde fra den forulykkedes hoved; ligger han på højre knæ, skal dette være noget til højre for den skindødes hoved; dersom han hviler på venstre knæ, skal det være tilsvarende til venstre. Knæets afstand fra den forulykkedes hoved afhænger af redningsmandens legemsbygning. Man

Begyndelsesstilling.

Udånding. Armene er lodrette.

Stillingen ved overgang fra udånding til indånding. Hænderne skal fatte lige oven for albueleddet.

Indånding. En langsom, ringe løftebevægelse af armene i 2½ sekund.

må under øvelser prøve sig frem, til man finder den stilling, der falder naturligst og bekvemmest for en.

Den anden fod sættes frem i nærheden af den forulykkedes albue.

Han lægger sine hænder, med fingrene lidt udspilede, på hans ryg, således at håndfladerne hviler på skulderbladene — håndleddene lige over skulderbladskammene, tommelfingrene ved rygsøjlen, alle fingrene pegende mod den skindødes fødder.

Han udfører nu, idet han ganske blødt lader sin overkrops vægt gynge frem på sine strakte arme, indtil de når den lodrette stilling — et roligt, lempeligt, jævnt tiltagende tryk fra oven og nedefter på den skindødes ryg, *uden nogensomhelst kraftanstrengelse.* Hertil medgår 2½ sekund, og han tæller 1–2–3. NB. Uøvede er tilbøjelige til at foretage dette tryk for kraftigt; ofte svinger de deres overkrop så langt frem, at armene kommer ud over den lodrette stilling. Dette er uden nyttevirkning, påfører kun patienten et unødvendigt hårdt tryk og medfører, at balancen under arbejdet forrykkes.

Derfor: et ganske svagt, lempeligt tryk i en jævn (ikke stødvis) bevægelse.

På »4« gynger han sin overkrop tilbage (trykket ophører) og lader sine hænder glide ud forbi den skindødes skuldre, til de kan fatte med et greb om hans overarme i nærheden af albuen, og foretage en jævn, rolig løfte- og trækkebevægelse i hans arme i 2½ sekund, idet han tæller til 5–6–7.

Denne bevægelse skal foregå med strakte arme, idet redningsmandens overkrop svinger lidt tilbage (aldrig så langt, at han sætter sig på sin hæl); den ligner en lille robevægelse og må ikke være større eller kraftigere, end at den kommer til at svare til sit formål: at hvælve brystkassen under indåndingen ved at lette den for vægten (trykket) mod underlaget. Overkroppen skal altså ikke løftes op, men kun lettes, og pandens stilling på hænderne må ikke forskydes, hvilket heller ikke vil ske, når bevægelsen udføres rigtigt.

Armene lægges derefter på »8« roligt mod underlaget, redningsmandens hænder glider igen frem til begyndelsesstillingen, udåndingstrykket gentages, løftebevægelsen følger, og således fortsættes.

Når der regnes 1 sekund til hver skiftestilling af hænderne, vil denne dobbeltbevægelse kræve 7 sekunder, hvilket giver en takt af 8 *à* 9 *gange i minuttet.*

Under indøvelsen bør man tælle:

For udånding 1—2—3—(4 eller »skift«).

For indånding 5—6—7—(8 eller »skift«), således at trykket ophører, og hænderne føres tilbage til løftestilling, når der tælles »4«, medens man på »8« (efter indåndingen) sænker den skindødes arme, og redningsmandens hænder går frem i begyndelsesstillingen, hvorefter tællingen begynder forfra.

Der skal altså tælles jævnt og uafbrudt fra 1—8 (for hver 7 sekunder). Takten læres meget hurtigt, når man den første tid — vel at mærke efter at bevægelserne er indøvede til fuldt korrekt form — lader den korrigere ved hjælp af et ur.

Bevægelserne skal være rytmiske, bløde, vuggende, gyngende (man kan godt sige dovne). Den, der under indøvning forestiller den forulykkede, må ikke føle mindste ubehag ved behandlingen. Er dette tilfældet, kan det ligge i en fejlagtig stilling, eller det kan skyldes stødvise eller muskelspændte bevægelser hos udøveren — i alle tilfælde forhold, ved hvilken virkningen forringes.

Dersom man ikke — efter de første 5—6 kunstige åndedrætsbevægelser — hører eller observerer, at luften har uhindret passage gennem luftvejene, må den skindødes tunge trækkes frem, og redningsmanden må give en eventuelt tilstedeværende besked om at påse, at den stadig bliver fremme, d. v. s., at tungespidsen er lidt uden for tænderne.

I almindelighed vil tungen falde frem i munden af sig selv ved de første kunstige åndedrætsbevægelser, og efter at fråde og vand ved udåndingsbevægelserne er drevet ud af de større luftrørsforgreninger og mundhule, vil man oftest kunne høre luftens ind- og udtrængen gennem luftvejene.

Det tryk, som redningsmanden udøver på den skindødes skulderblade, må rette sig efter de to personers indbyrdes størrelsesforhold.

En stor og kraftig mand behøver således ikke at trykke med hele sin overkrops vægt, men kun med ca. halvdelen, hvilket især gælder, hvis den skindøde er en lille og spinkel person, f. eks. en ung kvinde.

Er redningsmanden derimod let og spinkel af bygning, medens den skindøde er stor og kraftig, vil det være naturligt, at trykket sker med overkroppens fulde vægt.

Oplivningsforsøg over for forulykkede børn må foregå med særlig omtanke. Trykket må selvfølgelig sættes ned til et minimum, rettende sig efter barnets alder og størrelse.

De kunstige åndedrætsbevægelser, »trykket« og »løftningen« har en flersidet virkning. Foruden at tvinge luft ind og ud af lungerne øver de også en gavnlig indflydelse på hjertet, idet dette organ kommer under en art massage-påvirkning.

Man må fortsætte uafbrudt med det kunstige åndedræt, til livet vender tilbage. Selv om et gunstigt resultat synes tvivlsomt, må man *ikke opgive før efter ca. 5 timers forløb, eller før en tilkaldt læge erklærer døden for indtrådt.* Bliver man øm i det knæ, man hviler på, kan man under arbejdet let skifte om til det andet. Man har erfaring for, at man med lethed — når bevægelserne foregår gyngende og forskriftsmæssigt — kan holde ud 5 timer og længere uden mærkbar træthedsfornemmelse.

Forinden den forulykkede viser sikre livstegn, kan hjælperen glæde sig, hvis den normale hudfarve er ved at vende tilbage. Dette ses tydeligst på ørerne og halsen, men selv om sikre livstegn har vist sig (sædvanligvis ved en sitren gennem legemet, et gisp, eller ved at han svagt begynder at røre sig), fortsættes det kunstige åndedræt endnu en tid, indtil man mærker, at livet har fastere tag i ham. Herefter begrænser man det kunstige åndedræt til een af bevægelserne, enten »trykket« alene eller »løftningen« alene. *Da det har vist sig, at »løftningen« er mindst lige så effektiv som »trykket«, foretrækkes nu oftest »løftningen«.*

Den udføres på samme måde og i samme rytme som hidtil, idet redningsmanden tæller 1—2—3, medens den forulykkedes arme løftes (indånding) og 4—5—6, når armene derefter sænkes mod underlaget. Da skiftningen af hænderne nu bortfalder, *bliver takten derved sat op til 12 gange i minuttet.*

Den formindskede ventilation af lungerne sikrer ved denne fremgangsmåde, at kulsyreprocenten bliver tilstrækkelig stor til at irritere åndedrætscentret til en kraftigere virksomhed, således at det naturlige åndedræt derved hurtigere kan komme i gang.

På den måde vedbliver man, indtil man observerer, at den forulykkedes hjerte- og åndedrætsfunktioner er nogenlunde tilfredsstillende (d. v. s. at han kan ånde ved egen hjælp), som oftest efter 5—10 minutters forløb.

Så standser man det kunstige åndedræt og søger — ved yderligere kraftige gnidninger af hans legeme (stadig udefra i retning mod hjertet) — at bringe blodet i cirkulation, så legemsvarmen vender tilbage.

Disse gnidninger foretages med de flade hænder af en eller flere hjælpere; de skal være kraftige og hurtige, og man kan bruge 5 à 6

minutter dertil. Derefter bringes den forulykkede så hurtigt som muligt til læge eller hospital. — Se i øvrigt nedenfor om sideløbende behandling.

Er vejret koldt (frost, sne, regn, kold blæst), må man gøre, hvad der står i ens magt for at hindre, at den forulykkede dør af kulde.

Er der et hus i nærheden, må man i hast bære ham dertil. Kommer en ambulance, må han på sådanne kolde dage hurtigst muligt bæres ind i den, og det kunstige åndedræt øjeblikkelig iværksættes. (Er ambulancen så kort, at det kniber med plads for redningsmandens bevægelser, bøjes den forulykkedes knæ, så hans underben støtter mod vognens endeflade).

Findes der intet lukket rum i nærheden, og der ingen ambulance kan ventes med det første, må han svøbes godt ind og dækkes med tøj.

Sideløbende behandling.

Herved forstås den supplerende behandling, som andre kan give den forulykkede samtidig med udførelsen af det kunstige åndedræt. Som regel vil der strømme en del nysgerrige til, og dem må udøveren af det kunstige åndedræt drage nytte af.

1. Den første sendes til nærmeste telefon for at tilkalde læge og ambulance med carbogen-apparat. (Opgiv altid ulykkens art!).
2. Den næste må prøve at skaffe et par tæpper for at forhindre, at den forulykkede bliver afkølet. Det ene bredes ud og lægges under ham, det andet lægges over den forulykkedes krop.
3. Andre medhjælpere gnider den forulykkedes legeme for at skaffe varme og for om muligt at støtte den svage blodcirkulation. Disse gnidninger, som altid føres i retning mod hjertet, kan gives på yder- og indersiderne af benene og på kroppens yderside. Også på armene kan gnidninger udføres, men kun under den fase, hvor udøveren af det kunstige åndedræt ikke løfter armene.
4. Når en læge er kommet tilstede, vil denne overtage ledelsen af genoplivningen og give stimulerende indsprøjtninger.
5. Når ambulancen kommer til stede, må denne vente, medmindre det kunstige åndedræt kan fortsættes i ambulancen.
6. Hvor der — til støtte for det kunstige åndedrætsarbejde — kan skaffes carbogen tilveje, bør dette gøres. Carbogen er en blanding af 93 pct. ilt og 7 pct. kulsyre, der opbevares i et særligt apparat.

Når den forulykkede ånder selv, vendes han om på ryggen.

Efterbehandling.

Dersom den forulykkede ikke kan bringes til hospital eller læge, må redningsmanden selv foretage efterbehandlingen.

Den syge bæres hurtigt, om muligt i liggende stilling, til nærmeste hus og lægges i seng, indhyllet i varme tæpper. Man søger yderligere at tilføre legemet varme ved at lægge varmedunke (indsvøbte i uldne tøjstykker) under hans fødder, på siderne af hans legeme og under armhulerne.

Når han kommer så meget til kræfter, at han kan synke, giver man ham i små portioner — theskevis — oplivende midler: stærk kaffe eller the (uden sukker eller fløde), og om muligt hoffmans- eller kamferdråber (20—30 dråber — i lidt vand — til en voksen, til et barn 1 dråbe for hvert leveår).

Er han så svag, at han ikke kan udføre en synkebevægelse, når et par dråber hældes ind på hans tunge, må man intet give ham, for at vædsken ikke skal løbe ned i lungerne.

Der skal så skaffes ham ro, men der må — hvis ikke en læge har erklæret ham uden for fare — være en vagt hos ham de første 24 timer. Efter alvorlige tilfælde, særlig efter drukneulykker, sker det ofte, at åndedrættet atter svigter. Hjælperen må da give den forulykkede kunstigt åndedræt, ligesom han må være rede til at hjælpe ham, hvis han viser tegn til opkastning.

Det kunstige åndedræt (Holger Nielsen metode) anvendes i følgende tilfælde af skindød:

1. *Kvælning:*
   Drukning.
   Brøndgas (iltmangel).
   Hængning og
   Omsnøring af halsen.
2. *Forgiftning:*
   Kulilte eller kulos.
   (Kogegas, garagegas, gengas).
   Tetraklorstof og andre bedøvende gifte (men *ikke ved krigsgas).*
3. *Ulykkestilfælde forårsaget af elektricitet* (lynnedslag, elektrisk strøm).
4. *Almen forfrysning.*

I andre tilfælde må kunstigt åndedræt ikke anvendes f. eks. ved indre læsioner af brystkasse eller underliv, hvor man kan formode, at der er indvendige blødninger, hedeslag, solstik og hjerneblødning, forgiftning med ætsende gifte (syre eller alkalier), indvendige sygdomme f. eks. »hjerteslag«, krigsgas.

Hvis De står over for et tilfælde af skindød, hvor De ikke er sikker på årsagen, *må kunstigt åndedræt ikke gives.*

VEJLEDNING I FRIGØRELSE FRA ELEKTRISKE LEDNINGER

Stærkstrøms (højspændings) ledninger føres enten over markerne på høje master eller som sporvejs-, trolleyvogns eller elektriske togs ledninger over kørebanen eller banelegemet fastholdt ved udspændte tværtråde.

Det er livsfarligt at berøre en stærkstrømsledning eller ledende genstand, der er i berøring med den, og det er ligeså livsfarligt at berøre en person, som er i direkte forbindelse med en sådan ledning, hvad enten dette er sket direkte eller f. eks. ved en nedhængende telefontråd el. lign. Inden man kan yde den tilskadekomne hjælp, må man derfor telefonere til electricitetsværket for at få strømmen afbrudt.

Man må aldrig forsøge at overklippe stærkstrømsledninger. Derimod kan man ved ulykkestilfælde på grund af nedfaldne sporvejs- eller jernbaneledninger søge ved en stok eller lignende isolerende genstand at bringe ledningen i forbindelse med skinnerne. Derved afbrydes strømmen, og den tilskadekomne kan frigøres fra ledningen.

Lavspændingsledninger, der fører strøm til lys- og kraftanlæg, føres som regel langs gader og veje uden for kørebanen og anvendes ved installationer af almindelig art i bygninger. Det kan være livsfarligt at berøre dem. Som oftest vil man selv kunne afbryde strømmen, når en person er kommet til skade ved berøring med ledningen, men er dette ikke muligt må man træffe særlige foranstaltninger for at frigøre den tilskadekomne.

I fri luft kan man forsøge ved anvendelse af en tør træstang at tvinge de forskellige ledninger sammen (kortslutte disse), idet der da er en mulighed for, at ledningernes sikringer brænder over, så at strømmen afbrydes. I mangel af en stang kan man kaste et stykke hegnstråd el. lign. op over ledningerne og derved fremkalde kortslutningen, men man må sørge for ikke selv at have fat i tråden, når den kommer i berøring

med ledningerne. I nødsfald kan ledningerne hugges over med en økse (eventuelt med en spade) med tørt træskaft, men der må da udvises den største forsigtighed, for at man ikke selv skal komme i berøring med ledningerne.

Kan man ikke få ledningerne gjort spændingsløse, eller er man i tvivl om, hvorvidt dette er sket, må man træffe forskellige sikkerhedsforanstaltninger for sin egen person, forinden man tager fat i den tilskadekomne, da man må undgå selv at få strømmen igennem sig.

I det øjemed bør man så vidt muligt sørge for dels at stå isoleret, d. v. s. på tørt træ, tørre måtter eller tæpper, linoleum, en aftaget frakke, flere lag tørre aviser eller lignende, og dels at have hænderne — i særdeleshed håndfladerne — isoleret ved tørre handsker, svært, tørt tøj, flere lag tørre aviser eller lignende; kan man ikke opnå begge dele, må man sørge for at komme til at stå isoleret, og man må da sørge for ikke at få direkte berøring med den tilskadekomnes blottede hudflader (f. eks. hænderne) eller dennes våde beklædningsgenstande, men at gribe om ham på et sådant sted, hvor han har et tykt lag tøj, og hvor dette er tørt.

Er der mulighed for på denne måde at få skudt sådanne isolerende stykker ind under den tilskadekomne, at han kommer til at stå eller ligge isoleret, bør dette gøres, da han, når dette er sket, straks vil slippe sit tag i ledningen, og denne kan da fjernes fra ham ved en træstok eller ved, at man med beskyttede hænder fjerner ledningen fra ham. Hænger den tilskadekomne i ledningen stående i en mast eller på en stige, der er rejst op ad denne, må man enten sørge for at støtte ham eller anbringe halm, dyner eller lign. på det sted, hvor han kan ventes at falde ned, for at han ikke, når strømmen brydes, eller ledningerne kortsluttes, ved faldet skal pådrage sig alvorlige legemsbeskadigelser.

Ved ulykker ved lamper, radioapparater eller andre elektriske brugsgenstande, der er i forbindelse med en elektrisk installation i en ejendom, må strømmen straks afbrydes enten ved afbryderen for tilledningerne til den pågældende genstand eller ved den ved måleren anbragte hovedafbryder for installationen; den tilskadekomne kan derefter frigøres, idet man dog for sikkerheds skyld bør tage på ham på de dele af legemet, hvor de tykkeste beklædningsgenstande findes. Der gås derefter frem som ovenfor nævnt.

Når den tilskadekomne er kommet fri af ledningen, skal der — uanset om han ikke skulle vise livstegn, eller der skulle trænge blodigt skum

eller fråde ud af hans mund – straks tages fat på at foretage oplivningsforsøg ved anvendelse af kunstigt åndedræt.

Når den tilskadekomne er kaldt til live eller kørt på sygehuset, må der straks telefonisk gives elektricitetsværket oplysning, dersom ulykken er sket ved en nedfalden ledning, og der må sættes vagt ved ledningen for at forebygge, at der skal indtræffe yderligere ulykker på mennesker og dyr.

11. AFSNIT

FORSKELLIGE OPLYSNINGER FOR DEN VÆRNEPLIGTIGE

ANMELDELSE TIL FOLKEREGISTRET

I hver af landets kommuner føres et folkeregister over samtlige beboere i kommunen.

1. Hovedreglerne for anmeldelse til folkeregistrene er følgende:

   Enhver, der flytter inden for kommunens grænser, skal senest 5 dage efter flytningen anmelde det til folkeregistret.

   Enhver, der flytter fra en kommune til en anden, skal ved afrejsen eller senest 5 dage efter bortflytningen anmelde denne til folkeregistret i den kommune, han forlader. Han slettes da af dennes folkeregister og får et flyttebevis. Med dette skal han senest 5 dage efter ankomsten til sin nye opholdskommune henvende sig til dennes folkeregister og melde tilflytning. Han optages da i dette folkeregister.

Enhver, der midlertidigt vil opholde sig over 3 måneder i en kommune, men dog bevare sin bopæl i en anden kommune, skal melde såvel ankomst som afrejse til folkeregistret i den kommune, i hvilken han tager midlertidigt ophold. Registret i den kommune, i hvilken han har fast ophold, skal ingen meddelelse have.

(For elever i højskoler og landbrugsskoler gælder dog særlige regler, hvorom oplysning fås hos registerføreren).

Forpligtelsen til at anmelde flytning m. v. påhviler ikke alene den flyttende selv, men også den person, eventuelt hans husbond eller arbejdsgiver, der har afgivet eller efter flytningen skal afgive husrum til beboelse for den flyttende. Har den pågældende husejer, husbond, arbejdsgiver m. fl. inden anmeldelsesfristens udløb sikret sig, at anmeldelsen har fundet sted ved forevisning enten af flyttebevis eller af en af folkeregistret udfærdiget kvittering for, at tilflytning er anmeldt, er han ikke pligtig til at gøre anmeldelse om flytningen.

Anmeldelse kan ske såvel skriftligt som mundtligt; sker den skriftligt, må svarporto vedlægges. Anmeldelsen må indeholde oplysning om fulde navn, fødselsår og fødested samt stilling eller erhverv, ligesom såvel gammel som ny adresse må opgives.

2. For soldatens vedkommende gælder dog følgende særlige regler, når han forlader sit opholdssted for at forrette tjeneste ved hæren.

Han bliver stående i det folkeregister, i hvilket han er optaget, inden han giver møde ved hæren, og han skal ikke melde noget som helst til folkeregistrene i de andre kommuner, i hvilke han opholder sig under sin militærtjeneste.

Den første gang han indkaldes til tjeneste ved hæren, skal han, inden han rejser hjemmefra, forevise sit udskrivningspas for registerføreren, der påtegner det.

Når han første gang hjemsendes fra militærtjenesten, skal han senest 5 dage efter hjemkomsten anmelde til det folkeregister, i hvilket han føres, at han er hjemsendt, og samtidig opgive sin adresse. Denne anmeldelse kan ske skriftligt, når han foruden adressen giver oplysning om fulde navn, fødselsdag, fødselsår og fødested samt stilling eller erhverv.

Vil han, første gang han hjemsendes, tage fast ophold et andet sted i landet end der, hvor han boede inden militærtjenesten, må han samtidig med, at han skriftligt anmelder hjemsendelsen for det

folkeregister, i hvilket han føres, opgive, hvor han agter at tage fast ophold, og anmode om flyttebevis dertil (svarporto vedlægges). Med dette skal han så inden 5 dage efter ankomsten til det nye sted henvende sig til det derværende folkeregister og melde tilflytning.

Den værnepligtige, der senere indkaldes til tjeneste ved hæren (genindkaldelse, mobilisering m. v.) skal ikke i anledning af indkaldelsen eller hjemsendelsen melde noget som helst til folkeregistrene.

Anmeldelse til folkeregistret fritager ikke soldaten for at aflægge de i soldaterbogen omtalte meldinger til lægdsvæsenet efter hjemsendelse og flytning.

INDKALDTE VÆRNEPLIGTIGES ADGANG TIL OPNÅELSE AF SÆRHJÆLP

I følge lov om offentlig forsorg er »det offentlige forpligtet til at komme enhver til hjælp, for så vidt og så længe han ikke er i stand til at forskaffe sig og sine det fornødne til livets ophold eller til kur og pleje i sygdomstilfælde eller for så vidt han i øvrigt opfylder de i loven fastsatte betingelser for at erholde hjælp.«

Den hjælp, der i henhold hertil kan ydes, omfatter bl. a.:

Særhjælp i fredstid.
Særhjælp i krigstid.
Anden særhjælp.
Kommunehjælp.
Fattighjælp.

I overensstemmelse hermed har en indkaldt værnepligtig ret til at modtage hjælp efter følgende bestemmelser:

Særhjælp i fredstid.

Når en værnepligtig forretter militærtjeneste, er det *sociale udvalg* i vedkommende tidsrum forpligtet til at afhjælpe den pågældendes egen eller hans families trang.

Der vil herunder kunne ydes hjælp til fortsættelse af lejemål af lejlighed eller butik, til afdrag på gæld, stiftet til erhvervelse af genstande, anskaffet til den pågældendes husførelse eller til erhvervsmæssig brug samt til betaling af underholdsbidrag, der ikke kan udbetales forskudsvis af det offentlige, alt i det omfang, i hvilket det sociale udvalg skønner, at den værnepligtige ville have afholdt disse udgifter, hvis han ikke var blevet indkaldt.

Denne særhjælp kan ydes alle værnepligtige, såvel under pligtig som frivillig tjeneste, og hvad enten det drejer sig om ordinær eller ekstraordinær tjeneste. Der er dog hertil at bemærke,

at ugifte værnepligtige under den første indkaldelse, når denne sker til normal tid, i almindelighed *ikke* kan få hjælp. Som undtagelser kan nævnes, at der efter omstændighederne kan ydes hjælp til oplagring af møbler, til fortsættelse af erhvervsvirksomhed, til betaling af renter og afdrag på løbende gældsforpligtelser, der er optaget med rimeligt formål, i det omfang, afdragsvilkårene hidtil er overholdt, eller til underhold af nærstående, som den indkaldte hidtil har forsørget.

at værnepligtige befalingsmænd eller menige, der oppebærer særhjælp, ikke uden særlige tjenstlige grunde vil blive antaget til frivillig tjeneste efter det tidsrum, hvor de ifølge gældende bestemmelser er berettiget til hjemsendelse.

at værnepligtige befalingsmænd o. l., der søger optagelse som elever i militære skoler og kursus, hvortil adgangen er frivillig, ikke vil kunne forventes optaget på disse skoler og kursus, såfremt de oppebærer særhjælp.

Der vil derimod intet være til hinder for, at menige, der oppebærer særhjælp, optages som elever i våbnenes grundskoler (korporalskoler, sergentskoler eller tilsvarende skoler ved korpsene).

Den omhandlede særhjælp kan omfatte:

Kostpenge til hustru og børn og andre af den værnepligtige forsørgede personer.

De af øvrigheden eller ved dom fastsatte bidrag til ikke samlevende, fraseparerede eller fraskilt hustru og til børn.

Udgifter til brændsel.
Udgifter til lys og gas.
Husleje.
Løn til nødvendig hjælp i huset.
Garderobe til hustru og børn.
Værkstedsleje.
Butiksleje.

Afdrag på gæld, stiftet til erhvervelse af genstande, anskaffet til erhvervsmæssig brug.

Afdrag på gæld, stiftet til:
Erhvervelse af genstande, anskaffet til husførelse.
— - bohave.
— - cykler.
— - radio.
— - garderobe samt
renter og afdrag på studiegæld.
Betaling af:
Kontingent til sygekasse for hustru m. fl.
Kontingent til begravelseskasser o. lign.
Invalidepræmie for hustru m. fl.
Pligtige ulykkesforsikringspræmier.
Andre ulykkesforsikringspræmier.
Ansvarsforsikringspræmier.
Brand- og tyveriforsikringspræmier.
Fagforeningskontingenter.
Rente og afdrag på faste lån.

Angående betaling af præmier på livsforsikringer gælder, at der som hovedregel ikke kan ydes hjælp til betaling af disse. Kun hvor ganske særlige omstændigheder i det enkelte tilfælde måtte tale derfor, er det ikke aldeles udelukket, at denne hjælp kan ydes. — Opmærksomheden henledes imidlertid på, at de fleste selskaber i deres forsikringsbetingelser har bestemmelser, der gør det muligt for værnepligtige at få en rimelig ordning af deres præmiebetaling, sålænge de er indkaldt til militærtjeneste.

Særhjælp ydes i forhold til andragerens trang, men det er et hovedsynspunkt, at der fra det offentliges side drages omsorg for, at indgrebet i de værnepligtiges og deres familiers sædvanlige tilværelse under militærtjenesten bliver så lidet føleligt som muligt.

Følgende begrænsninger i særhjælpens størrelse må dog fremhæves:

a. Hjælpen kan kun ydes, for så vidt det må anses for sandsynligt, at den indkaldte ville have afholdt disse udgifter, hvis han ikke var blevet indkaldt, hvorfor hjælpen alt i alt ikke må overstige, hvad den pågældende ville have været i stand til at tjene ved eget arbejde.

b. Der må ikke kunne gøres forretning med hjælpen for eksempel således, at de forpligtelser, til hvis opfyldelse der søges hjælp, er påtaget med henblik på, at de vil blive betalt af det offentlige under indkaldelsen.

Anm. Eksempelvis kan det anføres, at en mand, som indgår ægteskab på et tidspunkt, hvor den pågældende vidste eller burde vide, at han skulle indkaldes, ikke derved kan opnå hjælp til hustruens underhold m. m., medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder, som for eksempel, at ægteskabet er indgået på grund af hustruens graviditet. Hvis der er tale om en ekstraordinær indkaldelse, som den pågældende ikke har kunnet regne med, vil der kunne ydes hjælp til hustruens underhold, anskaffelse af bohave m. v., såfremt brylluppet ved indkaldelsen måtte være fastsat til en bestemt dato i nærmeste fremtid, lysning bestilt, og alle forberedelser truffet.

Angående bedømmelsen af de værnepligtiges trang gælder, at besiddelse af formue principielt ikke udelukker de pågældende fra at oppebære hjælp efter de tidligere omtalte bestemmelser, idet der normalt kun vil blive foretaget et fradrag i hjælpen, svarende til det, som formuen afkaster. Tilsvarende gælder, for så vidt den værnepligtige under indkaldelsen bevarer en vis indtægt fra sin arbejdsgiver. Hvis hustruen har selverhverv, vil der under hensyntagen til indtægtens størrelse skønsmæssigt blive fradraget et beløb i hjælpen. I almindelighed sættes fradraget til halvdelen af hustruens indkomst.

Særhjælpen, hvis størrelse ikke er begrænset til et bestemt beløb, vil om muligt kunne ydes i naturalier.

Den efter foranstående ydede særhjælp medfører i intet tilfælde retsvirkninger.

Dette betyder:

at valgret og valgbarhed til offentlige forsamlinger ikke fortabes,

at hjælpen i øvrigt ikke medfører indgreb i de borgerlige rettigheder,

at hjælpen ikke skal tilbagebetales.

Ovenstående bestemmelse om retsvirkninger gælder også, selv om den værnepligtige var under offentlig forsorg inden indkaldelsen.

Særhjælp i krigstid.

I krigstilfælde træffer regeringen foranstaltninger til, at den opholdskommune, hvor vedkommende tjenstgørende værnepligtige ved indkaldelsen var bosat, overtager hans legale forsørgelsespligt, dog at der ikke for nogen vil kunne udbetales større understøttelse, end han selv ville have været berettiget til i sygdomstilfælde at sikre sig gennem en anerkendt sygekasse, og ingen sinde mindre understøttelse, end den pågældende faktisk har sikret sig gennem sygekassen.

Denne særhjælp medfører i intet tilfælde retsvirkninger.

Anden særhjælp.

Når trang foreligger, kan der ydes tjenstgørende værnepligtige særhjælp i følgende tilfælde:

Jordemoderhjælp og lægehjælp ved fødsel til gifte værnepligtiges hustruer.

I visse tilfælde hjælp til kur og pleje for børn over 14 år, som har opbrugt deres sygekassehjælp.

Til udgifter til insulin, leverpræparater eller lignende livsvigtige præparater til hustru og børn.

Til udgifter til læge, tandlæge m. m. for hustru m. fl.

Til udgifter til medicin, bade- og massagebehandling for hustru m. fl.

Til udgifter til kommunal sygepleje i hjemmet.

Til udgifter til kur og pleje for hustru m. fl. i anledning af ulykkestilfælde i den tid, der hengår, inden sagen er behandlet efter ulykkesforsikringsloven.

Til udgifter til hjælp i hjemmet under hustruens indlæggelse på sygehus.

Til udgifter til begravelse af hustru m. fl.

Tilskud til betaling af medlemsbidrag til arbejdsløshedskasse for værnepligtige til frivillig tjeneste.

Betaling af kontingent til sygekassen og invalidepræmie for hustru, når den værnepligtige ikke er berettiget til denne hjælp efter de forannævnte bestemmelser.

Skolebespisning af børn.

Hjælp i forbigående og uforudseelige trangstilfælde.

Kommunen er forpligtet til at skaffe en husvild husly mod en betaling, der ikke overstiger den på egnen gængse.

Endvidere kan som særhjælp ydes kur og pleje til hustru og børn, når de er anormale, vanføre, tuberkuløse, kræftsyge m. m.

Denne særhjælp medfører i intet tilfælde retsvirkninger.

Kommunehjælp.

Kommunehjælp kan, når forudsætningerne herfor måtte være til stede, ydes værnepligtige, for så vidt den fornødne hjælp ikke kan ydes de pågældende som særhjælp i henhold til det foran anførte.

Hjælpen kan gives i form af pengehjælp eller naturalier, og der er en øvre grænse for hjælpens størrelse.

Kommunehjælp kan omfatte:
Kostpenge til hustru og børn.
Brændsel.
Betaling til hustru og børn.
Betaling af lys og gas.
Husleje.
Beklædning til hustru og børn.
Kur og pleje i sygdomstilfælde til hustru og børn. (Angående betaling af kontingent til sygekasse, arbejdsløshedskasse og invalidepræmie for hustru m. fl. henvises til »Anden særhjælp«).
Og i særlige tilfælde:
Hjælp til indkøb af værktøj.
» » » » symaskine.
» » » » rulle.
eller lignende genstande.
Indløsning af pantsatte brugsting, samt i *ganske særlige* tilfælde betaling af afdrag på nødvendig bohave og gangklæder.
Kommunehjælp har den retsvirkning, at den skal tilbagebetales. Den kan dog eftergives.
Såfremt den, der har modtaget kommunehjælp, ikke overholder sine forpligtelser, kan hjælpen få fattighjælps virkninger.
Dette vil dog være en undtagelse for værnepligtige.

Fattighjælp.

Under visse omstændigheder vil der kunne ydes værnepligtige fattighjælp i stedet for særhjælp eller kommunehjælp.
Hjælp af denne art medfører af retsvirkninger bl. a. tab af valgret og valgbarhed til offentlige forsamlinger samt pligt til tilbagebetaling.

FREMGANGSMÅDE VED ANSØGNING OM SÆRHJÆLP

I hver kommune findes et *socialt udvalg*, der for kommunebestyrelsen administrerer sociallovgivningen.
Udvalget har et kontor, der normalt hedder
Socialkontoret.
De værnepligtige, der indkaldes til tjeneste, og som ønsker hjælp, henvender sig helst inden mødet og helst personligt til socialkontoret i forsørgelseskommunen.

I København sker henvendelse til det socialkontor, hvortil den værnepligtige efter sin bopæls beliggenhed hører. (Oplysning herom kan fås på Københavns magistrats sociale oplysningskontor).

Ønsker en værnepligtig hjælp, og har han ikke ansøgt herom inden mødet, kan han efter mødet skriftligt ansøge forsørgelseskommunen om hjælp.

Ansøgningen udfærdiges på et af socialministeriet udarbejdet skema, der af den pågældende selv eller afdelingen vil kunne rekvireres hos de kommunale myndigheder, og som i almindelighed sendes af den værnepligtige direkte til vedkommende socialkontor.

Den værnepligtige kan også henvende sig personligt til socialkontoret i den kommune, han forretter tjeneste i (opholdskommunen).

Såfremt der måtte udkræves nærmere oplysninger, f. eks. om den pågældendes tjenestetid, lønforhold m. v., vil sådanne oplysninger blive påført af afdelingen, som derefter sender henvendelsen direkte til vedkommende civile myndighed.

Ved fyldestgørende udfyldning af det omhandlede skema vil dette i almindelighed danne grundlag for hjælpens udbetaling uden yderligere undersøgelser fra udvalgets side.

I de tilfælde, hvor en sag skal nærmere undersøges, vil der straks kunne ydes de pågældende et passende forskud til dækning af de mest påtrængende udgifter.

Enhver, som modtager hjælp efter denne lov, må dog finde sig i det tilsyn og den kontrol, der kræves for at konstatere, om lovens formål med den enkelte hjælp må anses for opnået.

Sker henvendelsen til opholdskommunen, bemærkes særlig, at kommunen ikke har ret til at afkræve oplysning om eventuelt ikendte straffe, medmindre det er nødvendigt for sagen, samt at det ikke kan pålægges ansøgeren at fremlægge nødvendig dokumentation, som han ikke er i besiddelse af, og endelig, at legitimationspapirer snarest efter brugen skal tilbagesendes ham i anbefalet brev, hvis de ikke afleveres til ham personlig.

Tilsnigelse af hjælp ved bevidst forkerte oplysninger medfører straf og endvidere, at ydet hjælp får fattighjælps virkning (bl. a. tab af valgret og pligt til tilbagebetaling).

Med urette modtagen hjælp skal tilbagebetales, med mindre der foreligger undskyldelig vildfarelse fra modpartens side.

Klager kan ikke af den værnepligtige indbringes for domstolene.

Besværinger over de af det sociale udvalg trufne afgørelser vedrørende spørgsmålet om ydelse af særhjælp sendes af de værnepligtige *direkte til det pågældende amt.*

Anker over de af amterne, Københavns magistrat og Frederiksberg kommunalbestyrelse trufne afgørelser fremsendes ligeledes direkte af de værnepligtige til *Socialministeriet.*

De nærmere regler om klagers indsendelse og tidsfrister for deres besvarelse findes i lov om offentlig forsorg, § 50 og 52.

Skifte af forsørgelseskommune kan ikke finde sted, sålænge trangstilfældet er løbende, uanset om de forsørgede ændrer opholdskommune.

SKATTENEDSÆTTELSE UNDER DEN VÆRNEPLIGTIGES INDKALDELSE

I henhold til de gældende skattelove kan der indrømmes en indkaldt værnepligtig, der som følge af indkaldelse eller genindkaldelse til militærtjeneste vil få indtægtstab, lempelse i de ham pålignede indkomstskatter til staten og kommunen.

De nærmere regler er følgende:

Indkomstskat til kommunen.

Eftergivelse af personlig kommuneskat kan kun finde sted i særlige tilfælde, for eksempel når den skattepligtiges indtægt som følge af indkaldelse til militærtjeneste er blevet væsentlig mindre end den indkomst, hvorefter kommuneskatten er lignet, og den pågældendes formueforhold i øvrigt skønnes at være til hinder for betaling af de fulde pålignede skattebeløb.

Beslutning om skattelempelse træffes af kommunalbestyrelsen.

De enkelte kommuner kan dog højst eftergive $^2/_3$ af kommuneskatten. At den indkaldte oppebærer særlig hjælp i henhold til lov om offentlig forsorg, er ikke nogen hindring for at opnå skattelempelse, for så vidt han i øvrigt ikke har nogen indtægt eller formue.

De enkelte kommuner er dog frit stillet, og praksis med hensyn til eftergivelse af kommuneskat er noget forskellig i de forskellige kommuner.

Besværing over de af kommunalbestyrelserne trufne afgørelser med hensyn til indkomstskatten til kommunen kan indgives til indenrigsministeriet, Christiansborg slotsplads 1, København K.

Indkomstskat til staten og den fælleskommunale udligningsfond.

Kommunalbestyrelserne i landets kommuner er bemyndiget til på skattedepartementets vegne at tilstå indkaldte værnepligtige nedsættelse af indkomstskat til staten og den fælleskommunale udligningsfond *i samme omfang, hvori der for samme tidsrum* tilstås nedsættelse af indkomstskatten til kommunen. I de tilfælde, hvor kommunalbestyrelserne eftergiver $^2/_3$ af kommuneskatten, er kommunalbestyrelserne dog bemyndiget til for samme tidsrum at eftergive indkomstskatten til staten og den fælleskommunale udligningsfond fuldt ud. Besværing over de af kommunalbestyrelserne trufne afgørelser med hensyn til indkomstskatten til staten og den fælleskommunale udligningsfond kan indgives til skattedepartementet, adr.: Christiansborg slotsplads 1, København K.

Fremgangsmåden ved ansøgning om skattelempelse i anledning af indkaldelsen.

Andragende om skattelempelse indgives til kommunalbestyrelsen i den kommune, hvor den kommuneskat, der søges eftergivet, er pålignet. I Københavns kommune indgives andragendet dog til vedkommende rodekontor, i Frederiksberg kommune til Frederiksberg skattedirektorat og i Gentofte kommune til direktoratet for Gentofte kommunes skattevæsen.

I andragendet om skattelempelse må den værnepligtige oplyse, under hvilken adresse skatteansættelsen har fundet sted, og hvilket skatteår andragendet vedrører. Det må endvidere oplyses, hvornår indkaldelsen til militærtjeneste fandt sted, ved hvilken afdeling og underafdeling, han gør tjeneste, og om muligt, hvorlænge indkaldelsen vil vare. Ansøgningen må endelig indeholde oplysning om den værnepligtiges indtægter under indkaldelsen, om der oppebæres særhjælp under indkaldelsen, i bekræftende fald hjælpens størrelse, og om den eventuelle ægtefælles indtægter samt om størrelsen af den værnepligtiges og hans eventuelle ægtefælles formue.

FOLK OG VÆRN-ARBEJDET

Folk og værn-arbejdet, som er fælles for værnene, har som formål at bidrage til forsvarets effektivitet ved at fremme forståelsen og samarbejdet mellem den civile befolkning og værnene. Som et led i dette arbejde søger man fra værnenes side at give den værnepligtige de bedst mulige betingelser for god fritidsudnyttelse, som kan blive til gavn for ham selv og dermed for værnene og for samfundet som helhed.

Deltagelse i de fritidsarrangementer, der tilbydes, er naturligvis frivillig.

Der er f. eks. følgende muligheder for fritidsudnyttelse: Undervisning i almindelige skolefag, sprog, kontorfag, tekniske fag og husflid; foredrag. Bogudlån og læsestuer i lejre og på kaserner, aviser og tidsskrifter på samlingsstuer, vagter og infirmerier. Hertil kommer bestræbelser, der tager sigte på at skaffe de værnepligtige adgang til god underholdning i fritiden, f. eks. ved at der stilles radioapparater og spil til rådighed, ved optræden af kunstnere og forevisning af film, ved formidling af billetsalg til nedsatte priser, men ikke mindst ved at der ydes bistand til de værnepligtiges egne arrangementer, f. eks. underafdelingsfester m. m.

For at fremme forståelse og samarbejde mellem civilbefolkningen og værnene foretages bl. a. følgende:

Der afholdes forældrefester, stævner, udstillinger o. l.; civile foreninger m. fl. indbyder til deltagelse i sammenkomster, og der arrangeres i øvrigt fællesforetagender af forskellig art.

Gennem foredrag, film og møder m. m. søger man endvidere at uddybe civilbefolkningens kendskab til og interesse for værnenes forhold. Endelig yder »værnenes oplysningskontor« de værnepligtige vejledning i sociale spørgsmål og giver oplysning af forskellig art både til civile og til militære.

Gennem fritidsudvalget har De mulighed for selv at øve indflydelse på fritidsarrangementerne. Fritidsudvalget har initiativet og kan opnå al rimelig støtte til gennemførelse af gode idéer.

SOLDATERFORENINGER

Soldaterforeningerne er upolitiske foreninger, hvis formål er at styrke og dyrke kammeratskabet efter hjemsendelsen.

Den ånd og det kammeratskab, som lever i vor tids hær, og som har skabt trangen til dannelsen af soldaterforeningerne, er udsprunget af den almindelige værnepligt og hele den folkelige udvikling, som vort samfund hviler på.

Disse foreninger stammer derfor også fra sidste halvdel af forrige og især fra begyndelsen af dette århundrede. Deres levedygtighed er det bedste bevis på den værdi, de gamle soldater tillægger det kammeratskab og sammenhold, som de har lært at kende under deres tjeneste i hæren.

De første foreninger af gamle soldater, *Våbenbroderselskaberne,* var foreninger af krigsveteraner fra de sønderjydske krige.

I slutningen af forrige århundrede, hvor interessen for forsvaret voksede frem i mange kredse af befolkningen, dannedes *Forsvarsbroderselskaberne,* som senere i sig optog Våbenbroderselskaberne, da veteranerne efterhånden døde ud. Forsvarsbroderselskaberne, hvis protektor er Hans Majestæt Kongen, findes overalt i landet. De optager som aktive medlemmer mænd, som tjener eller har tjent i værnene samt sønderjyder, som på grund af deres statsborgerskab har aftjent deres værnepligt i den tyske krigsmagt, og som senere er blevet danske statsborgere.

I tidens løb har selskaberne gjort en betydelig national indsats og har løst adskillige opgaver, bl. a. istandsættelse og vedligeholdelse af danske krigergrave og rejsningen af mindesmærker ved Søgård for de faldne fra den 9. april 1940. Endvidere har de til gavn for deres medlemmer udbygget en stor filantropisk virksomhed.

Medens »Våbenbroder- og Forsvarsbroderselskaberne« i første række har deres rod i en stærk interesse for forsvarstanken som sådan, er *soldaterforeningerne* i højere grad udsprunget af trangen til at samles om det daglige kammeratskab, som soldatertjenesten har skabt.

Politik har altid været bandlyst inden for foreningernes rækker, og kammeratskabs- og lighedsprincippet bliver holdt i hævd ligesom i hærens geledder.

Soldaterforeningerne holder en stadig og virksom forbindelse med de regimenter, afdelinger m. v., hvis mandskab de har som medlemmer, og de er således et naturligt bindeled mellem de gamle soldater og deres afdeling. Hvert år samler de fleste af dem de jubilerende årgange til fornøjelige rekrutmindefester, hvori også mange gamle soldater, der ikke står i foreningerne, deltager. Lige fra første færd har foreningerne bygget på ren national grund, og derfor højtideligholder de også hærens store mindedage. Også større nationale opgaver har foreningerne taget op i tidens løb, bl. a. har de deltaget i erhvervelsen af Dybbøl mølle, og de har rejst den store flagmast på Dybbøl.

I tiden før og særlig efter 2. verdenskrig har soldaterforeningerne også taget sociale opgaver op, idet der er gjort en betydelig indsats for at forbedre de indkaldte soldaters og deres pårørendes forhold, ligesom der gennem hovedorganisationen *Danske Soldaterforeningers Landsråd,* der har Hans Majestæt Kongen til protektor, i det hele taget er skabt det

bedst mulige samarbejde med såvel militære som civile myndigheder til gavn for den værnepligtige ungdom.

Følgende foreninger er tilsluttet Danske Soldaterforeningers Landsråd:

De danske garderforeninger.
1., 2., 3., 4., 5., 7. og 8. regiments soldaterforening.
2., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 16., 20., 26., 28., 29. og 30. bataillons soldaterforening.
Sydsjællands fodfolksforening.
Infanteriforeningen for Esbjerg og omegn.
Gardehusarforeningerne.
Rytteriforeningerne.
Trainafdelingens soldaterforening.
Danske feltartilleriforeninger.
De danske fæstningsartilleriforeninger.
De danske kystartilleriforeninger.
Luftværnsartilleriforeningen.
De danske pionerforeninger.
Flyvertroppernes soldaterforening.
Hærens tekniske korps' soldaterforening.
Intendanturforeningen.

12. AFSNIT

DANNEBROG OG DETS BRUG

Der er ingenting, der maner, som et flag, der går til top.

Dannebrog, vort mer end syv sekler gamle korsflag, efter sagnet nedfaldet fra himlen, var i store som i trange tider Danmarks ærerige kendetegn og folkets umistelige samlingsmærke. Hvad enten dets baggrund er skov eller ager, strand eller hede, byen eller havets bølger, kræver det en ærbødighed, der bør gives synlige udtryk i visse, altfor ofte tilsidesatte sædvaner, for hvilket der i det følgende skal gøres nærmere rede. Både ude og inden døre må bestemte regler ubetinget overholdes, også hvad angår brugen af Dannebrog, når det vajer sammen med fremmede flag.

DANNEBROGS UDSEENDE

FLAGETS STØRRELSE. VIMPLEN

Flagets størrelse må stå i passende forhold til flagstangens højde. Efter den i søværnet udviklede praksis skal flagets højde inde ved stangen være ca. $^1/_5$ af stangens højde; når flagstangen er anbragt på bastioner o. l. eller på bygninger, bør flagets højde være større, efter skøn i de enkelte tilfælde.

Længden af en vimpel vil passende kunne sættes til halvdelen af flagstangens højde.

I vimplen skal korsets længste arm nå helt ud i vimplens spids.

Vimplen bør vaje dag og nat, når ejendommen er beboet, og kun nedtages, når flaget skal hejses.

ALMINDELIGE REGLER FOR FLAGNING

Flaget hejses kl. 8 formiddag og forbliver vajende til solnedgang.

På de tider af året, hvor solen står op efter kl. 8, hejses flaget først ved solopgang.

Flaget må aldrig være hejst efter solnedgang.

Hejsningen og nedhalingen af flaget bør foregå langsomt. Flaget bør ikke røre ved jorden under hejsningen og nedhalingen, hvorved det udsættes for tilsmudsning; et iturevet, snavset eller falmet flag bør ikke benyttes.

Ved hejsning og nedhaling af flaget bør mænd blotte deres hoved, ligesom den mand, der hejser eller nedhaler flaget, bør lægge sin hat fra sig. Eventuelle nærværende bør alle have front mod flaget.

Skal flaget hejses på en fritstående stang udendørs, bør det holdes over den ene arm såvel under fastbindingen som under hejsningen. Ved nedhalingen samles flaget over den ene arm og lægges derefter sammen, således at det hvide kors er beskyttet af den røde dug.

HEJSNING AF FLAG

Ved hejsning af flag bør følgende regler iagttages:

Flagstik.

Flagstik med rundtørn.

Ophalerlinen skal være stram.

Nedhalerlinen (den del af flaglinen, hvorpå flaget er fastgjort) skal være løs (slæk), således at flaget vajer frit ud fra stangen; herved opnås en vis elasticitet, som i høj grad skåner flaget i stærk blæst.

Hvad enten flagstangen står med eller uden vimpel, tilrådes det at slå (sno) den flettede flagline 2 til 3 gange meget løst (slæk) omkring flagstangen, da linen i fugtigt vejr kan trække sig sammen i temmelig høj grad. Ved denne forsigtighedsregel forlænger man flaglinens levetid betydeligt, forhindrer, at en lige, spændt line krummer flagstangen samt undgår endelig den generende lyd og det slid, som flaglinens slag mod stangen forårsager, når det blæser.

For at undgå, at bomuldsdugens røde farve løber ud i det hvide kors, tilrådes det ikke at hejse flaget første gang i fugtigt vejr. Flaget må helst forinden have været hejst 5 à 6 gange i tørvejr. Flaget bør aldrig lægges sammen i fugtig tilstand.

SÆRLIGE REGLER FOR ANBRINGELSE AF DANNEBROG I FORBINDELSE MED ANDRE STATERS FLAG

I en stående række af flag på flagstænger skal Dannebrog anbringes på den midterste flagstang – hvor det drejer sig om et meget stort antal flag evt. på den for tilskueren længst til venstre stående flagstang (højre fløj).

Ved hejsning af flagene hejses Dannebrog først og nedhales sidst. Alle flagstænger bør have ens højde og alle flag tilnærmelsesvis samme størrelse. Man må ikke give noget andet flag mere fremtrædende plads eller større dimensioner end Dannebrog, eller anvende flere af en enkelt anden stats flag end af Dannebrog. Forskellige staters flag må ikke hejses på samme stang.

INDENDØRS DEKORATION

Ved indendørs hejsning og nedhaling bør Dannebrog anbringes på en stol ved flagstangens fod, og alle bør rejse sig med front mod flaget.

Føres faner gennem en festsal, bør alle rejse sig med front mod fanerne, indtil disse er ført på plads.

Anvendes der en fane på stang, bør den anbringes på ærespladsen til højre for taleren og såvidt muligt lidt foran denne.

Når en talerstol skal dekoreres med Dannebrog, bør det anbringes på talerstolens forside.

Dannebrog bør aldrig lægges over pulten på en talerstol eller benyttes som borddug eller andre flaget uvedkommende formål.

Skal flaget uden stang danne baggrund for f. eks. en talerstol, bør det anbringes bagved og over taleren.

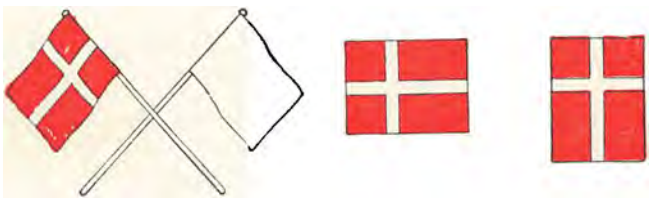

Når Dannebrog på stang anbringes opad en væg sammen en anden stats flag, bør Dannebrog anbringes til venstre for tilskueren med stangen foran det andet flags stang.

Anbringes flaget udspændt på en væg eller anden flade, bør de kvadratiske felter vende opad eller til venstre for tilskueren.

I en vifteformet gruppe af nordiske flag på stang bør flagene anbringes i rækkefølgen: Finland, Sverige, Danmark, Norge, Island, Dannebrog i midten.

I en vifteformet gruppe af forskellige staters flag på stang bør Dan-

nebrog og de nordiske flag anbringes i midten. Hensigtsmæssigt bør de øvrige staters flag anbringes i alfabetisk orden (efter vedk. lands franske betegnelse) regnet fra midten skiftevis til venstre og højre.

FLAGNING VED DØDSFALD

Ved flagning i anledning af dødsfald flages der på halv stang: Flaget bør hejses til tops og forblive der et øjeblik for derefter at blive firet på halv stang, d. v. s. nedhales til at være en god flagbredde under flagknappen. Ved høje, fritstående flagstænger bør flaget dog nedhales så

langt, at flagets overkant er ca. $^1/_3$ af flagstangens længde under flagknoppen. Når det ved solnedgang skal nedhales, føres det først til tops og forbliver der et øjeblik, hvorefter nedhalingen finder sted.

Der bør ikke anvendes sørgeflor i forbindelse med flag på halv stang.

På faner og bannere anbringes to sorte florbånd med roset eller sløjfe på fanestangens spyd.

Ved flag, der er udspændt på en væg, anbringes ved hvert øverste flaghjørne et sort florbånd med roset eller sløjfe.

Er en kiste dækket med Dannebrog, skal korset anbringes ved hovedenden.

På bisættelsesdagen hejses flaget først helt op og derefter på halv stang. På det tidspunkt, hvor bisættelsen har fundet sted, hejses flaget på hel stang, hvor det forbliver indtil solnedgang.

Ved mindegudstjeneste hejses flaget først på hel stang. Et kvarter før mindegudstjenestens begyndelse nedhales det på halv. Umiddelbart efter gudstjenestens afslutning hejses flaget atter på hel stang.

NAVNELISTE

(Navnene udfyldes med blyant.)

Forsvarsministeren: Harald Petersen

Forsvarschef: Admiral Quistgaard

Chefen for hæren: generalmajor Møller

Generalinspektør: Generallöjtnant Norsøe

Landelskommandochef: Generallöjtnant

Regimentschef: Oberst H. Jensen

Regimentsadjutant: Kaptajn la Cour

Bataillons- (afdelings-) chef: Oberstlöjtnant Bassing

Bataillons- (afdelings-) adjutant: Premierlöjtnant Møller

Kompagni- (eskadrons-, batteri-, eskadrille-) chef: Kaptajnlöjtnant Grubbe-Gregersen

Næstkommanderende: Premierlöjtnant Ernst V. Jensen

Kommandobefalingsmand: Sergent O. Hansen

Delingsfører: Sergent B. T. Sørensen

Gruppefører: Sergent H. E. Andersen